T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTA GELİR TUZAĞI GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER ÜZERİNE BİR İNCELEME: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

AHMET MENCÜTEKİN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. AHMET ATAKİŞİ

EDİRNE
2018

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.....İKTİSAT..... ANABİLİM DALI

.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

.....Ahmet MENCÜTEKİN..... tarafından hazırlanan

.....Orta Gelir Tuzağı Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir İnceleme: Türkiye Örneği.....

Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca ....02/05/2018 Çrş. günü saat .....10⁰⁰..... 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *.....Kabul Edilmesine..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç. Dr. Ahmet ATAKİŞİ	Kabul Edilmesine	
Doç. Dr. E. Recep ERPAY	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Meltem OKUR DİNÇSOY	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10189308
Yazar Adı / Soyadı	AHMET MENCÜTEKİN
T.C.Kimlik No	23459190924
Telefon	5065525377
E-Posta	ahmetmencutekin@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Orta Gelir Tuzağı Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir İnceleme: Türkiye Örneği
Tezin Tercümesi	Middle İncoma Trap A Study On Developing Countries: The Case Of Turkey
Konu	Ekonomi = Economics
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İktisat Anabilim Dalı
Bilim Dalı	İktisat Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2018
Sayfa	114
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. AHMET ATAKİŞİ
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

06.05.2018

İmza:.....

Tezin Adı: Orta Gelir Tuzağı Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir İnceleme: Türkiye Örneği

Tezi Hazırlayan: Ahmet MENCÜTEKİN

ÖZET

Orta Gelir Tuzağı, en genel tanımı ile ekonomik olarak iyileşme dönemlerine girip orta gelir seviyelerine ulaşan fakat uzun yıllar boyunca orta gelir seviyelerinde kalıp yüksek gelir grubuna sıçrayamayan ülkeleri belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında meydana gelen gelir farklılıklarının giderek daha da artması, orta gelir tuzağı konusunun sık sık gündeme gelmesi ve daha fazla tartışılmasını sağlamıştır.

Bu çalışma ile gelişmekte olan ülkelerin orta gelir tuzağında hangi şartlar altında kaldıkları ve matematiksel olarak bu ölçümlerin nasıl hesaplandığından bahsedilmiştir. Özellikle 1990'lardan günümüze kadar olan süreçte orta gelir üzerine yapılan araştırmalardan yararlanılarak ve ülkelerin kendi siyasi ve sosyal durumları da göz önünde bulundurularak mikro ve makro ekonomik verileri incelenmiştir.

Birinci bölümde, orta gelir tuzağının genel olarak tanımı yapılarak matematiksel olarak nasıl hesaplandığından bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise, gelişmekte olan ülkelerin orta gelir tuzağına takılma şartları; Çin, Brezilya ve Hindistan gibi ülkeler örneklendirilerek tartışılmıştır. Ayrıca orta gelir tuzağından kurtulan ülkelerin uyguladıkları politikalar Güney Kore, Finlandiya gibi ülkeler göz önünde bulundurularak incelenmiştir. İlaveten, büyüme teorilerinin orta gelir tuzağı ile ilişkisi ortaya konarak Türkiye açısından orta gelir tuzağı ele alınmıştır.

Son bölümde ise, yapılan ampirik çalışmalar sonucunda üst-orta gelir grubunda yer alan ülkeler incelenmiş, orta gelir tuzağına yakalanıp yakalanmadıkları belirlenmiş ve OGT' den kurtulmak ya da OGT' ye yakalanmamak için yapmaları gerekenler analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orta Gelir Tuzağı, Gelişmekte Olan Ülkeler, Büyüme Teorileri, Türkiye, Çin, Brezilya, Hindistan, Güney Kore

Name of Thesis: Middle Income Trap a Study on Developing Countries: The Case of Turkey

Prepared by: Ahmet MENCÜTEKİN

ABSTRACT

Middle income trap, in the most general definition, it is used to specify countries that have entered economic recovery periods and reached middle income levels but have remained at middle income levels for many years and cannot leap to high income groups. The steadily increasing income disparities between developed and developing countries have made it possible for the middle-income trap to be on the rise and discussed more often.

In this study, it is mentioned that how the developing countries are under the conditions at middle income decline and mathematically how these metrics are calculated. Micro-economic data have been examined especially by taking advantage of researches on middle income from the 1990s to the present day and taking into consideration the political and social situations of the countries.

In the first chapter, the general definition of the middle income is defined and it is mentioned that how the mathematical calculations of the middle income are made. In the second chapter, the conditions of the emerging countries to stick to the middle income bracket have been discussed by giving example countries such as China, Brazil and India. Moreover, the policies applied by the countries that survived the middle income bracketing were examined considering countries such as South Korea and Finland. In addition, the middle-income trap is discussed with the growth theories and handled Turkey dealt with middle-income trap

In the last part, as a result of the empirical studies, the countries in the upper-middle income group were examined and it was determined that they were not caught up in the middle income bracket and analyzed what they have to do to get rid of MIT or not get caught MIT.

Key Words: Middle Income Trap, Developing Countries, Growth Theories, Turkey, China, Brazil, India, South Korea

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında, tez konumun belirlenmesinde, özgürce çalışma ortamının sağlamasında katkılarını sunarak yardımlarını esirgemeden, tez planımın yapılmasında, yürütülmesinde ve araştırılmasında ilgi ve desteğini eksik etmeden, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim Sayın Doç. Dr. Ahmet ATAKİŞİ' ye teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bu zorlu tez sürecinde benden desteğini hiçbir şekilde esirgemeyen, sorularıma sürekli sabırla cevap vererek, yoğun iş ve aile hayatından bana zaman ayırarak beni onurlandıran ve çalışmamdaki engin bilgisini bir an için bile tereddüt etmeden paylaşan değerli meslektaşım Özay DEMİREL kardeşime bu çalışmamdaki emeği için kendisine şükranlarımı sunarım.

Çalışmanın konusunun belirlenmesinde bilgilerini paylaşan değerli hocam ve sınıf arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Orhan ŞİMŞEK kardeşime, lisans eğitimimde önemli ölçüde emeği geçen, ülkemizin değerli İktisatçılarından Prof. Dr. Bahadır AYDIN hocama eğitim hayatıma yapmış olduğu katkılarından dolayı teşekkür ve minnetimi özellikle belirtmek istiyor ve kocaman sevgiler diliyorum.

Tez çalışmamın görünmeyen en değerli parçaları olduğunu belirterek, sabırla göstermiş olduğu fedakârlıklara katlanan değerli, sevgili eşim Yurdagül KISA MENCÜTEKİN'e ve de umut, neşe, ilham kaynağım oğlum Ahmet Yağız MENCÜTEKİN'e sonsuz sevgi ve saygılarımı belirtmek isterim.

Saygılarımla
Ahmet MENCÜTEKİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**

KISALTMALAR ..... **x**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTA GELİR TUZAĞI NEDİR?

1.1. Orta Gelir Tuzağı Tanımı ve Kapsamı 3

1.2. Orta Gelir Tuzağı Tarihsel Gelişimi 6

1.3. Orta Gelir Tuzağının Teorik Alt Yapısı 7

1.3.1. İktisadi Büyüme Teorileri ve Orta Gelir Tuzağı İlişkisi 7

1.3.2. Kalkınma İktisadı ve Orta Gelir Tuzağı İlişkisi 21

1.4. Orta Gelir Tuzağının Ölçülmesi ve Kullanılan Araçlar 29

1.4.1. Matematiksel Olarak Ölçülmesi 30

1.4.2. Büyümede Yavaşlama Yaklaşımı 30

1.4.3. Düşük ve Yüksek Orta Gelir Tuzağının Belirlenmesi 32

1.4.4. Egawa Çalışması 35

1.4.5. Yakalama Endeksi Yaklaşımı 36

1.4.6. Robertson ve YE' nin yaklaşımı 38

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA EKONOMİSİNDE ORTA GELİR TUZAĞI VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İLE KARŞILAŞTIRMA

2.1. Dünya'da Orta Gelir Tuzağı 41

2.1.1. Ülkelerin Orta Gelir Tuzağına Yakalanma Nedenleri 43

2.1.2. Orta Gelir Tuzağından Çıkış Yolları 47

2.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Orta Gelir Tuzağına Yükselme Süreci 51

2.3. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yüksek Gelir Düzeyine Yükselme Süreci 53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞMEKTE OLAN VE GELİŞMİŞ ÜLKELERDE ORTA GELİR TUZAĞI ÖRNEĞİ

3.1. Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerde Orta Gelir Tuzağı Örneği 56

3.1.1. Arjantin 56

3.1.2. Brezilya 57

3.1.3. Rusya 58

3.1.4. Hindistan 60

3.1.5. Çin 61

3.1.6. Güney Kore 62

3.1.7. Finlandiya 63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜME TEORİLERİ, TÜRKİYE EKONOMİSİ VE ORTA GELİR TUZAĞI İLİŞKİSİ

4.1. İktisadi Büyüme ve Büyüme Teorileri 64

4.1.1. Klasik Büyüme Teorisi 66

4.1.2. Sosyalist Büyüme Teorisi 67

4.1.3. Keynes Büyüme Teorisi 68

4.1.4. Harrod-Domar Büyüme Modeli 69

4.1.5. Neo-Klasik Büyüme Teorisi 70

4.1.6. İçsel Büyüme Teorisi 71

4.2. Türkiye Ekonomisinde Büyüme ve Kalkınma 73

4.3. Türkiye Ekonomisinin Sektörel Dağılımı 75

4.3.1. Sanayi 76

4.3.2. Tarım 79

4.3.3. Hizmet 80

4.4. Bölgeler Arası Farklılıkların Orta Gelir Tuzağı İle İlişkisi 81

BEŞİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK ANALİZLER İLE ORTA GELİR TUZAĞININ BELİRLENMESİ

5.1. Uygulamanın Amacı ve Önemi 84

5.2. Matematiksel Olarak Orta Gelir Tuzağının Ölçülmesi 85

5.3. Ekonometrik Olarak Orta Gelir Tuzağının Ölçülmesi 86

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 100

KAYNAKÇA 104

YARARLANILAN ELEKTRONİK ORTAMLAR 112

EKLER 113

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Büyümede Yavaşlama Durumuna Örnek Bazı Ülkeler 31

Tablo 2: Düşük Orta Gelir Grubunda Bulunan Ve Yüksek Orta Gelir Grubuna Ulaşabilen Bazı Ülkeler 33

Tablo 3: 1950'den Sonra Üst-Orta Gelirli Olup Daha Sonra Yüksek Gelir Düzeyine Ulaşan Bazı Ülkeler 34

Tablo 4: Dünya Ekonomisinde Gelirler İtibariyle Büyümenin Nitelikleri 39

Tablo 5: 1962–2012 Arası Düşük Gelirliyken Düşük Orta Gelir Düzeyine Ulaşan Başlıca Ülkeler 52

Tablo 6: 1962-2012 Arası Düşük Gelirliyken Yüksek Orta Gelir Düzeyine Erişen Başlıca Ülkeler 53

Tablo 7: 1962–2012 Arası Düşük Gelirliyken Yüksek Gelir Düzeyine Erişen Başlıca Ülkeler 54

Tablo 8: 1962-2012 Arası Düşük Gelirliyken Yüksek Gelir Düzeyine Erişen Başlıca Ülkelerin Her Bir Gelir Düzeyinde Geçirdiği Yıl Sayısı 55

Tablo 9: Türkiye Ekonomisinde Dönemler İtibariyle Büyüme Hızları, 1923-2012 . 74

Tablo 10: Ortalama Büyüme Hızları ve Büyümeye Katkılar, Türkiye: 1980-2010.. 75

Tablo 11: Ana Faaliyet Kolları Sektör Payları (1998 Yılı-Sabit Fiyatlarla) (%) 76

Tablo 12: 1980-2016 Arası Türkiye ve ABD'nin Kişi Başına Düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Değerleri (ABD $) 85

Tablo 13: Çalışma Kapsamındaki Ülkeler 88

Tablo 14: Analizde Kullanılan Değişkenler 89

Tablo 15: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler 89

Tablo 16: β Yakınsaması Modeli Sonuçları 90

Tablo 17: Birim Kök Testine Dayalı Yakınsama Analizi Sonuçları 91

Tablo 18: Homojenlik Testi Sonuçları 91

Tablo 19: Değişken Düzeyinde Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları 92

Tablo 20: Model Düzeyinde Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları 92

Tablo 21: CADF-CIPS Birim Kök Testi Fark Sonuçları 94

Tablo 22: Durbin-Hausmann Test Sonuçları 95

Tablo 23: CCE Tahmincisinin Yatay Kesit Birimlerde Hesaplanan Regresyon Katsayıları 96

KISALTMALAR

Kısaltma	Anlamı
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
DB	Dünya Bankası
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
İİBF	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
KBDGSYİH	Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
MESCOUR	Brezilya, Paraguay, Uruguay ve Arjantin Tarafından Oluşturulmuş Ortak Pazar
MIT	Middle Income Trap
OGT	Orta Gelir Tuzağı
TFÜ	Toplam Faktör Üretkenliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	Ve Benzeri
Vd.	Ve Diğerleri

GİRİŞ

İktisadi büyüme ve kalkınma iktisatçılar tarafından her zaman dikkatle incelenen bir konu olmuştur. Ülkelerin gelişmelerinin hangi koşullar altında sürdürülebildiği önemli araştırma konularından birisidir. Diğer bir konu ise ülkeler arasında meydana gelmiş olan gelir farklılıklarıdır. Bu konuda birçok rapor hazırlayan Dünya Bankası verilerine göre birçok ülke bu farkın kapatılması yönünde çalışma yapmasına rağmen bir üst gruba dâhil olamamaktadır. Orta Gelir Tuzağı olarak anılan bu kavram iktisatçılar tarafından yavaş yavaş ele alınmaya başlanmıştır.

Özellikle 18.yy'ın sonları ve 19.yy'ın başlarında meydana gelen gelir farklılıkları ülkeler arasında derin uçurumlar meydana getirmiştir. Üretim kanallarının bugün ki kadar gelişmiş olmadığı ve ülkeler arasında çok fazla gelir farklılıklarının bulunmadığı 19.yy öncesi dönemde tarım üretimin itici gücü konumunda iken dünya siyasetinde yaşanan gelişmeler neticesinde sanayi devriminin gerçekleşmesi ve yeni keşfedilen kıtalardan gelen zenginlikler bazı ülkelerin öne çıkmasına neden olmuştur. Özellikle 19.yy sonlarında büyümenin itici gücü olarak kabul edilen tarım birçok ülkede sanayinin finansmanında kullanılmıştır. Fakat azalan verimler kanununun devreye girmesiyle sanayi üretiminin verimliliği de zamanla azalmıştır.

Ülkeler 21.yy'a geldiklerinde gelişmişlik farklarının kapatılabilmesi için sanayinin de dâhil olduğu birçok alana yönelmişlerdir. Sanayi devrimi ile beraber iktisadi düşünce okulları ekonomik gelişme konusunda değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Merkantilizm zenginlik öğesini ön plana çıkartırken, dış ticaretin öneminden bahsetmiştir. Klasik düşünce ise serbest piyasa ekonomisini savunmuş ve kaynakların mümkün olduğu kadar etkin dağılmasını önermiş ve işbölümü ile uzmanlaşmanın ülkelerin gelişmişlik düzeyi için son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Modern büyüme teorilerin sermaye üzerine yoğunlaşırken 1980'ler den sonra içsel ve dışsal büyüme modelleri iktisatçılar tarafından ele alınmıştır.

Özellikle gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ve ekonomik krizler ile dünyayı etkileyen büyük çaplı krizlerden çabuk etkilenen ülkeler büyüme konusunda gelişmiş ülkelere nazaran çok daha fazla kırılgandır. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme konusunda, rakamlar yıldan yıla farklılık göstermektedir. Sürdürülebilir bir büyüme hedefinin tutturulabilmesi için güçlü bir alt yapı ve sermaye birikimi gerekmektedir. Verimlilik artışlarının sağlanabilmesi ve azalan verimlerden kaynaklanan olumsuzluklardan kurtulabilmek için çeşitli stratejiler kullanılarak teknolojik alanlara ve beşeri sermaye üzerine yapılan yatırımlar arttırılmalıdır. Bunun yanı sıra AR-GE harcamaları teşvik edilmelidir. Sektörlerin uluslararası alanlarda rekabetini güçlendirici önlemler alınmalıdır. AR-GE yatırımlarıyla birlikte sağlanan yeni iş alanları ve beşeri sermayeye sağladığı verimlilik artışları sürdürülebilir büyümede kilit rol oynamaktadır.

Yapılan bu çalışmada gelişmekte olan ülkelerin OGT' ye düşme nedenleri incelenerek orta gelir tuzağının tarihçesi ve hesaplama yöntemleri ile dünya ekonomisinde OGT' ye yakalanan ve kurtulabilen ülkeler örneklendirilecektir. Daha sonra ki bölümlerde ise büyüme teorileri açıklanarak Türkiye'nin orta gelir tuzağı ile ilişkisi ele alınıp orta gelir tuzağına yakalanıp yakalanmadığını incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTA GELİR TUZAĞI NEDİR?

1.1. Orta Gelir Tuzağı Tanımı ve Kapsamı

"Orta Gelir Tuzağı terimi ilk kez Dünya Bankası tarafından 2007 yılında hazırlanan Doğu Asya Rönesans'ı başlıklı raporunda yer almıştır ve giderek daha da ilgi çekici bir kavram haline gelmiştir. Rapor özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında ki ekonomik yapıları ele almıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerin Ar-Ge ve inovasyonlar ile daha hızlı bir ekonomik kalkınma gerçekleştirerek gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkeleri domine ederek; söz konusu ülkeleri ekonomik olarak belirli bir kalıba sıkıştırdığından bahsetmektedir. Yakınsama hipotezinin geçerliliğini yitirdiği bir yüzyıl olarak kabul edilen dönemde bunun sonucunda meydana gelen ekonomik durumda OGT olarak ifade edilmiştir.

"OGT, orta gelir seviyesine ulaşmış ülkelerin, çok uzun yıllar boyunca bu seviyede kalıp, yüksek gelirli ülkeler seviyesine ulaşamamasını ifade etmektedir. Yani OGT; yüksek nitelikli beşeri sermayeye sahip ülkeler arasına girme ya da düşük ücretli niteliksiz beşeri sermayeye sahip olma arasındaki ince çizgiye işaret etmektedir" (Kharas ve Kohli, 2011:280). "OGT en sade şekliyle; ekonomik büyümesini finanse etmek için emek ve sermaye piyasalarında verimin arttığı, maliyetlerin azaldığı reformları gerçekleştirememiş ülkelerin belirli bir gelir düzeyinde takılıp kalmalarını ifade eder" (Kharas ve Kohli, 2011, n: Dündar, 2013).

OGT ekonomi literatürleri içerisinde iktisadi büyüme ve kalkınma ile Ar-Ge, inovasyon gibi kavramların ardından ismini yeni yeni duyurmaya başlayan bir kavramdır. Özellikle ekonomik olarak beklenenden çok daha çabuk büyüyüp gelir düzeylerini orta gelir seviyelerine çeken fakat üst gelir grubuna geçemeyen ülkeler için sıklıkla kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünya Banka'sının raporunun ardından yapılan en önemli tanımlamalardan bir tanesi Eichengreen, Park ve Shin'in 2011 ve 2013 yılları arasında beraber yaptıkları çalışmadır. Söz konusu çalışmada OGT' yi ekonomik olarak ele alınan bir ülkenin kişi başına düşen gelirinin 10.000- 11.000 $ seviyelerinde 15.000- 16.000 $ seviyelerine ulaştıktan sonra daha fazla yükselememesini bir tıkanıklık olarak ifade etmiş ve bu tıkanıklığın ismini OGT olarak adlandırmıştır. Yapılan analizlerde ülkeler arasında bir kıyaslama yapılırken Amerika Birleşik Devletleri ile yapılmıştır. Bunun nedeni ise ekonomik olarak geliri en iyi durumda olan ülkenin ABD olarak kabul görmesidir(Eichengreen, 2011, Aktaran: Yıldız, 2015).

Diğer bir kaynakta ise Felipe, J., Abdon, A. ve Kumar, U tarafından yazılan "Tracking the Middle Income Trap: What is It, Who is in It and Why? (Aktaran: Yıldız, 2015)" isimli eserde OGT' yi; "ülkelerin karakterleri vasıtasıyla somutlaştırılabilir" denilerek bu fikrin tartışılması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Yapılan araştırmalarda düşük gelirli ülkelerin büyüme konusunda ucuz işgününe dayalı yapısının temel olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu ülkelerde yurtdışından getirilen basit teknolojiler ucuz işgücüne eşlik etmektedir. Bu iki durum bir araya geldiğinde emek yoğun ürünlerde uluslararası piyasaya nazaran rekabet üstünlüğü sağlandığından hızlı bir büyüme yaşanmaktadır. Bu duruma ek olarak düşük gelir elde eden ülkelerin tarım kesiminden basit teknolojili sanayi ülkesi konumuna geçişlerinde gelişmiş ülkelere nazaran daha hızlı bir atılım olmaktadır. Diğer taraftan mevcut teknoloji düzeyi ile sermaye verimlilik kazanamadığından ülkeler orta gelir düzeyine taşınmış olsa da üst gelir basamağına yükselememektedir. Yani insan sermayesi ve buna bağlı olarak teknolojiyi ekonomilerine adapte etme karakterini kazanamayan ülkeler OGT' ye düşen ülkelerdir.

Ekonomik kalkınma sürecinin başlangıcında tarım sektöründen, tarım dışı sektörlere geçiş sağlanması emeğin verimliliğinin daha yüksek olması nedeniyle; kişi başına düşen geliri oldukça arttırmıştır. Bunun yanı sıra sermaye stokunda meydana gelen büyüme ise verimi düşürmüş ve tarım sektöründen tarım dışı sektörlere işgücü transferlerini yavaşlatmıştır. Bu sürecin bir neticesi olarak da kişi başına gelir artışı

giderek azalmıştır. Kişi başına gelir artışını yüksek düzeyde tutabilmek ve uzun dönemli sürdürebilmek ise emek verimliliğin büyümeye çok fazla katkı sağlaması ile mümkün olmaktadır. Bu şartlar oluşmadığı durumda ise OGT olarak isimlendirilen bunalımdan kurtulmak zorlaşır.

> Seyfettin Gürsel'in "Türkiye Orta Gelir Tuzağının Eşiğinde" adlı çalışmasında belirttiği şekliyle bu kavramın teorik arka planındaki fikir; "*Teknoloji düzeyi baz alındığında, üretim kapasitesinin yatırımlarla artırılması ve istihdamın verimin düşük olduğu sektörlerden verimin yüksek olduğu modern sektörlere yönlendirilmesidir. Böylece ekonomik kalkınmaya geçiş döneminde yüksek büyüme hızlarına ulaşmak mümkündür. Ancak üretim kapasitesi arttıkça, yani sermaye stoku büyüdükçe, sermayenin ek getirisi giderek azalacağından, kişi başına, gelir artışı giderek yavaşlar, daha sonra da belirli bir seviyede durgunlaşır. Bu duruma karşı sektörlerin büyüme etkinliğini sürekli geliştirmek gerekmektedir. Bu koşulları yeterince sağlayamayan ülkeler orta gelir grubundan yüksek gelir grubuna geçmekte zorlanırlar"*(Gürsel, 2013: 02).

Bir başka OGT tanımı da Barry Eichengreen'in tanımıdır (Eichengreen, 2012, Aktaran: Ünlü, Yıldız, 2017). Eichengreen; ülkelerin 2005 yılında kişi başına düşen gelirlerini incelemiş ve bu veriler doğrultusunda iki kriter belirlemiştir. Bu kriterlerin ilki kişi başına düşen gelirin 16.000 $'a yükselmesidir. İkinci kriter ise kişi başına düşen gelirin ABD'de ki kişi başı gelirin %58'ine ulaşması ve ülkedeki imalat sanayisinin milli gelir içindeki payının %23'lere ulaşmasıdır. Bahsedilen bu durumlar OGT' ye yakalanmada önemli bulgular olarak nitelendirmiştir. Tezimizin ilerleyen bölümlerinde de detaylı olarak ele alacağımız; Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ekonomilerin bu süreçlerden geçtiğini belirten Eichengreen OGT' ye takılma konusunda en riskli gördüğü bu ülkeler konusunda da belirli araştırmalar yapmıştır.

1.2. Orta Gelir Tuzağı Tarihsel Gelişimi

19. yüzyıla kadar tüm devletlerin ekonomik hayatlarının farklılaşmaması ve yeni üretim alanlarının geliştirilememesi nedeni ile ülkelerin genel olarak gelir yapıları arasında pek bir ayrım yapılamamıştır. Tüm ülkeler gelir bakımından düşük gelir gurubunda yer alıyordu. Yeni buluşlar ve 20.yüzyıl da varlığını gösteren gelişen ekonomik aktiviteler nedeniyle devletler zenginleşmeye ve ekonomi alanında ayrımlaşmalara başlamışlardır. Gerek yeni kıtaların keşifleri gerek yeni ticaret yollarının bulunması ve gerekse sanayi devrimi gibi gelişmeler ülkelerin kişi başına dağılımlarında önemli oynamalara neden oldu. İkinci dünya savaşının son bulması sonucu yapılan ticari anlaşmalarla ülkeler iktisadi olarak planlamalara ve uygulamalara geçmiştir. 1960 yılı öncesinde gerçekleştirilen kalkınma planları ve devletlerin daha verimli ekonomik alanlara yatırım yapmaları gelir ayrımlarını belirgin hale getirmiştir. Ülkeler özellikle orta gelir seviyesine ulaştıktan sonra tarımdan sağlanan vasıfsız işgücü, meydana gelen düşük teknoloji, daha az karlılık oranları gelir artışını azaltmış ve ekonomideki ivme düşük seyretmiştir(Tuncel, 2014: 42-43).

Sanayileşme ise özellikle işgücünün transferi ile daha hızlı bir atılım yapmıştır. Yatırımların vasıflı işgücüne yapılması ve göç ile birlikte gelen işgücüne katılım oranının artması verimliliği arttırmıştır. Teknolojinin de yavaş yavaş üretim içerisinde girmesi ile sanayi devrimini gerçekleştirebilen ülkelerde düşük maliyet ile birlikte alt gelir seviyesinden orta gelir seviyesine ulaşmaya başlamıştır. Bazı ülkelerde çok kolay geçişler gözlemlenirken özellikle de teknoloji konusunda diğer ülkelere nazaran daha az yetkin olan ülkelerde bu geçiş çok zorlu olmuştur.

“1960 yılında Dünya Bankasının yayınlamış olduğu raporda gelişen ülkelerin uzun yıllar aynı gelir gurubunda yer alması vurgulanarak OGT kavramı açıklanmıştır. Sermayenin getirisinin azalması sonucun da düşük teknolojinin kullanımının artması hız kazanması sonucu gelir seviyelerinde bir duraksama yaşanmıştır. İktisatçılar, bu seviyeyi “orta gelir eşiği” olarak tanımlamakta ve bu noktadan sonra gerçekleşecek büyümenin kaynaklarının artık sermayenin yeni

yatırımlarından gerçekleştirilemeyeceğini, üretkenlik kazanımları sonucu elde edilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir"(Yeldan, 2013:1).

Bunlarla beraber Felipe, Abdon ve Kumar 2012 yılında, geçmişte OGT' nin hangi ülkelerin başına geldiğine, ne kadar yıl bu ülkelerin OGT' de kaldıklarına ve tuzak içerisinde kaldıkları süre boyunca ne kadarlık bir ortalama büyüme performansı gösterdiklerine yoğunlaşmışlardır. Orta gelir grubu; alt-orta gelir ve üst orta gelir olmak üzere ikiye ayrıldığı gibi OGT'de Alt-Orta Gelir ve Üst-Orta Gelir Tuzağı olmak üzere ikiye ayrılır.

1.3. Orta Gelir Tuzağının Teorik Alt Yapısı

Tezimizin bu bölümünde OGT' nin teorik alt yapısı yapılarak büyüme teorileri ile olan ilişkisi ele alınarak, klasik ve neo-klasik büyüme teorilerinin OGT ile ilişkileri ele alınacaktır.

1.3.1. İktisadi Büyüme Teorileri ve Orta Gelir Tuzağı İlişkisi

Çalışmanın bu bölümünde OGT'nin büyüme teorileri içerisinde yerini belirlemeye çalışacağız. Öncelikle İçsel ve Dışsal Büyüme Teorileri içerisinde yer alan Klasik Büyüme Teorisi ile Modern Büyüme Teorisi, daha sonra da Neo-klasik Büyüme Teorisi ile İçsel Büyüme Teorisi içerisinde OGT ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

İktisadi büyümenin ölçülebilir bir kavram olması ülkeler arasında karşılaştırma yapılabilmesi açısından son derece önemlidir. Bu sayısal bilgiler ülkelerin zaman içerisinde ne gibi gelişimler gösterdiğinin birer kanıtı olmaktadır.

Bu rakamlara ulaşabilmek adına bazı hesaplamalar yapılmaktadır. Bunlardan ilki Gayri Safi Milli Hasıla'nın belirlenmesidir. Bir ülkede belirli bir dönemde

yurtiçinde üretilen tüm mal ve hizmetlerin piyasa değerinin toplamını gösteren Gayrisafi Milli Hasıla'nın fazla olması veya artması ülkeler için çoğu zaman olumlu bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat günümüzde asıl olarak performans ölçmeye yarayan olgu Gayri Safi Yurt İçi Hasıla olarak belirlenir. GSMH'den Net dış faktör gelirlerinin çıkartılması sonucu bulunan GSYİH nominal ve reel olarak 2 farklı türde hesaplanır.

Ekonomideki gerçek büyüme hızını hesaplamak için, yurt içinde üretilen mal ve hizmetlerdeki reel değişimin ülkede yaşayan insanların nüfusuna bölünmesiyle Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla hesaplanmaktadır.

"Bu hesaplamalar yapılırken ekonominin performansının değerlendirme ölçütü olan reel GSYİH hesaplanırken ölçülemeyen faaliyetler de vardır.

- Üretimin piyasalara yansımaması: Özellikle hane halkları tarafından gerçekleştirilen üretimler piyasada işlem görmediğinden reel GSYİH hesaplamaları yapılırken bu grubun içinde yer almaz. El işi yapmak veya evde yemek yapmak gibi.
- Nüfusta meydana gelen değişmeler: GSYİH ile ilgili olarak belirli bir dönemde belirli bir çizgide ilerleyen nüfus artışı istatistiksel olarak bakıldığında dikkate alınmazsa veriler yanıltıcı olabilir. Bunun neticesinde d kişi başına reel GSYİH hesaplamaları yapılırken nüfus kesinlikle net olarak bilinmeli.
- Kayıt dışı faaliyetler: Toplum ahlakı açısından kötü olan ama ekonomik olarak bir değere sahip olan kayıt dışı faaliyetler GSYİH hesaplamaları yapılırken veri olarak kullanılmamaktadır. Örneğin uyuşturucu üretimi ve satışı kayıt dışı gerçekleşmekte, yine asgari ücretin altında çalışan ama gelir vergisi ödememek için nakit para ile işlem yapan çalışanlar sistemde gözükmemektedir.
- Boş zaman: Boş zaman iktisadi refahımıza ve yaşam standardımıza katkı sağlayan iktisadi bir maldır. Üretim arttığı halde çalışma saatlerinin artmamasıdır.

Önemli olan ölçülemeyen bu türden faaliyetlerin ekonomi içindeki nisbi değeridir"(Taban Vd. 2013, 7-8).

1.3.1.1. Klasik Büyüme Teorisi ve Orta Gelir Tuzağı

Klasik büyüme teorisinde sermayenin ve büyümenin temel kaynağı tasarruftur. OGT'ye sebep olabilecek etmenlerin başında gelen ekonomik durgunluğun meydana gelmesine neden olan etmenler ise tasarruf, yatırım ve kar haddidir. Klasik iktisat ise, modern iktisadi düşüncenin başlangıcı olarak görülebilir. Başlıca klasik iktisatçılar 1700'lü yıllarda Adam Smith, David Ricardo, Thomas Malthus, J.B. Say ve John Stuart Mill ve Karl Marx olarak gösterilir (Dinler, 2002:36).

Adam Smith tarafından 1776 yılında Milletlerin Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme adıyla yayınlanan eser Klasik İktisadın temel taşı adeta kurucu belgesi olarak nitelendirilmiştir. Klasiklere göre tam rekabet ve ücret esnekliği altında faiz esnekliği varsayımı gerçekleştiğinde ekonomi daima kendi kendine dengeye gelecek ve üretilen her mal satılacaktır. Bunun neticesinde fiyat istikrarı korunacaktır. Çünkü hem stok artışı hem de üretim yetersizliği gibi dengesizliklerle karşılaşılma durumu gerçekleşmeyecektir. Klasiklere göre piyasaya görünmez el müdahale edecek ve ekonomiyi hem daha iyi hem de istenilen yönde geliştirecektir (Savaş, 1986:34-35).

Klasik iktisadın babası olarak kabul edilen Adam Smith üretim faktörleri arasındaki değişimlerin ekonomik büyüme sürecine etkisini incelemiştir. Ekonomi gelişme sürecinde iken ücret haddi ile kar haddi arasında nasıl bir ilişki olduğunu ele almıştır. İlk olarak sermaye konusunda daha küçük olmakla beraber doğal kaynaklar konusunda oldukça zengin olan bir ekonomi varsaymış ve teorilerini bu varsayım üzerine üretmeye çalışmıştır.

"İş bölümü de tek iş üzerinde her işgücünün yoğunlaşmasının hem işgücünün yeteneğini artırması hem de zaman tasarrufu sağlaması ve işgücünün zamanla düşünerek işini daha çok kolaylaştıracağına inandığı makineleri ve aletleri tasarlaması emeğin verimliliğini arttırır. Bu sonuçlara Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği adlı eserindeki toplu iğne, çivi üretimi ve aynı eserde bahsettiği insanların işlerini

kolaylaştıracak yöntemler bulmasıyla ilgili metinlere rastlayabiliriz. Toplu iğne örneğinde Smith; bir işgücünün tek başına belki de tek bir iğne bile yapamayacağını ancak 12 kişilik bir iş bölümü yapıldığında her bir işgücünün günde 4.800 iğne yapabileceğini ifade etmiştir. Aynı şekilde çivi örneğinde de Smith iş bölümüyle günde bir işgücünün 2.300'den fazla çivi yapabileceği örneğini vermiştir. Ayrıca iş bölümü neticesinde insanlar tek bir hedefe yöneldikleri zaman birden fazla işgücünün tek bir amaca yönelmesi söz konusu olur ve bu denli yoğunlaşma sayesinde o eylemin daha kolay ve daha çabuk yöntemlerle başarılması için kafa yorulur ve teknolojik ilerleme sağlanır" (Smith, 2006:6-11).

Adam Smith'e göre varsayılan ekonomide doğal kaynaklara oranla sermaye stokunun düşük olması kar haddini mümkün olan en yüksek seviyeye ulaştırmıştır. Bunun yanı sıra diğer taraftan ekonomiye yeni girecek olan yatırım fırsatları, zaten yüksek olan kar oranlarını daha da arttıracaktır. Yatırımların tetiklemesi sonucu artmış olan kar hadleri az olan sermaye stoklarının artmasına, işgücü talebinin artmasına, sonuç olarak ta ücretlerin artmasına neden olacaktır. Azalan verimler kanununun sisteme girmesi de bu şekilde olacaktır. Sermaye birikiminin artması ile nüfusun artmasının paralel olması neticesinde ise az olan sermaye stokları artacak ve varsayılan ekonomi nihai olarak zenginleşecektir. Bu zenginlik ise tepe noktasında durgunluğa sebep olarak sermaye birikiminin yavaşlamasına, kar haddinin ise azalarak ücretlerin daha önceki seviyelerinden daha düşük seviyelere düşmesine neden olacaktır. Ücretler en düşük seviyede olduğu için nüfusun artışı durur, bunun arkasından karlar azalarak yatırımları durma noktasına getirir. Bu durum ise ekonominin durgunluk sürecinde kalmasına neden olur.

Tüm bu sürece rağmen Adam Smith bu durumun ülkeler arasında farklılık göstereceğini savunmuştur. Özelliklede kar oranlarında ki azalma ülkelerin içinde bulunacağı teknoloji ile emek verimliliğine göre daha sert ya da daha hafif olarak geçirebil ineceğini öngörmektedir.

"Adam Smith gibi Klasik iktisatçılardan olan T.R. Malthus, Büyüme ile nüfusun arasında olan ilişkiyi detaylı bir biçimde incelemiştir. "T.R. Maltus'a göre ekonomik çıktı (Y) toprak ve işgücü kullanılarak üretilir. Ancak toprağın miktarı sabit olduğundan dolayı çıktı düzeyi işgücüne, buna bağlı olarak da nüfusa bağlı olarak değişir. Adam Smith gibi T.R Malthus'da azalan verimler kanununun geçerli olduğunu görmekteyiz. Malthus ekonomik büyüme hızını şu şekilde formüle etmiştir;

$$P=b-d$$

Burada büyüme hızı (p), doğum haddi (b) ile ölüm haddi (d) arasındaki farka eşittir. Malthus'a göre nüfus geometrik olarak çıktı düzeyi ise aritmetik olarak artmaktadır. Sermaye birikimi ve teknolojik ilerleme düzeyi ise modelin dışında tutulmuştur " (Ünsal, 2007: 53-59).

Diğer taraftan Alan MacFarlane 1789 yılında 'The Malthusian Trap' ismini verdiği Malthus Tuzağını:

> *"İnsanlık iki yasasının kalıcı olarak kesişmesiyle ortaya çıkan bir tuzaktadır. İlki nüfusun artış oranı ile ilgilidir. Malthus'a göre cinsiyetler arasındaki tutku azalmayacaktır ve doğal doğurganlık koşulları altında, bu durum kadın başına yaklaşık 15 canlı doğumla sonuçlanacaktır. Maksimum doğumdan daha az oranda gerçekleşen ölümle nüfus geometrik artış eğilimi içine girecektir. İnsanlığı tuzağa çeken ikinci öncül ise gıda ve diğer kaynakların üretiminin nüfustaki artışa kıyasla çok daha yavaş büyüyeceğidir. Bir neslin iki katına çıkması şüphesiz olasıdır, kontrole tabi olmadığı takdirde insan nüfusu geometrik olarak artarak (1, 2, 4, 8, 16, 32…) her 25 yılda ikiye katlanır, fakat tarım ekonomisinde gıda üretimi aritmetik olarak artacağından (1, 2, 3, 4, 5, 6…) insan nüfusu daima gıda arzını aşacaktır*" (Aktaran: Ünsal, 2007: 55) olarak açıklamıştır.

Malthus; nüfusu tuzaktan kurtulmanın en önemli öğesi olarak görmekle birlikte, nüfus artışının kontrol edilememesi sonucunda ekonominin uzun dönemde büyük bir açlık sorunu ortaya çıkartacağını belirtmektedir. Ona göre ekonomideki durgunluğun nedeni nüfusun büyüklüğüdür. Bu da OGT'nin oluşmasına yardımcı olacağının kanıtı niteliğindedir.

Ricardo Klasik büyüme modeli konusuna Adam Smith ve Malthus kadar katkı yapan iktisatçılardan birisidir. Ricardo, büyüme konusunda yapmış olduğu araştırmalarda büyümeyi rant ve ücretler üzerine oturtmuştur. Ricardo yapmış olduğu modelde, Smith'den de ilham alarak başlangıçta sermaye biriminin yüksek olması ve de tasarrufların da yüksek olması kar oranlarının yüksek olması anlamına gelmektedir düşüncesini savunmuştur. Bu durumun sonucunda bu durumla birlikte gelen üretimin artışı ve istihdamın genişlemesi sonucunda ve üretim istihdam genişlemiş olacaktır. İstihdamda meydana gelen artış, reel ücretleri asgari geçimlik ücret düzeyinin üzerine kısa dönemde çıkaracak ve aynı zamanda ücretle nüfus yer değiştiği için ücret artışı nüfus artışını da uyaracaktır. Nüfus artışının ortaya çıkması gıda maddeleri talebini artıracak ve üretimi teşvik edecek vaziyete getirecektir. Bunun neticesinde süreç devam edecektir. Fakat süreç belirli bir süre sonra kendiliğinden yavaşlayacaktır. Çünkü tarımsal ürünlerin talebi arttıkça, verimli topraklar kadar verimli olmayan topraklarda üretime açılacaktır (Turanlı, 2000: 62).

Daha öncede bahsettiğimiz gibi azalan verimler kanununun devreye girmesi ile birlikte ilk başlarda verimli arazilerde yapılan tarım gün geçtikçe talebi karşılamak için daha verimli olmayan arazilerde de yapılmaya başlanmıştır. Bu duruma alternatif olarak ise daha az verimli arazileri kullanmak yerine daha verimli araziler de daha çok emek kullanma yoluna gidilebilir. Fakat bu durumda farklı verimlilikteki arazilerde farklı üretim miktarları ortaya çıkmasına neden olacaktır. Sonuç olarak bu aradaki fark arazi sahiplerine rant veya kira geliri adı ile ödenerek arazinin kullanım bedeli karşılanmış olur. Üretimin artması ise iktisadi büyümenin önemli bir etmeni olan rantın artmasına neden olur.

"Ücretler ele alındığında ise, emeğin piyasa fiyatı emek arz ve talebinin kesiştiği noktada yer almaktadır. Ekonomik büyümeyi sağlayabilmek için emeğin piyasa fiyatı doğal ücret düzeyinin üzerinde oluşması gerekmektedir" (Dündar, 2013: 52-53).

Ricardo' da Adam Smith gibi ekonomileri bekleyen durgunluğun kesinlikle meydana geleceğini savunmuştur. Adam Smith' den farklı olarak ise azalan verimler kanununun ekonomi üzerinde tamamen etkili olduğunu savunmuştur. Sermaye birikiminin ve teknolojik gelişmelerin bir araya gelerek ekonomiyi belli bir süre büyüme trendine yöneltse dahi bu sürenin fazla uzun sürmeyeceğini ve durgunluğu eskisinden daha etkili kılacağını dile getirmiştir.

Tüm bu bilgiler ışığında Klasik teoride tasarruf çok önemli bir yer tutmaktadır. Hem sermaye birikiminin artması hem de iktisadi büyüme ve durgunluktan kurtulmanın bir kaynağı olarak görülmektedir. Klasik iktisatçıların ortak fikirlerinden olan tasarruf ve yatırımın, kar haddinin fonksiyonu olduğu ve bu durumun kar haddini düşüreceği, bununda sonucunda ekonominin durgunluğa gireceğini Smith gibi Ricardo'da savunmaktadır. Klasiklere göre büyüme süreklilik arz etmemektedir ve büyüme dönemleri eninde sonunda bir durgunluk dönemine girecektir. Diğer konularda ortak olmalarına rağmen Smith durağan durumun geçici olacağını ve ekonominin elbet eski düzenine döneceğini savunurken, daha karamsar bir tablo çizen Ricardo ve Mathus ekonominin eski seviyelerine dönmeyeceğini savunur (Turanlı, 2000: 64-65).

Sonuç olarak OGT ile klasik büyüme arasında bir bakış açısı geliştirmek gerekirse; klasik teorinin günümüz büyüme modellerine kıyasla yetersiz kaldığı görülmektedir. Özellikle azalan verimler kanunu ve teknolojinin hızının düşük görülmesi bu teoriyi desteklemektedir. Sermayenin birikimi ile teknolojide meydana gelen değişmenin gözlemlenmesi ise OGT ile olan yakın ilişkiyi ilk kez dile getirdiğinden dolayı önemlidir. Özellikle de Adam Smith'in durgunluğu aşmak için kullanılabilecek olan teknoloji ve sosyal faktörlerin belirtilmesi OGT' nin da benzer

yöntemler kullanılarak aşılabileceğini göstermiştir. Adam Smith'e rağmen Malthus ve Ricardo' nun durgunluktan kurtulabilmek için teknolojinin yetmeyeceği görüşü OGT' ye ekonomilerin rahatlıkla takılabileceği görüşünü desteklemektedir.

1.3.1.2. Modern Büyüme Teorisi ve Orta Gelir Tuzağı

Sir Roy F. Harrod ile Evsey D. Domar tarafından ayrı ayrı geliştirilen ve benzerliği sebebiyle Harrod-Domar modeli olarak adlandırılan büyüme modeli uzun dönemde dengeli büyümenin koşullarını; sermaye stokunun ekonomik büyüme ile ilişkisini ve yatırımların ekonomik olarak üretkenliğe ne gibi katkılarının olduğunu incelemiştir.

"Harrod-Domar modelinde;

- Y; toplam çıktı,
- K; sermaye,
- L ise emek

Olmak üzere Y=f(K, L) üretim fonksiyonunu kullanılmıştır (Snowdon ve Vane, 2010:600). Modelde sabit teknoloji ve sabit sermaye hasıla $\frac{K}{Y} = v$ oranı varsayımı yapılmakta ve böylece ortalama sermaye/hasıla katsayısı marjinal sermaye/hasıla katsayısına eşit olmaktadır. $\frac{\Delta K}{\Delta Y} = \frac{K}{Y}$ Bu durum, üretim faktörleri arasında ikame şansını ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca sermaye birikimi, toplam gelir ve tasarruf oranına bağlıdır. İşgücü (n) dışsal ve sabit hızla büyürken, aşınmanın olmaması bir diğer varsayımdır. Sermayenin yıpranmadığı varsayımında sermaye stokundaki artış yatırıma (I) eşittir. Yani **K=I**'dır (Snowdon ve Vane, 2010: 599-602).

Bu modelde ekonomik büyüme, tasarruf oranı ve sermaye hâsıla katsayısına bağlıdır. Ayrıca modelde hedeflenen büyüme oranı (G), yıllık nüfus artışına ve

marjinal tasarruf eğiliminin sermaye hasıla oranına eşit olmalıdır" (Snowdon ve Vane, 2010: 599-602).

$$G = n = S/V$$

"Denklemin gerçekleştiği durumunda ise ekonomide tam istihdamda dengeli büyüme söz konudur. Ama bir sebeple eşitlik bozulursa, Harrod-Domar sisteminde dengenin kararlılığını devam ettirmenin yolu yoktur; bu nedenle kaos ve daha fazla istikrarsızlık kalıcı olur. Dolayısıyla hükümet tarafından düzeltici eylemler olmadığı sürece düzen sonsuza kadar bir daha dengeyi yakalayamaz" (Yeldam, 2010:104).

Bu modelde büyüme sadece sermaye faktörü ile açıklanmaya çalışılmıştır. Fakat bu durum günümüz büyüme modelleri açısından eksik olarak kabul edilir. Ayrıca Harrod-Domar modelinde herhangi bir nedenle dengeden sapma meydana gelirse denge yeniden sağlanamamaktadır. Bu da dengenin çok ince bir çizgide ilerlediğinin göstergesidir. Bu bıçak sırtı olarak bahsedilen, çıktıyı meydana getiren denge yatırımların taleple karşılık bulmaması halinde, yani ekonomik olarak büyüme hızının olması gereken büyüme hızından düşük olması durumunda OGT meydana gelir denilmektedir.

1.3.1.3.Neo-klasik Büyüme Teorisi ve Orta Gelir Tuzağı

Neo-klasik büyüme teorisine en büyük katkıyı Robert Solow yapmıştır. Solow' un katkıları Adam Smith tarafından büyüme teorisine yapılan katkılar kadar önemlidir. Özellikle 1956 yılında "İktisadi Büyüme Teorilerine Bir Katkı" ismiyle yayınladığı eserinde büyüme teorisine yeni bir bakış getirmiştir. Solow' un büyüme modeli belirli varsayımlara dayanmaktadır. Bunlar;

- Ekonomi tam istihdamdadır.
- Ekonomiye devlet müdahale etmemelidir.
- Azalan verimler ve ölçeğe göre sabit getiri bulunmaktadır.
- Tasarrufların uzun dönem büyüme oranında bir etkisi bulunmamaktadır.

- Teknoloji büyümenin gerçekleşmesi için temel belirleyici rolündedir.
- Durağan durumun sonunu getirecek olan önemli bir faktör teknolojidir.
- Tasarruf, nüfus artış oranı ve yıpranma payı oranı sabit kabul edilmiştir.

Solow hazırlamış olduğu modelde uzun dönemli olarak büyümeyi etkileyen en önemli şeyin teknolojik ilerleme olduğunu açıklamıştır. Neo-klasik bakış açısı ise her ülkenin iki farklı büyüme deneyimi ile karşı karşıya kaldığından bahsetmiştir. Bu farklı modellerden ilki, büyümenin başlangıç aşamalarında ekonominin genişlemesinin, emek gücünün, sermaye birikiminden daha hızlı büyümesi ile sağlanabileceği düşüncesinin savunmaktadır. Fakat işçileri tek tek ele aldığımızda işçi başına belirli bir büyüme sağlayabilme düşüncesi uzun dönemde pek sürdürülebilir olmamaktadır. Bunun en önemli nedeni ise sermaye birikiminin getirisinin zamanla azalması ve kar oranlarının sermayenin istediği seviyeleri karşılayamamasıdır. Uzun süredir bilinmektedir ki, üretim sürecinde bir faktörün birikiminde hasılaya yapılan her ilave daha önce yapılan ilavelerden az olmalıdır. Sermaye birikimi belirli bir noktadan sonra elde edilen kazancın sıfıra inmesi yüzünde hızını kaybedecektir. Net sermayenin daha fazla genişleme sağlayacak bir olgu kalmadığından, durağanlaşacak ve ekonomi yapabileceği tek durum olan yeniden üretime başlayacaktır. Bu durağanlık sadece dışsal olarak nitelendirilen teknolojinin arttırılması ile giderilebilir olacaktır (Yeldan, 2013:112-132).

Solow bu durumu "teknoloji, ekonomiye otomatik olarak ansızın giren ve ekonominin diğer unsurlarından bağımsız sanki beklenmedik bir anda cennetten düşen meyve (manna from heaven) gibidir"(Jones, 2011: 33) olarak ifade eder. Burada teknolojik gelişmelerin aynı miktarda emek ve sermaye kullanılarak daha fazla çıktı elde edebileceğimizden bahsederken teknolojik birikimin sürekli arttığından bahsetmektedir.

OGT' nin temel varsayımlarında da neo-klasik büyüme modellerinin doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle de sermaye birikimine entegre olan büyüme ekonomiyi OGT' ye götüren en önemli nedenlerden biri olarak gösteriliyor. Sermayenin marjinal verimliliğini sürekli olarak yükseltebilecek şey teknolojik

gelişme ve onu sağlayacak olan da beşerî sermayedir. Orta gelirli ülkelerde meydana gelen bu açmaz, beşerî sermayenin geriliği ve geliştirilmemesidir. Diğer taraftan orta gelirli ülkelerde mevcut sermayenin verimsiz alanlara yönelmesi başka bir soruna sebep olmaktadır.

1.3.1.4. İçsel Büyüme Teorisi ve Orta Gelir Tuzağı

İçsel büyüme teorileri Lucas' ın beşerî sermaye modeli, AK modeli, Barro' nun modeli Ar-Ge modelleri ve Paul Krugman'ın öngörülerine dayanan teoriler ile OGT açıklanmaya çalışılmıştır (Dündar 2013: 75).

"Neo-klasik ve Modern Büyüme Teorilerinin aksine, ekonomik büyümenin ekonomik sistemin içinde var olan dinamiklerin harekete geçirilmesi ile büyümenin sağlanabileceği üzerinde durulmuştur. İçsel büyüme modeli, ekonomik büyümeyi piyasada var olan ekonomik birimlerin içsel olarak belirlediğini öngörmektedir" (Özel, 2012: 67-68).

Lucas modeli denilen modelde sermaye birikimi ve tasarruflarda meydana gelen artışlar ekonomik büyümede de bir artış yaratacaktır. Ekonomik büyümenin gerçekleşebilmesi için tasarruf ve yatırımlarda artış olması gerekmektedir fakat bunlar kadar diğer bir önemli faktör ise beşeri sermayedir. Beşeri sermaye olarak kastedilen kavram genellikle eğitim kalitesine yatırım ile orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitime harcanan her bir yatırım beşeri sermayeyi doğrudan veya dolaylı yoldan etkilemekte ve fırsat maliyeti ortaya çıkarmaktadır. Lucas' a göre çalışma dışında harcanan vakit arttıkça beşeri sermaye birikimi de o oranda artmaktadır. Lucas modelinde beşeri sermaye birikimini fiziki sermayenin doğal bir parçası olarak ele almamıştır. Eğitimin kalitesinin artması, okullaşma oranı, bireysel çabalar ve çalışma dışı zaman ile ilişkilendirmiştir.

> *"Lucas ayrıca bireyin beşeri sermayesindeki meydana gelen artışın kendi verimliliğini arttırmasının yanı sıra diğer üretim faktörlerinin üretkenliğine de katkıda bulunduğunu vurgulamıştır. Hükümetlerin, eğitime ve teknolojik altyapının geliştirilmesine yönelik yapacakları her türlü yatırımın beşeri sermaye birikimi üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu ve büyümeyi fiziki sermayeye yapılan yatırımların etkisinden daha fazla etkileyeceğini belirtmiştir. Yapılan ampirik çalışmalar beşeri sermayenin ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediğini göstermiştir"* (Kıraçlar, 2005:84).

Beşeri sermaye birikiminin artması ekonomiye finansman kaynağı yaratacaktır. Bu durumda ekonomi belirli bir büyüme trendine girecektir. Özellikle günümüz gelişmiş ülkelerinden olan ABD, Almanya ve Kanada'da beşeri sermayedeki birikimden diğer ülkelere nazaran çok daha fazla faydalanmıştır.

Lucas'ın yanı sıra Rebelo, teknolojik gelişme yani marjinal verimlilik olmaksızın uzun dönem içinde sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilemeyeceğini belirtmiştir. Sabit getiri varsayımı altında AK modeli denilen bir model oluşturmuştur. Söz konusu model Y=A.K şeklinde oluşturulan üretim fonksiyonundan dolayı AK modeli olarak adlandırılmaktadır (Dündar 2013: 75).

Üretim fonksiyonundan yararlanılarak oluşturulan modele göre;

$$Y=A.K$$

A: Bir birim sermayeyle elde edilen çıktı düzeyini göstermektedir ve çıktı düzeyi sabit olarak kabul edilmektedir. (Ölçeğe göre sabit getiri)

K: Ekonominin toplam sermaye stokunu göstermektedir. (Elde edilen "K" fiziki ve beşeri sermayenin toplamını gösterir.)

Rebelo azalan verimler kanunun geçersiz olduğunu ve bunun sermaye stokunda meydana gelen artışların, sermaye getirisinde bir azaltma yaratmayacağını söyleyerek azalan verimler kanununun neden geçersiz olduğunu tartışmaya çalışmıştır.

Diğer bir isim olan Barro ise oluşturduğu modelde devletin yapmış olduğu harcamaları ve büyüme üzerinde etkisi olan politikaları içselleştirmeye çalışmıştır. Oluşturulan bu modelde devletin harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkilerinden bahsedilmiştir. Bu harcamalar;

- Ar-Ge harcamaları
- Teknoloji transferleri (yayılması)
- Mülkiyet haklarının korunması ve güvence altına alınması (güvenlik hizmetleri)
- Firmaların verimliliklerini artırıcı, maliyetlerini düşürücü harcamalar (bilgi ve iletişim ağlarının güçlendirilmesi, alt yapıların geliştirilmesi, ulaşım imkânlarının artması, yargı hizmetleri vs.)

"Yukarıda bahsi geçen faktörler büyümeyi ve üretimi olumlu yönde etkileyen içsel üretim faktörü olmaktadırlar. Devletin yapmış olduğu harcamalarla sağlanan bedava kamu hizmetleri sayesinde her bir ekonomik birimin üretim faktörlerine dâhil olmaktadır ve üretimde verimlilik artışları sağlanmaktadır" (Kıraçlar, 2005: 99).

İçsel büyüme teorilerinin bu bölümünde sürdürülebilir ekonomik büyümenin itici gücünün AR-GE sektörünün sağladığı avantajlardan kaynaklandığı öne sürülür. Genel anlamda bu gelişmeleri sağlayabilmek için rekabetçi olmayan piyasa koşullarının varlığı gerekir. Bu konu üzerinde bizim ele alacağımız üç temel model yer alacaktır.

Romer' in Büyüme Modeli: "Romer' in modelindeki temel varsayımlar;

- Dış ticaretin serbestleştirilmesi (dünya ekonomisiyle bütünleşmek)

Büyüme oranlarını yukarı yönlü etkilemektedir, ancak bu model kapalı Ekonomik üzerinde gerçekleştirilmektedir,

- Büyümenin itici gücü teknolojik gelişmelerdir,
- Ekonomilerin büyük nüfusa sahip olmaları, büyümede yeterli bir faktör değildir,
- Üretimde kullanılan bilgi, sadece oluşumunda maliyet yükü yükler ve Değişen maliyetleri etkilemez,
- Teknoloji Romer' e göre içsel bir faktördür,

Büyümenin sağlanabilmesi için tekelci piyasa koşulları olmalıdır" (Dündar, 2013: 78).

Grossman ve Helpman' ın Modeli: "Grossman ve Helpman' ın modeli iki varsayım altında gerçekleşmektedir.

- Ürünlerin çeşitlendirilmesi ve bunun sonucunda meydana gelen teknolojik yeniliklerin büyüme üzerindeki etkisi. Bu modelin varsayımları ise AR-GE yatırımları ile birlikte firmalar tekelci rant elde ederle ve elde etmiş oldukları bu rantlarla beraber patentler vasıtasıyla kar marjlarını arttırırlar. Yeni malların geliştirilme potansiyelleri sınırsızdır fakat yeniliklerin gerçekleştirilebilmesi için kullanılacak kaynaklar sabittir" (Kazgan, 2010:263).
- Bilginin kamusallaşması ile ekonomik büyüme. Bu modelde meydana gelen varsayımlar ise; Romer'in modelinden etkilenerek oluşturulmuştur. AR-GE projeleri yeni ürünler için tasarımlar meydana getirir. Bu tasarımlar tasarlayana tekel gücü vasıtasıyla tekelci karı oluşturur. Ayrıca oluşturulan projeler bilgi sermaye stokuna giriş sağlar ve bu stoktaki birikimler gelecek nesiller açısından potansiyel kullanım aracı oluşturur" (Özer ve Çiftçi, 2009:224).
- **Aghion ve Howitt'in Modeli: "**Agion ve Howitt' in büyüme modeli Schumpeteryen "yaratıcı yıkım" modeline eklemeler yapmaktadır. Agion ve Howitt, AR-GE yatımları sonucu elde edilen yeni ürünlerin, eski ürünlerin yerine geçmesiyle yaratıcı yıkım meydana gelmektedir. Model belirli dönemleri içermektedir. Bu dönemler ardışık olarak belirlenmiştir. İlk dönemde elde edilecek olan ürün kendiliğinden tekelci bir güç ortaya çıkarmaktadır. Fakat ikinci dönem ile birlikte elde

edilen bu yeni ürünler tekelci karı ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenlerden dolayı AR-GE faaliyetleri sonucunda elde edilecek olan karlarda belirli bir azalma meydana gelmektedir. Bunun sonucunda ise patent rekabeti yaşanmaktadır" (Özer ve Çiftçi, 2009:225).

Paul Krugman'ın Öngörüleri: "Krugman'a göre rekabet gücü ülke sınırları içinde kaldığı müddetçe bir anlam ifade etmemektedir, sadece verimlilik artışının ayrı bir ismi olarak görev almaktadır. "Rekabet, bünyesinde üç temel tehlikeyi barındırmaktadır.

- Rekabet için harcanan paralar boşa gidebilir,
- Rekabet nedeniyle korumacılık ve ticaret savaşları oluşabilir,
- Uygulanan kamu politikaları başarısız olabilir. Bu nedenlerden dolayı Krugman'a göre, rekabetten ziyade verimlilik artışlarına önem verilmelidir ve üzerinde çalışılması gerekmedir" (Karaaslan ve Tuncer, 2010: 5).

1.3.2. Kalkınma İktisadi ve Orta Gelir Tuzağı İlişkisi

İktisadi kalkınma teorileri genellikle azgelişmişlik ile ilgili bir olgu olup, özellikle gelişmiş ülkelerin büyüme stratejilerinin geriden gelen ülkelere uyumsuzluğu nedeniyle ortaya çıkmıştır. OGT ise daha çok az gelişmiş ülkelerin değil, kalkınmada belli noktaya ulaşmış ekonomilerin maruz kaldığı bir durumdur. Fakat OGT' nin sosyal huzursuzluklar, adil olmayan gelir dağlımı, demokratik kaos, insan hakları ihlalleri gibi kalkınma alanına giren bazı sebepleri vardır. Ayrıca bir ülke içinde tek bir ekonomik yapının olmadığı durumlarla sıklıkla karşılaşılmaktadır. Hatta çalışmalar, bir ülke içinde belli bir bölge gelişmiş ülke özellikleri taşırken, diğer bölgelerde OGT, hatta yoksulluk riski oluşabileceğini göstermektedir. Bu sebeple Dengeli Kalkınma, Dengesiz Kalkınma ve Diğer İktisadi Kalkınma Teorileri ile OGT ilişkisi bu kısımda gözden geçirilecektir.

1.3.2.1. Dengeli Kalkınma Teorileri

Dengeli kalkınma teorilerinin temelinde ekonominin belirli bir denge içinde ilerlemesi yatmaktadır. Giyecek ve yiyecek, tarımsal hammaddeler ve endüstri malları, sermaye ile tüketim malları, kamu yatırımları ve diğer yatırımlar hep bu denge durumunu ifade eder. Bunun sonucunda dengeli kalkınma teorileri tamamlayıcılık ilkesi ile bağlantılıdır. Dengeli bir büyümeden söz edebilmemiz için ekonomik kesimlerin birbirlerini tamamlamaları gerekmektedir. Bu tamamlama ilkesi sadece alt-üst sektör bağlamında değil tarım-sanayi veya sanayi-hizmet sektörleri arasında da kurulmalıdır.

Dengeli kalkınma modellerine en büyük katkı sağlayan iktisatçıların başında Rosentein ve Rodan gelmektedir. Kalkınma ilk başlarda herhangi bir sanayi sektörü veya firmaların yaptıkları yatırımların, ekonomideki diğer sektörlere de etki ederek söz konusu sektörlerinde karlılığını arttırabileceğinden bahsederler. Pek çok sektörün birlikte hareket etmesi dengeli büyüme modelinin olmazsa olmaz şartlarından bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Rosentein ve Rodan ise bu birlikteliğin karlılığı en üst seviyelere çekebileceğini ifade eder.

> *"Rodan, sanayileşme sürecinin başlatılabilmesi ve sürekliliğinin sağlanabilmesi için başlangıçta bir Büyük İtişin gerekliliğini zorunlu görmektedir. Rodan' a göre kalkınma için gerekli ortam ancak minimum bir hız ve miktarda gerçekleştirilecek yatırımlar aracılığıyla ortaya çıkabilecektir. Kalkınma yavaş yavaş değil büyük bir itişle başlamalıdır. Rodan' a göre bir ülkenin kalkınabilmesi için emek fazlasının olduğu geri kalmış bölgeden, sermaye fazlasının olduğu gelişmiş bölgeye emek göçü ya da sermayenin geri kalmış bölgeye hareketi gerekmektedir*" (Rosenstein ve Rodan, 1973: 73, Aktaran: Erbay, 2013: 4).

Rodan; Büyük İtiş ile tek başına sabit bir sermaye oluşumunun oldukça zor olduğu üzerine durarak yatırımcıların tamamlayıcı yönlerini ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Yatırımcılar yeteri kadar ekonomik hayata müdahale edebilirlerse kalkınma için gerekli olan eşik değerin rahatlıkla aşılabileceğini ve büyük itiş olarak adlandırılan bu kalkınma modelinin işe yarayabileceğine inanmaktadır.

"Diğer taraftan dengeli kalkınmayı H. Leibenstein "Kritik Minimum Çaba Tezi" ile savunmaktadır. Bu tez, kişi başına düşen gelir, nüfus artışı ve yatırım üzerine kuruludur. Leibenstein' e göre azgelişmiş bir ekonomi kararsız bir denge sistemi içindedir. Bu denge durumundan çıkıp devamlı bir kalkınmaya geçmek için belirli (kritik nokta) kişi başına gelir düzeyinin geçilmesi gereklidir. Düşük gelir düzeylerinde kişi başına gelir artışları, nüfusun artmasına neden olur ve ortalama yaşam düzeyini düşürür. Leibenstein sürekli büyümeyi sağlamak için gelişmeyi harekete geçiren güçlerin belli bir asgari düzeyde olması ve gelir artış hızının nüfus artış hızından fazla olması gerekliliğini temel alan iki noktadan hareket eder. Asgari kritik hamlenin bağlı olduğu faktörler şunlardır;

- İçsel eksi ekonomiler,
- Dışsal ekonomiler,
- Gelir artırıcı ve azaltıcı güçler." (Leibenstein, 1976: 93, Aktaran: İlkin, 1967).

Kritik Minimum Çaba Tezi, olarak ifade edilen kavram gelir yükseltici güçlerin gelir düşürücü güçlerden fazla olmasını ve kişi başına gelirin bu şekilde daha da fazla yükseltilebilmesi için gerekli olan yatırım hedefinin elde edilmesinde öngörülen isteği belirtmektedir. Fakat kişi başında düşen geliri bir defalık olarak bu şekilde bir çabayla yükseltmek kolay bir iş değildir ve devamlı bir çalışma gerektirir. Rodan ve Leibenstein gibi konunun uzmanları ise bu durumu belirli bir eşik değeri geçebilmek için gerekli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir diye okurlar. İşte bu söz konusu eşik değerde OGT olarak ifade edilir. Daha net bir ifade ile büyük itişin veya kritik minimum çabanın gerçekleşmediği durumda OGT' ye takılma gerçekleşecektir.

"Ülkelerin kalkınmaları için dengeli kalkınma modelini benimseyen diğer bir teorisyen Nurkse' dir. Nurkse dengeli kalkınmayı pazar büyüklüğüne bağlar ve model kısır döngüye dayandığından "bir ülke yoksul olduğu için yoksuldur" görüşünden hareket eder. Nurkse, birkaç sanayi dalında başlayacak yatırımları cephedeki hücuma benzetmektedir. Böylelikle birbirini tamamlayan ve destekleyen üretim faaliyetlerinin pazarı genişleteceği ve canlandıracağı görüşünü savunur" (Han ve Kaya, 2012:209). Nurkse bu döngü için kişi başına düşen reel gelir ile başlangıcını yaptığını söylemektedir. Düşük gelirin neticesi kişi başına düşen tasarruf oranlarının düşük olmasıdır. Bu da sermayenin düşük olmasına neden olmaktadır. Düşük verimlilikle çalışan işçi kişi başına ödenen ücrete razı olarak düşük ücretle çalışacak buda talebi azaltacaktır. Böylece pazarda bir daralma meydana gelerek yatırım isteği azalacak ve verimliliğin dolayısıyla da gelirin düşük seviyelerde kalmasına neden olacaktır (Kazgan, 2010: 263).

Nurkse bu görüşleri ile tasarruf oranının düşük olması vurgusunu yapmakta ve OGT' ye takılmada en önemli faktörlerden biri olarak göstermektedir. Özellikle de az gelişmiş ülkelerde düşük tasarruflar, yoksulluğun kısır döngüsü içerisinde temel faktör olarak ele alınmış iken orta gelirli ülkelerde ise OGT' ye takılma sebebi vermektedir.

"Chenery ise dengeli kalkınma fikrinde neo-klasik iktisadı eleştirip, görüşün hakim ilkelerini reddetmektedir. Az gelişmiş ekonomilerin gelişmeleri konusunda dinamik etkenleri analize dâhil etmektedir. Chenery az gelişmiş ekonomilerde optimal kaynak dağlımı ve piyasa mekanizması arasındaki bağın zayıflığına vurgu yapar. Piyasadaki fiyatlar sosyal maliyetleri yansıtmaz" (Manisalı, 1975: 69).

Özetlemek gerekirse dengeli kalkınma teorilerini ortaya atan iktisatçılara göre gelişmiş ülkelere nazaran az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde düşük tasarruf oranı sebebiyle ülkeler durağan durgunluk dengesindedir. Bu da birçok iktisatçı tarafından OGT olarak ifade edilir. Ortalama tasarruf oranı %20 seviyelerinde olan ABD, Japonya ve Kanada gibi ülkeler bu sayede OGT' ye düşmekten kurtulmuşken

%10 ve biraz üstünde gerçekleşen tasarruf oranı ile Türkiye gibi ülkeler ise OGT' ye takılmakta ve düşük yurtiçi tasarruf oranları yatırımların finansmanını dış kaynaklara bağımlı hale getirmektedir.

Ekonominin düzene girmesi ve yatırımların daha optimal bir şekilde dağılabilmesi için ayrı ayrı dönemlerde yapılacak olan küçük hacimli yatırımlardan ziyade bunların toplamı kadar tek bir seferde yapılacak olan yatırım çok daha avantajlıdır. Çünkü tek bir seferde yapılacak olan büyük bir yatırım, diğer yapılacak ufak yatırımların toplamından daha fazla gelir artışı meydana getirir.

1.3.2.2.Dengesiz Kalkınma Teorileri

Dengesiz kalkınma teorisine katkı yapan iktisatçılar arasında F. Perroux ve P. Streeten, G. Myrdal, A. O. Hirschman bulunmaktadır.

"Dengesiz kalkınma teorileri dengeli kalkınmanın gerçeğe uymadığı gerekçesiyle ortaya çıkmıştır. Dengesiz kalkınma modellerinde bazı koşullarda, dengesizliğin iktisadi büyümeyi ve kalkınmayı hızlandırabildiği görüşüne yer verilmektedir. Ayrıca bazen iktisadi büyüme ve kalkınma için dengenin feda edilebileceği savunulmaktadır. Ekonomide esasen mevcut olan ya da bilinçli olarak yaratılacak dengesizliklerle sıçrama ve dalgalanmalar, dinamik bir kalkınma ortamı hazırlamaktadır" (Han ve Kaya, 2012: 211).

"Myrdal bir ülkede ekonomik gelişmenin tüm bölgelerde aynı anda ortaya çıkmadığı fikrindedir. Felipe, Myrdal' in ekonomik gelişmenin bölgeler arasında farklı olduğu fikir ile OGT arasındaki ilişkiyi şu şekilde ifade etmektedir:

> "*Piyasa ekonomisinin bir ülkenin çeşitli bölgelerinin gelişimine etkisi, bölgelerarası eşitsizlikleri arttırır. Tarihsel ve doğal nedenlerle, ülkenin bir bölgesindeki üretim fonksiyonu daha elverişli ise, bölge*

> *sanayi malları gibi gelir esnekliği daha yüksek mallar üretebilir. Gelir artışlarından daha düşük gelir elastikiyeti olan tarımsal mallar yetiştiren bölgelere oranla daha fazla yararlanır; ülke içinde değişim oranları bu bölgenin lehine döner. Bu bölgeler sermaye ve emeği kendine çeker. Ülkenin diğer bölgesi ise, sermaye ve genç işgücünü kaybeder. Böylece fakir bölgenin fakir kalması olgusu ile karşılaşılır. Gelişen bölgenin bu fakir bölge üzerinde bazı olumlu yayılma etkileri olabilir. Fakat tarihsel olarak bölgeler arasında ilişkilerin zayıf kaldığı gözlemlenmiştir. Olası zayıflığın OGT benzeri bir yapıya yol açacağı ifade edilebilir"* (Felipe Vd., 2012, Aktaran: Bozkurt, 2014).

"Bir diğer dengesiz kalkınma savunucusu Paul Streeten' a göre dengesizlik büyümenin hem şartı ve hem teşvik edici faktörüdür. Streeten' e göre dengesizlik büyümeyi canlandırır ve hızlandırır; sonra yeni dengesizliklere ve tekrar canlandırmalara sebep olabilir" (Berk, 1966: 194). "Denge statükoyu devam ettiren bir durumdur. Oysa gelişme statükonun değiştirilmesidir. Bu ise dengesiz bir süreç içinde gerçekleştirilebilir. Streeten, dengesiz gelişme görüşünü bölünmezlikler, ölçek getirileri gibi nicel ve ekonomideki yatırım öncüleri, piyasanın dinamik yapısı ve yeni buluşlar için ortamın uygunluğu gibi nitel faktörlere dayandırmaktadır. Teoride piyasa ekonomisi esas unsur olup kamu kesimi üretici olarak ağırlığa sahip değildir" (Manisalı, 1975: 79-80).

Özetlemek gerekirse dengesiz kalkınma teorilerinin temelinde her bölgenin belirli nedenlerden dolayı aynı kalkınma performansını gösterememesidir. Türkiye için örneklemek gerekirse Ege Bölgesi ile Karadeniz bölgesinin hem gelişmişlik hem de siyasi ve ekonomik yönden birçok farkı bulunmaktadır. Türkiye'ye benzer diğer bir ülke ise Meksika'dır bölgesel olarak gelişmiş ve az gelişmiş olarak ikiye ayrılan Meksika'da dengesiz kalkınma modelinde başı çeken ülkelerden biridir. Meksika'da ise bu ayrım siyasi veya ekonomik olarak değil geleneksel Meksika ve yenilikçi Meksika olarak ayrılmaktadır. Dünya çapında; önde gelen işletmelere, kamu kuruluşlarına, sivil toplum kuruluşlarına ve kar amacı gütmeyen kuruluşlara hizmet

veren global bir yönetim danışmanlığı firması olan McKinsey & Company tarafından 1990 yılında hazırlanan McKinsey Raporu'na göre bölgesel olarak zıt yönlerde hareket söz konusudur. Rapora göre; ekonominin ikili yapı sergilemesinin en önemli sebebi kronik verimlilik sorunlarıdır. Türkiye ve Meksika örneklerinden görüldüğü gibi OGT riski olan ülkelerde belli bölgeler bu risk ile karşı karşıya kalırken, diğer bölgeler yüksek gelir kategorisinde olabilir. Yani bölgesel dengesizlikler büyüme yavaşlaması sorunu yaşayan ülkeler için ortak bir özellik olarak sayılabilir. İşte dengesiz kalkınma teorilerine göre bu durumunun önüne geçecek olan belli merkezlerdeki kalkınma hamlesinin yayılma yaratarak tüm ülkeyi kaplayacağı yönündedir. Fakat cazibe merkezleri yaratarak kalkınmanın, OGT riskini ortadan kaldırdığına dair kesin deliller söz konusu değildir.

1.3.2.3. Diğer Kalkınma Teorileri

İçsel büyüme teorilerinin bu bölümünde sürdürülebilir ekonomik büyümenin itici gücünün AR-GE sektörünün sağladığı avantajlardan kaynaklandığı öne sürülür. Genel anlamda bu gelişmeleri sağlayabilmek için rekabetçi olmayan piyasa koşullarının varlığı gerekir. Bu konu üzerinde bizim ele alacağımız üç temel model yer alacaktır.

"Rostow' un sistematiğinden yola çıkarak kalkış evresinde geçirilen süre ve sayılan gelişmelerin gerçekleştirilememesi yıllarca pistte koşup bir türlü havalanamayıp belli bir kişi başına gelirde takılıp kalanların take-off aşamasında tıkanma yaşamaları esasında OGT olarak görülebilir.106 Türkiye'nin yapısal özellikleri dikkate alındığında Rostow' un gelişme safhalarından kalkış aşamasını tamamlamadığı ifade edilebilir. Çünkü teknolojinin tüm sektörlere nüfuz etmediği, yatırım ve tasarruf oranlarının milli gelir içindeki payının kalkışı tamamlamış ülkelerin gerisinde olduğu ve idari, siyasi ve toplumsal yeniliklerin olgunlaşmadığı görülmektedir. Daha önce sayılan OGT' den kurtulmak için gerekli adımlar kalkış aşamasında gerçekleştirilecek hamleler paralellik göstermektedir. Tıpkı Türkiye gibi

kalkış aşamadaki ülkelerin bu aşamanın şartlarını sağlayamaması OGT' ye takılacağına işaret etmektedir" (Rostow, 1960:282, Aktaran: Bozkurt, 2014).

Konu diğer bir yönüyle ele alındığında Arthur Lewis' in dual yapılı kalkınma modellerinden İki Sektörlü Sınırsız Emek Arzı Modeli belirleyici olabilir. Lewis tam istihdama sahip sanayi ülkelerinde işçilerin ücretlerinin söz konusu işçilerin marjinal verimliliklerini yansıttıklarını ileri sürmüşlerdir. Lakin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bu durum tam tersi bir yapıya sahiptir. İşçilerin büyük bir kısmı hayatlarını devam ettirebilmek için geçim sektöründe istihdam edildiklerinden bu sistemde emeğin marjinal verimliliği olabildiğince düşüktür. Lewis' e göre yoksulluğun nedeni sermaye eksikliğidir. Fakat Lewis işçilerin geleneksel olarak boy gösterilen sektörlerden marjinal verimliliği yüksek olan sektörlere doğru çekildikçe ekonomik üretimin dolayısıyla da refahın artacağını savunmaktadır. Burada modern sektör için kritik önem taşıyan tasarruf eğilimidir. Özelliklede ekonomi ayrımını ikili şekilde yaşayan ülkelerde işgücü fazlası çok rahat ve homojen bir biçimde diğer sektörlere aktarılamaz. Lewis dönüm noktası olarak bahsedilen döneme kadar arz fazlası olsa da uzun dönemde belirli bir süre sonrasında düşme eğilimine girmektedir.

"Başka bir kalkınma teorisi olarak "Bağımlılık Yaklaşımı'ndan söz edilebilir. Sömürgeciliğin ortadan kalkmış olmasına rağmen sömürgecilikten yeni kurtulmuş pek çok ülkenin üretim ilişkileri ve yöntemleri hala önceden sömürgesi oldukları ülkelerin ekonomik düzenine dayanmaktadır. Bağımsızlığını yeni kazanan ülkeler ile eski sömürgeci ülkeler arasında yeni bir sömürgecilik kavramı ortaya çıkmıştır. İşte bağımlılık kavramı bu fikir üzerine inşa edilmiştir" (Han ve Kaya, 2012: 36-37). "Tarihsel olarak bakıldığında, bugünün bağımlı ülkeleri bir dönemin sömürgeleri, egemen ülkeler ise imparatorluklarıdır. Bugün de asimetrik güç dağılımı merkez-çevre ilişkisi içinde ortaya çıkmıştır. Paul A. Baran, A.G. Frank, Theotonio Dos Santos, F. H. Cardoso, O. Sunkel, S. Âmin, A. Emmanuel, I. Wallerstein, K. Griffin gibi bağımlılık okulu teorisyenlerine göre çevre ülkelerin kalkınma problemi kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan sorunlardan ziyade, uluslararası kapitalist sisteme

katılmalarından kaynaklanan sorunlarla ilişkilidir" (Gönel, 2010: 82-83). "Bu çerçevede bağımlılık yaklaşımı;

- Kapitalist dünya ekonomik düzeninin gelişimi,
- Bağımlılık ve sömürü,
- Gelişmiş (merkez) ve azgelişmiş (çevre) ayrımı üzerine odaklanmıştır.

Buna göre azgelişmişliği de gelişmişliği de yaratan kapitalist gelişme ve yayılmadır. Kapitalist yayılma azgelişmiş ülkelerde kapitalist gelişmeye uygun koşullar yaratmak bir yana; bu ülkelerde sadece kapitalist azgelişmişliğin koşullarını yarattığını ileri sürmektedir" (Han ve Kaya, 2012: 37).

Diğer bir ifade ile bağımlılık penceresinden bakıldığında, ülkelerde meydana gelen ekonomik yorgunluğun veya olabilecek bir kötü gidişatın sebebi iç dinamikler değil tam tersine sömürü sistemi ile irtibatlıdır. Tek başına bağımlılık OGT' yi açıklamaya yetmediği gibi OGT için bir etken olduğu dile getirilmektedir.

Son olarak kalkınmada yakınsama grubunun öncüleri M. Abramowitz, C. Perez ve L. Soete ile A. Gerschenkron görüşleri ele alınabilir. Özetle OGT' nin teorik olarak kökeni hem büyüme hem de kalkınma teorilerinde aranabilir. Solow önderliğinde meydana gelen Neo-klasik düşünce ve devamı niteliğinde olan yakalama ve yakınsama, Rostow un Aşamalar Modeli ve Lewis' in İkili Dual Yapı Model'inin konunun teorisini açıklamada büyük paya sahip olduğu söylenebilir.

1.4. Orta Gelir Tuzağının Ölçülmesi ve Kullanılan Araçlar

Çalışmamızın bu bölümünde OGT' nin ülkeler arasında nasıl ölçülebildiğinden ve bu ölçümler yapılırken hangi araçların kullanıldığından bahsedilecektir.

1.4.1. Matematiksel Olarak Ölçülmesi

OGT' nin matematiksel olarak ölçülmesi çeşitli iktisatçılar tarafından değişik modeller kabul edilse de en yaygın olarak kullanılan model ABD Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının %20'lik diliminin temel alınmasıdır. Herhangi bir ülkede yapılan araştırmalar neticesinde çıkan rakamlar ABD GSYİH' nın %20'lik dilimi içinde yer alıyorsa o ülke için OGT' de, eğer %20-%22'lik dilim içerisinde yer alıyorsa OGT' ye yakalanma riskinin yüksek olduğu ülke kategorisinde yer almaktadır. Bu gelir aralığının belirlenme formülü ise:

$$\frac{\text{Nihai ülke KBDGSYİH}}{\text{ABD KBDGSYİH}} * 100 \text{ şeklindedir.}$$

ABD ekonomisinin bu formülde belirleyici olarak kabul görmesi ekonomide 1920'lerden beri lider olarak görülmesi olarak tanımlanabilir. Örnek vermek gerekirse ABD'de kişi başıma gelir 30.000 $ olduğu kabul edilirse %20'si 6.000 $ olduğundan OGT karşılığı 6.000/yıl olarak ortaya konulmaktadır" (Caşkurlu ve Arslan, 2014: 74,75).

1.4.2. Büyümede Yavaşlama Yaklaşımı

Bu modelde ekonomik büyüme, tasarruf oranı ve sermaye hâsıla katsayısına bağlıdır. Ayrıca modelde hedeflenen büyüme oranı (G), yıllık nüfus artışına ve marjinal tasarruf eğiliminin sermaye hasıla oranına eşit olmalıdır" (Snowdon ve Vane, 2012: 599-602).

Özellikle 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren OGT ile ilgili yapılan araştırmalarda 40-45 ülke baz alınmıştır. Söz konusu araştırmaları Chow-Probit testleri ile tamamlanmıştır. Özellikle 1970–1991 yılları arası ABD tasarruf ve gelir verileri üzerine yoğunlaşırmıştır. Tasarrufların geliri nasıl etkilediği incelemek ve 1970–1980

ile 1981–1991 yılları arasında yapısal bir farklılığın olup olmadığı Chow testleri ile araştırılmak istenmektedir.

"OGT olgusunu, düşük gelirli bir ülkenin orta gelir düzeyine ulaştıktan sonra ülkenin büyüme sürecinde yavaşlamanın ortaya çıkması durumu olarak ifade etmektedir. Eichengreen Vd. göre bu yavaşlama kişi başına gelir düzeyi 16.000 $ seviyesinde görülmektedir (Koçak ve Bulut, 2014:9)."

Söz konusu yaklaşıma göre büyümenin yavaşlaması diğer bir değişle OGT' nin gerçekleşmesi belirli koşulların bir araya gelmesi ile olur. Bu koşullar;

- Büyümede yavaşlama ortaya çıkmadan önceki yedi yıllık dönemde ortalama büyüme oranının %3,5 ve daha fazla olması,
- Büyümede yavaşlama ortaya çıktıktan sonraki yedi yıllık dönemde ortalama büyüme oranında en az %2'lik (2 puanlık) bir düşüşün olması,
- Kişi başına düşen gelirin 10.000 $' dan (satın alma gücü paritesine göre ve 2005 yılı fiyatlarıyla) daha büyük olması olarak nitelendirilir.

Tablo 1: Büyümede Yavaşlama Durumuna Örnek Bazı Ülkeler

Ülke	Yıl	Yavaşlamadan Önceki Ortalama Büyüme Oranı(%)	Yavaşlamadan Sonraki Ortalama Büyüme Oranı(%)	Büyümedeki Fark (%)	Kişi Başına Düşen Gelir($)
Arjantin	1998	3,7	0,5	-3,2	13.132
Finlandiya	1975	5,0	2,3	-2,7	15.777
Güney Kore	1996	7,2	-2,2	-0,5	17.613
İran	1976	6,2	-8,4	-14,2	11.385
Lübnan	1985	6,2	13,9	-20,0	16.192
Malezya	1997	6,5	2,5	-4,0	13.297
Porto Riko	1989	5,8	1,9	-3,9	17.795
Şili	1998	6,1	2,7	-3,4	14.011
Uruguay	1996	3,6	-2,0	-5,6	11.044
Yunanistan	1978	3,6	-0,3	-3,9	16.700

KAYNAK: Eichengreen, Park Vd. 2011: 5-8, Aktaran: Koçak, Bulut, 2014

Tablo 1'de de görülebileceği üzere yavaşlamadan önceki ortalama büyüme oranı en düşük ülke Uruguay ile Yunanistan iken aynı şekilde yavaşlamadan önceki ortalama büyüme oranı en büyük ülke ise Güney Kore'dir. Bu oran Güney Kore'de %7,2 iken Yunanistan ve Uruguay'da %3,6'dır. Güney Kore aynı zamanda kişi başına düşen geliri en yüksek ülke olarak yer almış ve Arjantin, Finlandiya ve İran gibi ülkeleri geride bırakmıştır. Yavaşlamadan sonra ortalama büyüme oranı en yüksek ülke ise %2,7 ile Şili olmuştur. Yavaşlamadan önce ve yavaşlamadan sonra ortalama büyüme oranı arasında ki en büyük fark ise %20 ile Lübnan olmuştur.

1.4.3. Düşük ve Yüksek Orta Gelir Tuzağının Belirlenmesi

Bir başka ölçüm modeli ise düşük veya yüksek OGT' nin belirlenmesidir. Bu modele göre ekonomik büyüme ile tasarruf oranı ilişkilidir. Sermaye hâsıla katsayısı da bu iki teoremle birlikte hesaplamada önemli rol oynamaktadır. Belirtilen birimlere ek olarak modelde büyüme oranı, yıllık nüfus artışı ve marjinal tasarruf eğilimi çok etkilidir. Bu üç etmen hâsıla oranına eşit olmalıdır.

"Felipe, Abdon ve Kumar' ın yaklaşımına göre bir ülkenin alt-orta gelir grubundan 28 yıl veya daha üstü süre boyunca çıkamaması durumunda Alt-Orta Gelir Tuzağına yakalanmış olacağını kabul etmektedirler. Felipe ve arkadaşları OGT' deki ülkeleri dört gruba ayırmışlar ve tarihsel süreç içerisinde gelir geçişlerini araştırmışlardır (Felipe, 2012, Aktaran: Çetinkaya, 2016).

Üst-orta gelir grubunda iken yüksek gelir grubuna sahip olan ülkeler grubuna geçen ülkeler, bu grupta kalma zamanları açısından nasıl bir performans gösterdikleri ve büyüme hedeflerine hangi şartlar altında ulaştıkları gösterilmektedir. Bir ülkenin Üst-Orta Gelir Tuzağına yakalandığının söylenebilmesi için se daha alt seviyede bulunan orta gelir grubunda en az 14 yıl süresince kalması gerekmektedir (Felipe, 2012, Aktaran: Çetinkaya, 2016).

Tablo 2: Düşük Orta Gelir Grubunda Bulunan Ve Yüksek Orta Gelir Grubuna Ulaşabilen Bazı Ülkeler

Ülke	Bölge	Alt-Orta Gelirli (Y_{LM}) Ülke Olduğu Yıl	Üst Orta Gelirli (Y_{UM}) Olduğu Yıl	Alt-Orta Ülke Gelir (Y_{LM}) Grubunda Geçirdiği Yıl	Alt-Orta Gelirden Üst Orta Gelire Geçişte Ort. Büyüme Hızı (%)
Çin	Asya	1992	2009	17	7,5
Malezya		1969	1996	27	5,1
Güney Kore		1969	1988	19	7,2
Tayvan		1967	1986	19	7
Tayland		1976	2004	28	4,7
Bulgaristan	Avrupa	1953	2006	53	2,5
Türkiye		1955	2005	50	2,6
Kosta Rika	Latin Amerika	1952	2006	54	2,4
Umman	Orta Doğu	1968	2001	33	2,7

KAYNAK: Dündar, 2013: 24

Tablo 2'den de görüldüğü üzere Malezya, Güney Kore ve Çin gibi Asya ülkelerin bazıları alt OGT' ye yakalanmadan üst orta gelir seviyesine ulaşmayı başarmışlardır. Özellikle tablodan da görüleceği üzere Çin tabloda ki diğer ülkelerle kıyaslandığında 17 yıl gibi kısa bir sürede üst orta gelir seviyesine geçiş yapmıştır. Yine tablo incelendiğinde Kosta Rika, Umman, Bulgaristan, Tayland ve Türkiye gibi ülkeler ise alt orta gelir tuzağına yakalanmışlardır. Kosta Rika ise alt orta gelir tuzağına yakalandıktan sonra bu seviye de en uzun süre kalan ülke konumundadır. Kosta Rika'yı Bulgaristan, Türkiye, Umman ve Tayland takip etmektedir.

Tablo 3: 1950'den Sonra Üst-Orta Gelirli Olup Daha Sonra Yüksek Gelir Düzeyine Ulaşan Bazı Ülkeler

Ülke	Bölge	Y_{UM} Düzeyine Ulaşma Yılı	YH Düzeyine Ulaşma Yılı	Y_{UM} Düzeyinde Geçirdiği Yıl	Üst-Orta Gelirden Yüksek Gelire Geçerken Ort. Büyüme Hızı
Hong Kong	Asya	1976	1983	7	5,9
Japonya		1968	1977	9	4,7
Güney Kore		1988	1995	7	6,5
Singapur		1978	1988	10	5,1
Tayvan		1986	1993	7	6,9
Avusturya	Avrupa	1964	1976	12	4,1
Belçika		1961	1973	12	4,4
Danimarka		1953	1968	15	3,3
Finlandiya		1964	1979	15	3,6
Fransa		1960	1971	11	4,4
Almanya		1960	1973	13	3,4
Yunanistan		1972	2000	28	1,8
İrlanda		1997	1990	15	3,2
İtalya		1963	1978	15	3,4
Hollanda		1955	1970	15	3,3
Norveç		1961	1975	14	3,5
Portekiz		1978	1996	18	2,8
İspanya		1973	1990	17	2,7
İsveç		1954	1968	14	3,6
Arjantin	Latin Amerika	1970	2010	40	1,2
Şili		1992	2005	13	3,7
İsrail	Orta Doğu	1969	1986	17	2,6
Mauritus	Afrika	1991	2003	12	4,0

KAYNAK: Felipe, 2012:18

Not: Y_{um}; yüksek orta gelir düzeyini, YH; yüksek gelir düzeyini belirtir.

Tablo 3'e bakıldığında ise üst orta gelir düzeyinde 40 yıl süreye en fazla kalan ülke Arjantin olmuştur. Güney Kore, Hong Kong ve Tayvan gibi Asya ülkeleri ise 7 yıl gibi kısa bir süre üst gelir düzeyinde kalmışlardır. Hong Kong geçiş sırasında ortalama büyüme hızı 5,9 ile en yüksek büyüme rakamına ulaşmıştır. En düşük büyüme hızına ulaşan ülke ise Arjantin olmuştur. Bu da göstermektedir ki ülkelerin geçiş sürelerinin birbirinden farklı olması ekonomik yapıları ile paralellik göstermektedir. Bazı ülkeler hızlı bazı ülkeler ise yavaş ekonomik yönden çok sallantıda olan ülkelerde ise durağan bir seyir izlemektedir.

1.4.4. Egawa Çalışması

Akio Egawa, 2013 yılında yayımladığı "Will Income Inequality Cause a Middle Income Trap in Asia?", isimli eserinde OGT ile ilgili başka bir konuya değinerek gelir dağılımında meydana gelen eşitsizliğin OGT meydana getirip getirmediğini gözlemlemiştir. Yaptığı çalışma neticesinde gelir dağılımı eşitsizliğinin büyüme oranları üzerinde olumsuz bir etki bıraktığını ve OGT' nin sebeplerinden biri olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Daha geniş bir çerçeveden bakmak gerekirse gelir eşitsizliğinin OGT' ye yol açıp açmadığı konusundaki tartışmalar iki açıdan ele alınabilir.

- Birincisi; OGT ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin yönü ile ilgilidir. Buna göre, gelir dağılımının bozulması toplumsal huzursuzluğa yol açarak ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir. Ancak, tek başına gelir dağılımı adaletsizliği ekonomik büyümedeki durgunluğun sebebi değildir.
- İkincisi; gelir eşitsizliğinin OGT' ye yol açıp açmadığının tespiti ile ilgilidir. Bunun için öncelikle orta gelir seviyesine ulaşan bir ülke için eşitsizliğin çözülmesi gereken bir problem olduğunun ve gelir eşitsizliğinin orta ve uzun vadede ekonomik büyümeye nasıl zarar verdiğinin analiz edilmesi gerekir. Egawa bu analizler için Kuznets hipotezinin kullanılabileceğini ifade etmiştir.

Egawa bu durumu Asya'daki orta gelirli ülkeler açısından ele almıştır. "Ona göre, Asya'daki orta gelirli ülkelerin çoğunun gelir dağılımlarını iyileştirme konusundaki başarısızlıkları, ekonomik yapısal değişim için orta vadeli planlarında gelir dağılımını iyileştirme konusuna yeterince önem vermemelerinden kaynaklanmaktadır" (Egawa, 2013: 5).

Çin, Malezya ve Tayland gibi 3 Asya ülkesi için OGT verilerini inceleyen Egawa ilk olarak Kuznets' in hipotezinin doğruluğunu test etmiştir. Analiz sonuçlarına göre; ters-U şekli kişi başına düşen gelir 3.836 $ olduğunda yani düşük orta gelir seviyesinde çizilebilmektedir. Büyüme oranları, ortalama büyüme oranının altına

düştüğü zaman ülkenin OGT' ye düşme olasılığı gündeme gelir. Egawa' da bur bilgiden yararlanarak söz konusu ülkeler için duyarlılık analizi gerçekleştirmiştir. Bu analizde, ortalama büyüme oranının altına düşen tahmin değerleri için kritik değerler hesaplanmıştır. Tahmini ve kritik değerler ilgili ülkelerin 2012 yılı kişi başına düşen gelir verileri kullanılarak elde edilmiştir. Söz konusu üç ülkenin tahmini büyüme değerleri eşitsizlik göstergesi olarak Gini katsayısı kullanıldığında gerçek büyüme oranından düşük, ancak S5/S1 oranı kullanıldığında daha yüksek çıkmıştır. Özetle Egawa' nın çalışması, gelir eşitsizliğinin orta gelirli ülkeler açısından sorun oluşturduğunu ve OGT ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Egawa yaptığı analizler neticesinde OGT' den çıkış için gelir eşitsizliğini mümkün olan en düşük seviyeye çekilmesini en etkili yol olarak görmüştür. Bu sayede OGT' den nasıl çıkılacağını ve kırsal ile kent arasında ki gelir farklılıklarının nasıl azaltılması gerektiğini belirtmiştir. Düşük gelirli bireylerin desteklenmesini ve yüksek gelirli bireylerden olabildiğince düşük gelirlilere özellikle vergiler aracılığı ile yardım edilmesini önermiştir.

1.4.5. Yakalama Endeksi Yaklaşımı

Wing Thye Woo, 2012 yılında yayınlanan" China Meets the Middle-income Trap: the Large Potholes in the Road to Catching-up" adlı eserinde ve hangi ülkelerin OGT' de olduğunu belirlemek için Yakalama Endeksi (Catch-Up Index-CUI) ismini verdiği yaklaşımını kullanmıştır. Bunula beraber OGT' ye yakalanma konusunda diğer ülkelerden daha yüksek olasılığa sahip olan Çin ekonomisi hakkında araştırmalar yapmış ve çeşitli sonuçlara ulaşmıştır. Yakalama endeksi ismini verdiği yaklaşımda örnek seçilen ülkenin kişi başına düşen gelirinin belirlenen diğer ülkenin gelirine oranını hesaplamıştır. Bu ülkede matematiksel olarak hesaplamada da bahsedildiği üzere 1920'lerden beri dünyanın ekonomik olarak lideri sayılan ABD olmuştur.

Woo' nun, OGT' yi belirlemede Yakalama Endeksini kullanmakta olduğunu daha önceden bahsetmiştik. "Bu Endeks 1960-2008 dönemlerinden yola çıkarak

ülkelerin ekonomilerindeki ilerleme durumlarını belirlemek için kullanmıştır. Ülkeleri endeks değeri %50‟den yüksek olanları yüksek gelirli, %55 ile %20 arasında bulunanları orta gelirli ve %20‟den düşük olanları ise düşük gelirli olarak sınıflandırmak için, ülkelerin kişi başına düşen gelirlerini ABD'nin kişi başına düşen gelirine oranlanarak hesaplanmaktadır.

Çalışmada ülkelerin ABD'yi yakalama (yetişme) durumlarını tespit etmek amacıyla kullanılan veriler 1960- 2008 dönemini kapsamakta olup, Maddison tarafından hesaplanan Maddison Project veri tabanından elde edilmiştir. Bu yaklaşıma göre ülkeler aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır(Woo, 2012:314, Aktaran: Bozkurt, 2014).

- CUI> %55 ise yüksek gelirli
- %20 <CUI <%55 ise orta gelirli
- CU I<%20 ise düşük gelirli

Yukarıdaki kriterlere göre, 1960-2008 döneminde endeks değeri %20-%55 arasında olan ülkelerin orta gelir statüsüne sahip olmakla birlikte tuzakta olduğu kabul edilmektedir. Bu yaklaşım kullanılarak ulaşılan sonuçlara göre 5 Latin ülkesi olan;

- Arjantin
- Brezilya
- Şili
- Meksika
- Venezuela yaklaşık son 50 yıldır ABD'nin yaşam standardına yakınsamamış ve bu ülkeler OGT' ye yakalanmıştır. Diğer taraftan gelişmekte olan Asya ülkelerinden
- Hindistan,
- Endonezya,
- Filipinler,
- Tayland,
- Çin ise diğer ülkelerin yakalama endeksi değeri ilgili dönemde %7'den %16'ya çıkmıştır. Sonuç olarak Tayland ve Malezya OGT' deki ülkeler olarak

nitelendirilirken, Çin ekonomisinin henüz 2008 yılında orta gelirli ülke statüsüne sahip olduğu belirtilmiştir (Woo, 2012:315-317, Aktaran: Bozkurt, 2014).

Woo, Çin ekonomisinin OGT' ye düşme olasılığını artıracak nedenleri beş temel başlıkta toplamıştır. Buna göre,

- Devlet bankaları ile devlet sahipliğindeki girişimciler arasındaki kredi verme-borç alma işlemlerinin yarattığı mali yük;
- Uzun dönemde verimlilik artışı üzerinde olumsuz etkiler oluş- turan makro-istikrar araçlarının sık kullanımı;
- Toplumda sosyal tansiyonun yükselmesine neden olan etkinsiz sosyo-politik yönetim tarzının varlığı;
- Sürdürülebilir gelişmeyi engelleyen çevresel sorunlarla mücadeledeki yetersizlik;
- Uluslararası ekonomik sorunlar ekonominin OGT' ye yakalanmasına sebep olabilecek muhtemel konulardır.

1.4.6. Robertson ve YE' nin yaklaşımı

Robertson ve Ye'nin yaklaşımı ekonometrik olarak OGT' nin ölçülebilmesine olanak sağlayan bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre OGT' de yer alıp almadığı bilinemeyen bir örnek ülke GSYİH' sı logaritması alınır. Bu elde edilen logaritmadan OGT' ye takılmamış ve gelişmiş bir ülke olan ABD'nin GSYİH' sı çıkartılır. Ve elde edilen sonuç durağanlık analizine tabi tutulur.

Genel olarak baktığımızda OGT her ülke için ayrı ayrı beşeri sermaye, Ar-Ge veya ülkelerin gelir dağılımlarına göre değişmektedir. Bu maddelere ek olarak sektörün ve bölgenin gelişmişliği ile siyasi rejimin tutumuna kadar geniş bir alandan etkilenmektedir. Bunların yanı sıra ülkelerin içinde bulunduğu bölgeler ve komşularla olan ilişkilerine kadar birçok etmen OGT konusunda ülkeler arasında benzerlik ya da farklılık ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 4'te de görüldüğü üzere Summer ve Heston veri setini göz önünde bulundurarak dünyada ülkelerini zengin ülkeler, orta dereceli ülkeler ve yoksul ülkeler olarak üç gruba ayırmışlardır" (Steve, 2005:243).

Tablo 4: Dünya Ekonomisinde Gelirler İtibariyle Büyümenin Nitelikleri

	Fert Başına Milli Gelir (PPP $)	Fert Başına Milli Gelir Büyüme Hızı (%)	Sermaye Birikimi (1/GDP)	Dışa Açıklık (X/N)/GDP
ZENGİN ÜLKELER				
1950-1973	10.957,21	3,6	24,1	37,8
1974-1989	18.595,53	2,1	23,6	54,2
1990-1999	23.808,84	1,8	22,8	69,6
2000-2004	28.080,89	1,8	23,6	85,4
ORTA DERECELİ ÜLKELER				
1950-1973	4.109,03	3,2	15,9	40,4
1974-1989	6.649,09	1,5	16,7	50,2
1990-1999	8.440,63	2,3	17,3	70,9
2000-2004	10.107,18	1,8	15,9	79,8
YOKSUL ÜLKELER				
1950-1973	1.205,92	2,4	16,7	92,0
1974-1989	1.652,48	1,3	12,5	53,7
1990-1999	2.035,82	1,8	10,3	54,7
2000-2004	2.320,10	1,7	10,5	61,0

KAYNAK: Yeldan ve Taşçı, 2012: 37

Not: Bütün alt dönemlerde, Zengin ülke grubu en yüksek gelirli %20 grubuna; Yoksul ülke grubu en alt %20 gelir grubuna; Orta dereceli grup ise geri kalan ülkelere aittir.

Tablodaki ortalama veriler ülkelerin gelişmişlik düzeylerini göstermektedir. Zengin ülkeler kategorisinde bulunan ülkelerin yatırımlarının milli gelire oranı oldukça yüksek gözükmektedir. Sermaye birikimi 1950'lerden 2000'li yıllara kadar ortalama %23 seviyelerindeyken aynı dönemlerde yoksul ülkeler %13 seviyelerindedir. Sermaye yatırımlarında görülen bu düşüklük yoksulluk tuzağının açıklanmasında önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Dışa açıklık olarak gösterilen ihracat ve ithalatın milli gelire oranı da 2000'li yıllarda zengin ülkelerde %85,4, orta dereceli ülkelerde %79,8 iken yoksul ülkelerde %61 civarındadır. Bu

durumda OGT’ nin sadece teknoloji ve kaynak kullanımı ile açıklanabilecek bir olgudan çok daha fazlası olduğunun göstergesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA EKONOMİSİNDE ORTA GELİR TUZAĞI VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İLE KARŞILAŞTIRMA

2.1. Dünya'da Orta Gelir Tuzağı

Tezimizin bu bölümünde dünya ekonomileri içerisinde OGT' ye yakalanan örnek ülkelere göz atarak, OGT' ye yakalanma nedenleri tartışılacaktır. Bununla beraber gelişmekte olan ülkelerin alt orta gelir ve üst orta gelir seviyelerine geçiş süreleri ve bu geçişlerin neden farklı sürelerde olduğu araştırılacaktır.

OGT ismi özellikle 2009 yılından sonra ortaya çıkan bir kavram olsa da yakınsama veya yavaşlama adıyla 2000'li yılların başından beri iktisadi terminolojide yer bulmaktadır. Daha önceki bölümler de tanımını yapmış olduğumuz OGT' yi (Öztürk, 2014): *"belli bir dönemde yaptığı hamlelerle kişi başına düşen gayrı safi yurtiçi hâsıla ya da kısaca 'kişi başı gelirde' orta gelirli ülkeler arasına katılan gelişmekte olan bir ülkenin, bu aşamada büyüme ivmesini kaybedip, sene içinde, sabit fiyatlarla 11.750 $, satın alma gücü paritesine göre ise 16.000 $ kişi başı gelir seviyesini aşamamış olması durumunu"* olarak ifade etmektedir. Ülkelerin teknoloji ve gelir seviyelerinin farklı olması ise doğal kaynakların dağılımı ile ekonomik ve siyasi istikrarın ülkeler arasında farklı olmasına bağlanmaktadır.

OGT' ye yakalanan ekonomilerin 3 ana belirgin özellikleri mevcuttur. Bunlar:

- Tasarruf ve yatırımların düşük düzeyde kalması
- İmalat sanayisinde gelişmenin yavaşlaması ve sanayide ürün çeşitliliğin sınırlı olması

- Emek piyasasında ki koşulların diğer piyasalara göre zayıf kalması, olarak ifade edilmektedir.

Bu gelişmelerin yanı sıra OGT' ye takıldıktan sonra bu süreçten başarıyla geçen ve yüksek gelir grubuna dâhil olan ülkelerin ise belirli özellikleri mevcuttur. Bu koşullar;

- Kurumsallaşmanın tamamlanması
- Teknoloji Yoğun üretim yapısına sahip olunması
- Ar-Ge yatırımlarını arttırdıkları
- Katma değeri yüksek ürünlerin ihracatını yaptıkları
- Sermaye piyasalarını tam oluşturdukları
- Yüksek nitelikli işgücüyle üretim yaptıkları olarak sıralanmıştır.

"Dünya Bankası 124 ülke ekonomisini 1950-2010 dönemine ilişkin gelirlerine göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmada 40 ülke düşük gelirli, 38 ülke düşük orta gelirli, 14 ülke yüksek-orta gelirli ve 32 ülke yüksek gelirli olarak gösterilmiştir. Aynı çalışma 2010 yılı itibariyle düşük-orta gelirli ve yüksek-orta gelirli toplam 52 ülkeden 35 ülkenin OGT' de olduğunu belirtmektedir. Bu ülkelerin 13'ü Latin Amerika'da, 11'i Ortadoğu'da, 6'sı Sahra-altı Afrika'da, 3'ü Asya'da ve 2'si Avrupa'dadır. Bu sonuçlar doğrultusunda OGT' ye Latin Amerika ve Ortadoğu ülkelerinde daha çok rastlandığı söylenebilir. Bu ülkeler 1960 yılında orta gelir düzeyine ulaşsalar da, rekabet güçlerinin ucuz işçiliğe ve üretimlerinin basit teknolojilere dayanması nedeniyle 50 yıldır OGT' den kurtulamadıkları belirtilmiştir" (Felipe Vd, 2012:4, Aktaran: Korkmaz, 2016:35).

Daha önce Tablo 2 ve Tablo 3'te görüldüğü üzere Çin düşük orta gelir seviyesinde en az kalan ülke konumunda iken Kosta Rika, Türkiye ve Bulgaristan 50 yıl bu düzeyde kalarak en uzun süre bir üst gelir grubuna geçemeyen ülkelerin başında gelmektedir. Bu göstergelerin yanı sıra Güney Kore ve Hong Kong gibi yüksek-orta gelir düzeyinden yüksek gelir düzeyine 7 yıl gibi kısa bir sürede çıkan ülkelerde

mevcuttur. Bu ülkelerin dikkat çeken ortak özellikleri 7 yıllık süre boyunca ortalama %6 ve üzerinde büyüme hızlarını gerçekleştirmiş olmalarıdır. Diğer bir ilginç nokta ise Arjantin'in 40 yıl boyunca bu seviyelerde kaldığı ve bir türlü OGT' den kurtulamadığıdır. Tabi bu durumu ekonomik ve siyasi düzensizlikler gibi nedenlerle de açıklanabilmektedir.

2.1.1. Ülkelerin Orta Gelir Tuzağına Yakalanma Nedenleri

Dünya Bankası her dört yılda bir Doğu Asya ülkelerinin ekonomik yapıları ile kalkınma ve büyüme ile ilgili rapor hazırlamaktadır. 2007 yılında ilke kez OGT konusuna değinilen rapora göre orta gelir grubuna dâhil ülkelerin düşük ve yüksek gelir grubuna dâhil ülkelerden daha düşük hızlarda büyüdükleri vurgulanmıştır. Bu rapor neticesinde OGT' nin ne olduğu bu tuzağa yakalanma nedenleri ve tuzaktan kurtulma yolları iktisatçılar tarafından araştırılan konuların başında gelmeye başlamıştır.

"Çin 2030" başlıklı rapora göre 1960 yılında orta gelirli olan 101 ülkeden OGT' den kurtularak yüksek gelirli ülkeler arasına giren yalnızca 13 ülke söz konusudur. Bu ülkeler ABD'nin kişi başına gelirinin %5,5 ile %44'ü arasında yer alırken 2008 yılı itibarıyla bunu %45 ve üzerine taşıyabilen ülkeler Ekvator Ginesi, Hong Kong, İrlanda, İsrail, İspanya, Japonya, Güney Kore, Mauritius, Portekiz, Porto Riko, Singapur, Tayvan ve Yunanistan'dır (China 2030, 2013: 12).

Einchengreen'e göre 2005 yılı uluslararası fiyatları temel alındığında bir ülkenin kişi başına GSYİH'sı 16.700 $ seviyesine gelmesi ve hızlı büyümenin giderek yavaşlayarak azalması o ülkenin OGT' ye yakalandığı anlamına gelmektedir. Bunun nedeni ise ülkenin ithalata dayalı teknolojik yatırımlarının yerel Ar-Ge ve İnovasyonlar ile ikame edilememesi olarak da gösterilebilmektedir. Genellikle ülkeler orta gelir seviyesine ulaştıklarında iç Pazar genişlemekte, vasıflı işgücü talebinin her geçen gün giderek artması sonucunda ise ücretlerin yukarı sevilere çıkmaya başlaması bu sorunlara neden olarak gösterilmektedir.

"Bu ülkeler düşük gelir düzeyinde ucuz işgücü ile sermaye birikimlerini hızlı arttırarak verimlilik artışı gerçekleştirirken sektörler işçilere daha yüksek ücret ödemeye başlamaktadır. Artan ücretlerle birlikte ülkenin kişi başına hasılası da artmaktadır. Ancak artan ücretler diğer taraftan ülkenin ihracatındaki üstünlüğünü de etkilemekte ve ülke giderek diğer ülkelerle olan rekabet gücünü kaybetmeye başlamaktadır" (Flaen Vd., 2013: 5-6).

Kısaca özetlemek gerekirse artan kişi başına gelir ve ücretler teknolojik yatırımlar ve bilgi ağırlıklı reformlar yapılmadığında, ülke içerisinde bulunan beşeri sermaye de belirli bir artış yaşanmamaktadır. Büyüme oranları uzun süre aynı seviyelerde kalarak ülkeler OGT' den çıkamamaktadır.

Refah düzeylerini arttırmak isteyen ülkeler kişi başına düşen milli gelirlerini arttırmak zorundadırlar. Fakat bu artış sürekli arz edilmediği için uzun yıllar sabit kalabilmekte hatta geriye doğru bir yönelişte söz konusu olabilmektedir. Türkiye örneğinde de gözüktüğü üzere kişi başına milli gelirin sabit kalması ve uzun yıllar artamaması OGT' den çıkmayı oldukça zorlaştırmaktadır.

Eva Paus 2012 yılında yayınladığı makalesinde OGT sorununun temel sebeplerinden bir diğeri: *"ekonomilerin bilgi yoğun üretim yapısına adapte olamayışı veya teknoloji yoğun üretim süreçlerine geçememeleridir. Gelişmekte olan ülkelerde teknolojik altyapıların diğer ülkelere kıyasla yeterli seviyede olmaması"* olarak tanımlamış ve bu sorunun ortaya çıkmasında en önemli etkenlerden biri olduğunu öne sürmüştür. Bunun yanı sıra küreselleşme sürecinde Çin yükselen ekonomik yapısı ile bu duruma örnek olarak gösterilmektedir.

Yüksek gelir grubunda kendine yer bulan Japonya'nın ise Çin'e nazaran yüksek gelir tuzağına yakalandığı görülmektedir. Japonya ekonomisinde ekonomik büyümenin çok düşük düzeylerde olmasının arkasında yeni iş imkânlarının yaratılması ve yaşlı nüfusun fazla olması nedeniyle aşırı sosyal güvenlik ve bütçe açıklarının olması yüksek gelir tuzağına takılmasına neden olduğu görülmektedir.

Bu şekilde gerçekleşen bir ortamda bireyler geleceğe yönelik olarak elde etmiş oldukları güvenleri kaybetmektedir. Sistem ile bireyler arasında meydana gelecek olan etkileşim ise gittikçe zor bir hale gelmektedir. Orta gelir seviyesine gelmiş olan ülkeler açısından temelde iki sorun karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak orta gelir düzeyine ulaşmış olan ülkelerin işgücü konusunda vasıflı eleman bulma durumları zorlaştığından ücret artışları kaçınılmaz olmaktadır. Bunun aksine ucuz işgücü ile ihracat yapabilen ülkeler ise uluslararası arenada ön plana çıkarak rekabet şanslarını arttırmaktadır. Diğer bir sorun ise üretim kapasiteleri ile ilgilidir. Üretim kapasiteleri ve düzeyleri bilgi yoğun bir üretime dayalı şekilde ilerlemediğinden, katma değeri yüksek olan ürünler ile rekabet şansları azalmaktadır. Orta gelir tuzağına takılmış ülkeler bu nedenlerden dolayı uluslararası piyasada rekabet edememektedir (Paus, 2009: 421-422, Aktaran: Yaşar, Gezer, 2014).

Orta gelir düzeyinde seyreden bazı ülkelerde daha başlarda düşük gelir düzeyindeki gibi bir düşük ücretli imalat sanayisine sahip ihracat stratejileri mevcutken istenilen sonuçlara varılamamaktadır. Fakat bu stratejiler katma değeri yüksek olan ürünler ile ülke içerisinde ikame edilmediğinde OGT' ye yakalanmak olası gözükmektedir.

> *Chen ve Dai bu konuda belirli bir nedenden bahsetmezken teknoloji temelli bir bakış açısı yöneltmişlerdir. Chen ve Dai: "az gelişmiş ülkelerin kalkınmanın ilk evrelerinde taklit ya da dışarıdan transfer yoluyla teknolojik bir gelişim sağlayarak büyüme süreçlerine ivme kazandırdığını, ancak ekonomideki gelişme düzeyi belirli bir noktaya ulaştıktan sonra bu tip ülkelerin artık yenilik üretmek zorundadırlar" diyerek ülkelerin yenilik üretmesinin oldukça zor olduğunu ve bunun da OGT'ye neden olduğunu belirtmişlerdir* (Chen ve Dai, 2014, Aktaran: Koçak, 2014:)

Bu açıklamaların yanı sıra Chen ve Dai kurumların önemine, devlet politikalarına ve rant kollama faaliyetlerine vurgu yapmıştır. Başka bir deyişle

ekonomi belirli bir gelişme düzeyine ulaştığında siyasi iktidar, kaynak dağılımını bozma ve rant elde etme konusunda daha büyük teşviklere sahip olmakta, bu teşviklerin OGT' ye neden olduğundan bahsetmektedirler" (Chen ve Dai, 2014, Aktaran: Koçak, 2014: 7).

Söz konusu açıklamaya örnek olarak Malezya ile Endonezya gösterilmektedir. Özellikle 1960'lı yıllarda bu iki temel ülkenin demografik yapıları birbirine benzer niteliktedir. Teknolojik arka planlarında ise Singapur ve Hong Kong benzerlik göstermişlerdir. Dört ülke göz önüne alındığında benzerlik gösteren iki ülke Endonezya ve Malezya üst orta gelir tuzağına ulaşamamışken, Singapur ve Hong Kong OGT' den kurtulmayı başarmıştır. Bu nedenle OGT' den kurtulmak için temiz bir devlet ve düzenlenmiş piyasalar kilit kurumları oluşturmaktadır.

OGT' yi önlemek için diğer bir önlem ise Rudengreen tarafından bahsedilen ihtiyati politikaların hayata geçirilme ilkesidir. Bu bakışa göre ekonomik büyümenin devam etmesi konusundaki başarılar veya başarısızlıkları belirleyen etmenler, devletin yönetimi, kurumları ve kapsayıcı ve bütünleyici bir eğitim olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere demokrasi gereken reformların ve yapısal değişimin daha ileri boyutlara devam edebilmesi için vazgeçilmez unsurlardan biridir. Diğer bir ifadeyle OGT' ye sıkışmamanın veya kurtulmanın bir yolu olarak demokratik yönetime vurgu yapılmaktadır.

Orta gelir tuzağının kaynaklarından bir tanesi de makroekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasındaki bağlantının varlığı olarak kabul edilmiştir. Kharas ve Kohli yapmış oldukları çalışmalarda gelir dağılımında bir bozulma, iç talepte potansiyel GSYİH' den daha yavaş bir büyümeye neden olduğunu vurgulamışlardır. Söz konusu durum ise hem durgunluğa hem de bozulan tüketim düzeyinin geçici olarak dengelenmesi için daha fazla finansal borçlanmaya yol açmakta, böylece düşük ve orta gelirli sınıfın borç yükü giderek yükselmektedir. Nihai olarak borç yükündeki artış ekonomi genelinde yaygın bir şekilde borç ödeyememe durumuna ve olumsuz bir şok durumunda finansal iflaslara sebep olmaktadır" (Kharas ve Kohli, 2011, Aktaran:

Koçak, 2014: 8) diyerek OGT' ye yakalanmak için neler yapılması gerektiği konusunda önerilerde bulunmuşlarıdır.

Yapılan bu araştırmalar neticesinde orta gelir tuzağı açısından Latin Amerika ülkelerinde benzer dönemler yaşanmıştır. Bu kendini tekrar eden süreç ülkelerin belirli bir gelir düzeyine ulaşmalarına engel olmuştur. Bunun en büyük nedeni ise gelir dağılımında adaletsizliğin meydana gelmesi ve düşük orta gelirli hane halklarının borç yüklerinin devamlı artmasıdır. Bu süreç orta gelir tuzağına yakalanma konusunda önemli bir neden olarak görülmektedir.

Büyüme performansları ile OGT' ye yakalanma arasında sıkı sıkıya bir ilişki vardır. Önceden sermaye birikiminin büyümenin tek kaynağı olduğu yönünde yaygın bir görüş olsa da artık büyümenin kaynaklarına bakıldığında birçok etmen göze çarpmaktadır. İçsel büyüme modellerinin detaylı bir biçimde açıkladığı üzere Ar-Ge ve İnovasyon faaliyetleri ile eğitim hem ülkelerin teknolojik olarak ilerlemelerini hem de emeğin içinde bulunduğu beşeri sermayenin gelişmesini direk etkilemektedir. Bu etmenler sayesinde daha az emek ve sermaye ile daha çok çıktı üretebilmek mümkün olmaktadır.

Eğitim ve teknolojiye yönelik Ar-Ge harcamaları ülkelerin yenilik kapasitesinin belirli oranda geliştirilmesi ve inovasyona dayalı ekonomiler haline gelmeleri OGT' ye yakalanma olasılığını olabildiğince azaltmaktadır. Bu nedenle eğitim için ayrılan para ve Ar-Ge harcamaları milli gelir içerisinde önemli bir yere sahip olmalıdır.

2.1.2. Orta Gelir Tuzağından Çıkış Yolları

OGT' den kurtulmak için çeşitli iktisatçıların görüşleri mevcuttur. Bunlardan Agenor ve Canuto' ya göre: *"ülkelerin OGT' den kurtulabilmeleri için üretkenliğin canlandırılması gerekmektedir."* Bu açıdan bakıldığında üretkenlikten kasıt; katma

değeri yüksek ürünler üretip, daha kaliteli hizmetler meydana getirmektir. Bunun yanı sıra sadece üretkenliğin arttırılması değil, kendi iç dinamiklerine göre teknolojik ilerlemeye önem göstermeleri gerekmektedir. Taklide dayalı teknoloji yerine kendi altyapılarını güçlendirecek geniş tabanlı yeniliklere önem göstermeleri ve yapısal bir dönüşüm meydana getirerek ilerlemeyi hayata geçirmeleri gerekmektedir.

"OGT' yi etkisiz hale getirmek için yapılan önerilerden bir diğeri hükümetin belli başlı kamu politikalarını canlandırması şeklindedir. Bunlar arasında gelişmiş altyapı erişimlerini geliştirmek, mülkiyet hakkı korumalarını arttırmak, emek piyasasındaki ücret katılıklarını azaltmaya yönelik reformlar yapmaktır. Bütün bu yenilik ve reformlar Ar-Ge ve bilgi teknolojileri ekseninde gerçekleştirilmelidir" (Agenor Vd. 2012:1-2).

OGT' den kurtulmanın yollarından diğeri ise kalkınma süreçlerini besleyen yeni stratejiler oluşturularak, ihracatın canlanmasını sağlayacak yeni ürünler piyasaya sunmaktır. Bununla beraber bazı ülkeler bu süreçten daha çabuk çıkabilmek adına orta sınıfı genişletmek ve iç talebi arttırmak yolunu seçmişlerdir. Bu şekilde büyümeyi destekleyerek yüksek kaliteli ürünler yapmış ve ucuz işçiliğinde sağladığı avantaj ile katma değeri yüksek ürünleri diğer ülkelere göre çok daha fazla üretmeye başlamışlardır.

Özellikle eğitim alanında yapılan harcamaların OGT' den kurtulma konusunda önemli bir yere sahip olduğunu söylemek gerekmektedir. "1980 ve sonraki yıllar incelendiğinde yüksek gelir grubunda ve yüksek orta gelir grubunda bulunan ülkelerin Türkiye'ye göre eğitime daha fazla kaynak aktardığı görülmektedir. Örneğin yüksek gelir grubunda yer alan Danimarka'da 1980'lerde %5 düzeyinde olan eğitime aktarılan kaynak, 1990'dan itibaren %8'e yükselmiş ve bu oran günümüze kadar bu düzeyde devam etmiştir. Bu oran Fransa ve ABD'de %5, Japonya'da ise %7 seviyelerinde bulunmaktadır. Türkiye'de ise 80'li yıllarda %2 civarında olan bu oran 90'lardan bugüne kadar olan dönemde %2-%3 seviyelerinde seyretmiştir. Türkiye gibi yüksek orta gelir grubunda bulunan Arjantin, 1980'lerin başında bütçeden eğitime %3

oranında pay ayırırken, 1990'lı yıllardan günümüze kadar bu oranı sürekli artırarak günümüzde %6 düzeyine yükseltmiştir. Güney Afrika ise 1980-2010 yılları arasında istikrarlı bir şekilde eğitime ayrılan kaynağı %5 düzeylerinde sürdürmüş, 2010'dan sonra ise %6'nın üzerine çıkarmayı başarmıştır. Brezilya'da eğitime ayrılan kaynak 2000'lerin başından itibaren sürekli artış göstererek %6 düzeylerine yükselmiştir" (Dünya Bankası veri tabanı, 2015, Aktaran: Kaya Vd, 2015:834).

Rakamlardan da anlaşılacağı üzere belirli bir ekonomik kalkınmayı sağlayabilmiş ülkelerin hepsi milli gelirden eğitime çok büyük miktarda para sağlamaktadır. Söz konusu durum bu ülkelerin uluslararası alanda rekabet şansını yükselterek OGT' den kurtulma konusunda diğer ülkelerin önüne geçmesine olanak sağlamaktadır.

Eğitim harcamalarının yanı sıra diğer önemli bir konu olan teknolojiye yönelik Ar-Ge harcamaları OGT' den kurtulmak için son derece önemlidir.

OGT' den kurtulabilmek ve hızlı bir biçimde uluslararası alanda rekabet edebilmek için ülkelerin yapmak zorunda olduğu önemli gider kalemlerinden bir tanesi de Ar-Ge harcamalarıdır. Bu konuda örnek ülke konumunda olan Çin son yıllarda yapmış olduğu atılımlar sayesinde uluslararası piyasada isminden sıkça söz ettirmektedir. 90'lı yıllarda Ar-Ge için yapmış olduğu harcamaların payı toplam harcamaların %0,5'i civarlarındayken günümüzde bu oran %2 seviyelerine çıkmıştır. Çin örneğinden hareketle Macaristan ve Brezilya gibi ülkelerde milli gelirden Ar-Ge harcamalarına büyük oranda pay aktarmaya başlamışlardır. Her ne kadar %1,5 seviyesinin altında kalsalar dahi Arjantin, Güney Afrika ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülkeye göre yine de başarılı sayılmaktadırlar. Çünkü Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmında Ar-Ge harcamaları artış olsa dahi halen %1 seviyelerine ulaşamamaktadır.

Ar-Ge harcamalarının milli gelirdeki oranı özellikle de yüksek gelir grubunda bulunan ülkelere bakıldığında %2 ve üzerinde gözükmektedir. Türkiye açısından

bakıldığında ise İsrail'in Ar-Ge için milli gelirden ayırdığı pay %4-4,5 bandında, Japonya'nın ayırdığı pay %3,5'lar civarında, Almanya, ABD ve Tayvan'da ise %3'ler civarındadır (Kaya Vd. 2015:835). Gelişmiş veya gelişmekte olarak nitelendirilen bu ülkelerin Ar-Ge yatırımlarının farklı olması ise ülkelerin üretip ihraç edebildikleri ürünlerin değişik olmasından kaynaklanmaktadır.

Ar-Ge harcamaları kadar etkili diğer bir gösterge ise ülke içerisinde ki patent başvurularıdır. Yüksek orta gelir ile yüksek gelir grubunda ki ülkeler açısından sadece bu sayılar pek bir şey ifade etmeyebilir. Bunun nedeni ise ülkelerin nüfuslarının ve sosyolojik yapılarının birbirinden farklı olmasıdır. Bu nedenle nüfusa göre patent sayısını oranlamak daha gerçekçi veriler elde etmemizi sağlayacaktır. Bu şekilde bir sıralama yapıldığında Japonya lider ülkelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 15-65 arası yaş grubu olarak aktif nüfus diye tabir edilen nüfus içerisinde %,04 yani binde 4 ile ön sıralarda yer almaktadır. Japonya'yı Singapur, ABD, Almanya, İsrail, İngiltere ve Fransa takip etmektedir. Türkiye'de bu oran oldukça düşüktür. Ortalama olarak yüz binde bir patent başvurusu olarak kayıtlara geçmiştir. Bu şekilde bir geri kalmanın birçok nedeni bulunmaktadır. Nüfus fazlalığı bunlardan başlıcalarıdır. 8 Milyon nüfuslu İsrail ve ya 5,5 milyon nüfuslu Singapur ile patent konusunda yarışmak 15-65 yaş arası 75 milyon nüfusa sahip bir ülke için oldukça zordur.

Küresel olarak ülkelerin ne kadar rekabet gücüne sahip olduklarının belirli göstergeleri vardır. Küresel Rekabetçilik Raporu ile bu durum gözler önüne serilse de özellikle de Eğitim ülkeler açısından son derece önemlidir. Çünkü sürdürülebilir bir büyüme politikasına sahip olmak ancak eğitim ile gerçekleşebilmektedir. Ar-Ge harcamaları ve patent başvuru sayıları bu açıdan bir farkındalık yaratsa da dünyada hızla gelişen uluslararası rekabet piyasasında tutunabilmek yalnızca eğitim ile mümkündür.

2.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Orta Gelir Tuzağına Yükselme Süreci

Özellikle 1950'li yılların sonlarına doğru gelişmekte olan ülkeler veya az gelişmiş ülkeler düşük gelirli ülke statüsünden kurtularak GSMH'sini arttırma yolunda adımlar atmışlardır. Tablo 5'de de görüleceği üzere 1962-2012 yılları arasında düşük gelirli konumda iken orta gelirli ülke konumuna geçmede hemen hemen tüm ülkeler aynı seviyede bulunmaktadır. Fas bu durumu diğer ülkelere göre daha az bir zamanda tamamlayarak 1991 yılında orta gelirli ülke sınıfına dâhil olmuştur. Pakistan ve Vietnam ise 48 yıl düşük gelirli ülke konumunda kalarak tabloda görülebilecek en geç gelişmeyi gösteren ülkeler konumundadır. Söz konusu ülkeler arasında en dikkat çeken ülke ise Hindistan'dır. Son yıllarda hızlı yükselen piyasa ekonomilerinden biri olmasına rağmen nüfusunun çok yüksek olmasının da etkisiyle kişi başına gelirde düşük orta gelir 49 düzeyini ancak 2008'de yakalayabilmiş gözükmektedir. Ancak 2008 sonrası Hindistan'ın kişi başına geliri ortalama %8,88 artış sergilemiştir. Hindistan'ın yüksek orta gelir düzeyine ulaşabilmesi tahminen 10 yıllık bir dönemde yılda ortalama %10'luk bir kişi başına gelir artışıyla söz konusu olabilecektir.

Tablo 5: 1962–2012 Arası Düşük Gelirliyken Düşük Orta Gelir Düzeyine Ulaşan Başlıca Ülkeler

	1962 Sonrası Düşük Gelirli Ülke Olarak Geçirdiği Yıl Sayısı	Düşük Gelirli Ülke İken Kişi Başı GSMH Büyüme Oranı (%)	Düşük Orta Gelirli Ülke Olduğu Yıl	Düşük Orta Gelirli Ülke Olarak Ortalama Kişi Başı GSMH Büyüme Oranı (%)	1962-2012 Arası Ortalama Kişi Başı GSMH Büyüme Oranı (%)
Bolivya	44	3,57	2006	10,72	4,76
Endonezya	42	6,59	2004	14,51	8,25
Fas	29	5,44	1991	4,62	5,08
Filipinler	42	3,8	2004	9,21	4,93
Fildişi Sahilleri	46	3,28	2008	3,91	3,34
Gana	46	2,72	2008	11,37	3,58
Hindistan	46	5,32	2008	8,88	5,77
Honduras	40	4,05	2002	6,26	4,53
Kongo Cum.	44	3,19	2006	12,54	4,5
Mısır	34	5,26	1996	6,67	5,64
Nikaragua	42	2,96	2004	5,48	3,41
Nijerya	46	3,83	2008	7,45	4,19
Pakistan	48	4,79	2010	7,37	4,94
Sri Lanka	42	4,42	2004	11,5	5,73
Sudan	47	3,61	2009	8,64	4,01
Vietnam	48	5,97	2010	9,72	6,46

Kaynak: Dünya Bankası, 2013, Aktaran: Yaşar, Gezer 2014

1962'den sonra düşük gelir grubuna dâhil olup sonra da yüksek orta gelirli ülkeler arasına dâhil olan Türkiye'nin ise kişi başına gelirde 2004'den sonra bu gruba dâhil olduğu görülmektedir. 1975 yılı sonrasında ise 29 yıl kaldığı orta gelir seviyesinden düşük orta gelir seviyesine geçemediği gözükmektedir. Kişi başına gelir ortalaması % 6,19 olarak gözükmektedir. Buda önümüzdeki yıllarda yüksek gelirli ülkeler grubuna girmesi olasıdır. Malezya, Brezilya ve Meksika ile benzer niteliklere sahiptir. Tablo 6'da ise en dikkat çeken ülke Çin olmuştur. 40 yıl boyunca düşük gelir tuzağında kaldıktan sonra 1990 sonrası kişi başına geliri %14,81 oranına çıkartmış ve 2002 yılında yüksek orta gelirli ülkeler arasına dâhil olmuştur.

Tablo 6: 1962-2012 Arası Düşük Gelirliyken Yüksek Orta Gelir Düzeyine Erişen Başlıca Ülkeler

	1962 Sonrası DG'li Ülke Olarak Geçirdiği Yıl Sayısı	DG'li Ülke İken Kişi Başına GSMH Büyüme Oranı (%)	Düşük Orta Gelirli Ülke Olduğu Yıl	DOG'li Ülke Olarak Ortalama KBGSMH Büyüme Oranı (%)	Yüksek Orta Gelirli Ülke Olduğu Yıl	YOG'li Ülke Olarak Ortalama KBGSMH Büyüme Oranı (%)	1962-2012 Arası Ortalama KBGSMH Büyüme Oranı (%)
Botsvana	19	13,43	1981	4,8	2004	7,43	8,38
Brezilya	13	11,03	1975	3,84	2006	14,13	7
Çin	40	6,33	2002	14,81	2010	13,94	10,11
Ekvator	13	10,18	1975	3,87	2010	7,91	5,62
Kosta Rika	14	7,34	1976	4,34	2003	7,71	6,74
Kolombiya	17	6,5	1979	4,51	2007	11,15	5,1
K. Afrika	11	7,11	1973	3,71	2005	8,52	5,16
Malezya	16	7,58	1978	4,63	2003	9,08	6,4
Meksika	12	8,46	1974	4,58	1999	6,24	5,9
Peru	29	2,52	1991	8,23	2009	9,23	5,11
Tayland	26	8,1	1988	5,64	2010	9,49	7,1
Tunus	17	8,55	1979	4,39	2009	1,56	5,43
Türkiye	13	7,84	1975	4,43	2004	10,57	6,19

Kaynak: Dünya Bankası, 2013, Aktaran: Yaşar, Gezer 2014

2.3. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yüksek Gelir Düzeyine Yükselme Süreci

OGT' ye takılma konusunda gelişmekte olan birçok ülkeden farklı olarak çok fazla vakit geçirmeden yüksek gelir düzeyine ulaşabilen ülkelerde mevcuttur. Özellikle Tablo 7 ve Tablo 8 'de de görüleceği üzere Portekiz, İspanya ve özellikle de Yunanistan dikkat çekmektedir.

"2008 ekonomik krizinden oldukça etkilenen İspanya'nın kişi başına geliri son üç yılda sırasıyla %2,1, %1,6 ve %2,7 küçülmüştür. Buna rağmen İspanya yüksek gelir düzeyinde yer almayı başaran bir ülke konumundadır. Aynı şekilde Yunanistan son üç yılda sırasıyla %6,1, %7,8 ve %5,2 küçülmesine rağmen kişi başı gelirde 1962-

2012 yıllan arası ortalama %6,64 büyüme gerçekleştirerek 1997 yılından itibaren yüksek gelirli ülkeler arasındaki yerini korumayı başarabilmiştir. Benzer şekilde Portekiz son iki yılda sırasıyla kişi başına geliri %2,1 ve %4,08 küçülmüş olmasına rağmen 2003'den itibaren yüksek gelirli ülkeler arasında yer alabilmiştir. Bu ülkeler arasında en çok dikkat çeken ülke Güney Kore'dir. Güney Kore 1962'den itibaren 16 yıl boyunca düşük gelirli bir ülke durumundayken 1978'de düşük orta gelirli bir ülke olabilmiş ve bu tarihten itibaren %11,58'lik bir kişi başı gelir artışıyla 10 yıl içinde yüksek orta gelirli ülkeler kategorisine girmeyi başarmıştır. 2004 yılından itibaren de yüksek gelirli ülkeler kategorisinde yer almaktadır. Güney Kore kişi başına gelirde tutturduğu ortalama %9,66 gibi oldukça yüksek bir büyümeyle diğer ülkelerden hayli farklılaşmaktadır. Güney Kore'nin bir diğer özelliği OGT' ye yakalanmadan yüksek gelirli ülkeler kategorisine girmiş ülke örneklerinden biri olmasıdır" (Ohno, 2012: 25-28, Aktaran: Bozkurt, 2014).

Tablo 7: 1962–2012 Arası Düşük Gelirliyken Yüksek Gelir Düzeyine Erişen Başlıca Ülkeler

	İspanya	Japonya	G. Kore	Şili	Portekiz	Porto Riko	Singapur	Yunanistan	Uruguay
DG' lı Ülkeyken Kişi Başına GSMH Büyüme Oranı (%)	11,04	12,64	12,98	5,58	9,8	7,5	10,86	10,45	3,66
Düşük Orta Gelirli Ülke Olduğu Yıl	1969	1967	1978	1972	1971	1965	1971	1967	1973
DOG' li Ülke Olarak Ortalama KBGSMH Büyüme Oranı (%)	12,42	16,14	11,58	4,5	7,59	6,75	14,42	11,38	5,48
Yüksek Orta Gelirli Ülke Olduğu Yıl	1979	1974	1988	1995	1988	1985	1980	1978	1993
YOG' li Ülke Olarak Ortalama Kişi Başına GSMH Büyüme Oranı (%)	7,85	8,79	7,42	6,22	6,42	5,69	9,15	5,86	5,01
Yüksek Gelirli Ülke Olduğu Yıl	1991	1986	2004	2011	2003	2004	1992	1997	2012
YG' li Ülke Olarak Ortalama Kişi Başına GSMH Büyüme Oranı (%)	3,91	4,76	6	13,35	5,29	4,12	5,78	3,37	3,99
1962- 2012 Arası Ortalama Kişi Başına GSMH Büyüme Oranı (%)	7,41	7,92	9,66	5,38	7,13	5,9	8,83	6,64	5,09

Kaynak: Dünya Bankası, 2013, Aktaran: Yaşar, Gezer, 2014

Tablo 8: 1962-2012 Arası Düşük Gelirliyken Yüksek Gelir Düzeyine Erişen Başlıca Ülkelerin Her Bir Gelir Düzeyinde Geçirdiği Yıl Sayısı

	Düşük Gelirli Ülke Olarak Geçirdiği Yıl (1962'den)	Düşük Orta Gelirli Ülke Olarak Geçirdiği Yıl	Yüksek Orta Gelirli Olarak Geçirdiği Yıl	Yüksek Gelirli Ülke Olarak Geçirdiği Yıl (2012'ye kadar)
İspanya	7	10	12	21
Japonya	5	7	12	26
G. Kore	16	10	16	8
Şili	10	23	16	1
Portekiz	9	17	15	9
Porto Riko	3	20	19	8
Singapur	9	9	12	20
Yunanistan	5	11	19	15
Uruguay	11	20	19	0

Kaynak: Dünya Bankası, 2013, Aktaran: Yaşar, Gezer, 2014

"Gelir tuzağı olgusunun yüksek gelir gruplarında da görülmesine en güzel örnek Japonya'dır. Çünkü Japonya'nın son yirmi yılda ortalama büyümesi %1'in altında seyretmektedir. Tayland ve Malezya gibi düşük gelir düzeyinden orta gelir düzeyine yükselen kimi ülkeler yüksek gelir düzeyine yaklaşık 30 yıldır sıçrama gerçekleştirememiştir" (Yeldan Vd., 2012: 34-36).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞMEKTE OLAN VE GELİŞMİŞ ÜLKELERDE ORTA GELİR TUZAĞI ÖRNEĞİ

3.1. Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerde Orta Gelir Tuzağı Örneği

Çalışmamızın bu bölümünde bazı gelişmekte olan ülkelerde OGT' ye yakalanma veya OGT' yi atlatma süreçlerinin nasıl geçtiğini ve örnek ülkelerin bu süreçte ne gibi aşamalardan geçtiğini araştırmaya çalışacağız.

3.1.1. Arjantin

Güney Amerika'da Brezilya ile birlikte yüz ölçümü açısından en önemli ülkelerin başında gelen Arjantin, ekonomik temelde tarım ve hayvancılık üzerine yoğunlaşmıştır. Özellikle keten tohumu yağı konusunda dünyada birinci sırada bulunan Arjantin dünya savaşları sırasında tarafsız bir tutum sergilemiş ve jeopolitik konumunun da avantajıyla savaşın yıkıcı etkilerinden uzak kalmıştır. Fakat aynı dönemlerde uygulanan ve günümüze kadar etkisi süren popülist ve günlük politikalar ekonomik açıdan genel bir istikrarsızlık sağlamış ve ekonominin yeterince gelişmesine engel olmuştur. Tarım konusunda kendi kendine yetebilen bir ülke olması çok daha kötü durumlara geçmesine etki etmiştir.

Avrupa Birliği'nde ki ortak Pazar benzeri olan MESCOUR (Brezilya, Paraguay, Uruguay ve Arjantin tarafından oluşturulmuş ortak pazar) üyesi olan Arjantin geçirdiği krizlere rağmen halen etkinliğini korumaktadır. Petrol ve doğalgaz havzalarına sahip olan Arjantin'de ihracata yönelik tarım sektörü en önemli ekonomik etken olarak göze çarpmaktadır. Sosyal yaşamda ise diğer Latin Amerika ülkelerine nazaran daha yüksek bir okuma yazma oranına sahiptir (Gülseven, 2008: 92).

Özellikle 2003 yılında yeni bir atılım yaparak toparlanma evresine giren Arjantin önce enflasyon ve işsizlik oranlarını makul seviyelere çekmiş ve uygulanan başarılı dış ticaret uygulamaları ile alınan sıkı önlemler GSYİH verilerinin yükselmesini sağlamıştır. Sermayenin ülke dışına çıkmamasını sağlayan bu gelişmeler neticesinde 2005 yılında ödenmemiş olan borçlar yapılandırılmış ve 2006 yılında IMF'e olan tüm borçlar ödenmiştir (Özçelik 2004:89,92).

2010 yılında ve sonrasında ise Dünya Bankasının hazırlamış olduğu çizelgeye göre 12,276 $ seviyesine ulaşarak üst gelir grubuna dâhil olmuştur. Yapısal reformların devam etmesi ve kişi başına düşen GSYİH oranlarının artma eğiliminde olması devam ettiği sürece de yüksek gelirli ülkeler kategorisinde kalmaya devam edeceği aşikârdır.

3.1.2. Brezilya

MESCOUR' a üye ülkeler arasında yüzölçümü bakımından en büyük ülke olan Brezilya nüfus açısından da diğer ülkelerin önündedir. Arjantin benzeri Brezilya'da tarımı ekonomik anlamda ön plana çıkarmaktadır. Kauçuk üretimi konusunda son yıllara kadar önder ülke konumumda olan Brezilya özellikle Güney Asya da kauçuk üretiminin başlaması ile büyük bir darbe almıştır. Bu açığı kahve üretimi ile kapatmak yönünde atılım yapan Brezilya'da kahvenin üretiminin ve ihracatının artmasına neden olmuştur.

1982 yılında ise Meksika'da meydana gelen krizin etkileri Brezilya'da da hissedilmiş ve dış borç alımlarında sıkıntıya girmeye başlamıştır. Uluslararası alanda kredi bulmakta zorlanan Brezilya'da yatırımlar gerilemiş ve bunun neticesinde tüm ülkeyi etkileyen bir kriz meydana gelerek ekonomik durgunluk içine girişmiştir.

"2002 yılında yaşanan siyasi belirsizlikler ve riskler nedeniyle IMF ile anlaşma yapılmıştır. Bunun sonucunda artan kamu harcamalarıyla birlikte yatırımlarda

ve tüketimde azalmalar meydana gelmiştir. Ayrıca yaşanan Asya ve Rusya krizlerinden dolayı mali kontrol amacıyla borçların yeniden yapılanması programına ağırlık verildi" (Bağcı, 2011: 58-59).

2009 yılında uygulanan politikalarla birlikte iç talepte güçlenmeler yaşanmıştır. Küresel ekonomilerde meydana gelen düzelmelerle birlikte Brezilya büyüme oranlarında da yükselmeler meydana gelmiştir. Ayrıca cari işlemlerde yaşanan iyileşmelerle birlikte dış rezervlerde artış sağlanmış ve enflasyon oranlarında düşmeler yaşanmıştır. Brezilya'nın dalgalı kur sistemine geçmesi nedeniyle yaşanan zorlukların aşılmasıyla son 10 yılda makroekonomik göstergelerde başarılar sağlamıştır" (Erdem, 2011: 27-28).

1997- 2004 yılları arasında enflasyon rakamlarını tek haneli sayılara düşürmeyi başaran Brezilya'da Dünya Bankası verilerine göre 2002 yılına kadar orta seviyelerde seyreden rakamlar 2002 yılında %7,36 seviyelerine inerek en dip noktaya ulaşmıştır. Yapılan bu hesaplamalar neticesinde 10 yıllık bir süreçte %20 gibi bir kritik değerin üzerine çıkmayı başaramayan Brezilya için OGT' ye yakalanmıştır demek oldukça yerinde bir varsayım olacaktır.

3.1.3. Rusya

Rusya, genel hatları itibariyle dünyanın en fazla yüzölçümüne sahip ülkelerinin başında gelmektedir. Nüfus olarak oldukça kalabalık olan Rusya Avrupa'nın en kalabalık ülkesidir. Doğal kaynak konusunda oldukça geniş bir alt yapıya sahip olan Rusya'da doğalgaz, petrol, tomruk, kömür ve elektrik enerjisi konusunda oldukça zengin kaynaklara sahiptir. Siyasi açıdan Birleşmiş Milletler daimi üyesi olan Rusya ayrıca Bağımsız Devletler Topluluğu, Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi üyesidir.

Özellikle 1990'lı yıllardan sonra oldukça büyük atılımlar içerisine giren Rusya IMF ile 1992 yılında yaptığı anlaşma neticesinde bütçe açıklarını azaltmak ve devlet alımlarını daraltmak sözü vermiştir. Ekonomik faaliyetler üzerindeki kısıtlamaları kaldırarak fiyatlarda liberalizasyona giden Rusya özellikle de özelleştirmeler ile makro açıdan önemli istikrar sağlamış olsa da bazı aksaklıklar yaşanmasının önüne geçememiştir.

Her ne kadar kriz Rusya'yı derinden etkilese de Doğu Asya üzerinde yaşanan krizlerinde bu krizi doğrudan etkilediğinin altı çizilmelidir. Bu gelişmelerin yanı sıra krizin daha da artmasının etkileri ertelenen borçlarla birlikte sadece o dönemi değil gelecek dönemler açısından da ekonomi üzerine baskı oluşturmuştur.

2000 yıllarda ise Putin yönetimi ekonomik açıdan oldukça etkili hamlelerde bulunmuş ve toparlanma sürecine giren ekonomi elinde bulundurduğu zengin petrol ve doğal gaz rezervlerini daha etkin bir şekilde kullanarak gelirlerde artışa neden olmuştur. Bulunduğu coğrafi şartlar göz önüne bulunduğunda transit taşımada oldukça etkin bir konuma gelen Rusya bunun yanı sıra başarılı bir eğitim sistemi ve girişimciliğin tavan yapması neticesinde katma değeri yüksel ürünler üretmeye başlamıştır. Dış ticaret hadlerinin Rus ihraç malları üzerine olumlu gelişme göstermesi üzerine GSMH'de artış sağlanmış ve yoksulluk oranlarında azalma meydana gelmeye başlamıştır. Özellikle de yabancı yatırımcıların cazibe merkezi haline gelmesi ile birlikte 2000 yılında 11 milyar $ seviyelerindeyken 2006 yılında beş katı artarak 55 milyar $ seviyelerine ulaşmıştır (Çokünlü 2007: 270,271).

1998 Rusya krizinin yaşanması sonucu bir sonraki yıl gerçekleşen KBDGSYİH oranında ciddi düşüş gerçekleşerek dip seviyesini gören ekonomi, 1999 yılından sonra Putin hükümetinin uyguladığı politikalar etkisini göstermiş ve 2008 krizinin sonuçlarının 2009 yılına yansımasına dek KBDGSYİH oranlarında artış yaşanmıştır. Özellikle 2012 yılında Rusya KBDGSYİH ile ABD KBDGSYİH oranı sonucu %27, 360 seviyesine ulaşmayı başarmıştır. 2008 yılına kadar Rusya'nın OGT' de olduğunu söylemek mümkündür. Fakat 2008 yılından sonra %20 seviyelerinin

üzerine çıkan oranlarda gösterdiği üzere Rusya, OGT' den kurtulmuştur (Çokünlü 2007: 270,271).

3.1.4. Hindistan

Hindistan 1940'lı yılların sonlarına doğru bağımsızlığını kazanarak federal bir cumhuriyet kurmuştur. Dünya üzerinde nüfus konusunda Çin'den sonra 1,2 milyar ile ikinci sırada yer almaktadır. Tarım sektörü ve modern eğitim almış, rekabet gücüne dayanana vasıflı hizmet sektörü ile iki önemli ekonomik güce sahiptir. Son yıllarda ise gittikçe artan imalat sektörü geçmiş yıllara oranla daha kaliteli mallar üretmektedir.

2003 yılı Hindistan için milat olarak kabul edilebilecek bir dizi olaylar meydana gelmiş ve ekonomik reformlar devam ederek büyüme rakamları %8,5 oranlarına kadar yükselmeyi başarmıştır. Petrol fiyatlarının artması petrole dayalı ekonomiye sahip Hindistan'da ekonomiyi oldukça zorlasa da ithalatta uygulanan vergi ve fiyat oranlarında azaltmaya gidilmesi sanayi üretiminde büyük oranda artışa neden olmuş ve krizlerin etkilerini hafifletmiştir. 2005 ve sonrası için ekonomik yaptırımların sıkı uygulanması yabancı yatırımları ülkeye çekmiş ve ekonomi üzerindeki baskıları azaltmıştır.

"2008 yılında yaşanan kriz nedeniyle Hindistan ekonomisinde kısmen daralma yaşanmasına rağmen bu krizin üstesinden gelmeyi başararak en az şekilde etkilenmiştir. Hindistan'ın dünya ile ticaretinin kısıtlı olması nedeniyle krizin gerçek yüzüyle karşılaşmamıştır. 2010 ve 2011 yıllarında sanayi ve hizmet alanında yüksek büyüme rakamları gerçekleştirmiştir. Özellikle imalat ve otel, ulaştırma, haberleşme sektörlerindeki yüksek düzeydeki büyümeler ekonomide genişleme sağlamıştır ve bu iki sektör toplam büyüme oranının yaklaşık üçte ikisini oluşturmaktadır" (Hindistan Ülke Raporu, 2013:5).

“Hindistan'da, Çin'de olduğu gibi yüksek nüfus oranına sahip olması nedeniyle kişi başına düşen gelirde doğal olarak daha düşük düzeyde kalmaktadır. Ayrıca işgücü piyasasındaki ücret hadlerinin düşük olması da bireylerin büyümeden ve gelirden minimum düzeyde faydalanmasına neden olmaktadır. Bunun önüne geçmek için Hindistan, işgücü piyasasında reformlar gerçekleştirmeli ve ekonomide sıçrama yapabilecek sektörlere yönelmesi gerekmektedir. Ayrıca eğitim düzeyinde iyileştirme yaparak vasıflı eleman sayısını arttırmalı ve tarımda modernizasyona gitmelidir. Elde edilen milli gelirin halka yansıtılması da önemlidir. Kırsal kesimde bulunan yoksul halka sübvansiyonlardan ziyade daha kalıcı yardımlar yapılmalıdır. Yeni iş sahaları açılarak işsizliğin üzerine gidilmelidir” (Ceviz, 2016: 74).

3.1.5. Çin

Çin dünyanın en kalabalık ülkesi olma özelliği ile kendisine fark yaratmaktadır. Mao önderliğinde 1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti yer altı madenler açısından oldukça zengin bir ülkedir. Özellikle demir, fosfat, titanyum ve teknoloji alanında kullanılan (uzay teknolojisi ve elektronik) ender bulunan madenlere sahiptir ve de ihracatçısı konumundadır. Ayrıca bulunduğu coğrafi konum özelliğiyle taşımacılık ekonomi açısından verimlidir. Zengin kültürü ve turizm gelirleri sayesinde GSMH’ sı her geçen gün artan Çin, Birleşmiş Milletlerde daimi üyedir ve veto hakkı sayesinde de uluslararası siyasette etkindir.

Son yıllarda OGT ile yakından ilgili olan Çin, Hong Kong üzerinden yapılan sıcak para girişleri ile ekonomi üzerine olumlu etkiler yaratmaktadır. “Çin enerji, otomotiv, demir çelik, telekomünikasyon ve petrokimya alanlarına eğilerek bu sektörlere yabancı sermaye çekmeye çalışmıştır. İhracata yönelik işgücü ağırlıklı sektörleri destekleyerek iç olanaklarını arttırmıştır. Çin hükümetinin oluşturduğu özel bölgeler ve sağladı vergi avantajları yabancı sermaye üzerindeki baskıları azaltmayı başarmış ülke içine girişi kolaylaşmıştır. Kuşkusuz uygulanan politikaların ne denli başarılı olduğu Asya krizinde ve ABD kaynaklı 2007 krizinde büyüme sağlayan Çin ekonomisinin verileri göstermektedir” (Tosun, 2014: 42).

“1993 yılından sonra matematiksel olarak hesaplandığında Çin'in oranlarında sürekli bir artış hâkim fakat bu yeterli değildir. Oranlar %20 seviyesinin altında bulunmaktadır. Bu nedenle Çin, OGT’ ye yakalanmıştır diyebiliriz. Ancak Çin'in büyüme rakamları bu şekilde devam ederse ortalama on yıl sonra %20 seviyelerini görebilir. Milli hasıladaki artışlara rağmen kişi başına gelirin düşük olmasının nedeni ülke nüfusunun kalabalık olmasından ve elde edilen gelirin halka yansıtılamamasından kaynaklanmaktadır. Teknolojik evrelere daha kalıtsal reformlar yapılarak ve dünya ticaretine daha yüksek düzeylerde katkıda bulunularak elde edilen hâsıla kişilere yansıtılırsa orta gelir düzeyinden çıkması olasıdır. Ayrıca uygulanan nüfus politikalarının etkin olduğunu söylemek mümkündür. Nüfus politikalarını daha etkin düzeyde kullanmaları kişi başına geliri arttırır ve Çin'in kişi başına gelirinin ABD'ye oranlamada yükseklik sağlayabilir” (Ceviz, 2016: 69).

3.1.6. Güney Kore

Güney Kore özellikle 1960’lı yıllarda eğitim konusunda Bilim ve Destekleme Kanunu adıyla yeni düzenleme getirerek, eğitim sisteminde yaptığı köklü değişikler yapmıştır. Teknolojik gelişme ve özellikle de Ar-Ge sistemlerini geliştirme yoluna giden Güney Kore sanayi sektörünün gelişmesine uygun araştırmaları teşvik etmiştir. 1980’lere gelindiğinde ise atılan bu stratejik adımların meyveleri yenmeye başlanmış ve kaliteli mühendisler ve bilim insanları ile Güney Kore dünya siyasetinde söz sahibi olmaya başlamıştır.

Özellikle Güney Kore ekonomisi bugün ki şeklini almak için, ulusal Ar-Ge projelerini sıkı bir şekilde uygulamış ve talebe yönelik teknoloji geliştirmesi gerçekleştirmiştir. Kendi teknolojisini üreten bir ekonomi olarak hızlı bir biçimde sanayileşmiş ve teknoloji devi sayılan pek çok firma üretmeyi başarmıştır. Uluslararası rekabette bu firmalar sayesinde güçlü bir atılım gerçekleştirmeyi başarmıştır (Uyanık, 2015).

Görüldüğü üzere eğitim ve öğretim sistemi, özellikle teknolojik büyümenin belirli bir sektöre yönlendirilmesi ile o sektör lehine ne kadar başarılı sonuçlar ortaya koyacağının birer kanıtı niteliğindedir. Bundan dolayı Güney Kore ve benzer ülkelerde teknoloji devi sayılan firmalar belirli kanun ve düzenlemeler ile desteklenip sanayi ile bütünleştirilmiştir. Bu da Güney Kore'yi diğer ülkelere nazaran başarılı bir konuma getirmiştir (Uyanık, 2015).

3.1.7. Finlandiya

Örnek ülkeler arasında belki de teknoloji ve sanayi eksenli bir sanayi yapısı meydana getirerek kişi başına düşen gelir konusunda diğer ülkeler nazaran ön sırada olan ülke Finlandiya'dır. Özellikle ormancılık ve balıkçılık alanında yapmış oldukları atılımlar ile 2000'li yıllara gelen Finlandiya interneti etkin kullanma ve üniversite eğitimi konusunda dünya rekabet sıralamasında ilk sıralarda yer almıştır.

Özellikle sanayi ve bilim politikaları ile bilgiye dayalı eğitim sistemi sayesinde katma değeri yüksek ve fiyat esneklik katsayısı düşük yani gelir esnekliği katsayısı yüksek ürünler üretmeye başlamışlardır. Bu ürünlerin birçoğu marka ürün olarak uluslararası piyasada öne çıkmayı başarmıştır. Milli gelirini yaklaşık %3,5'unu Ar-Ge harcaması için ayıran Finlandiya açısından bu sonuç olabildiğince beklenen bir gelişmedir.

Orta gelir tuzağı konusunda başarıya ulaşmış ülkelerden hem Finlandiya hem de Güney Kore, üreterek kazanan ve elde ettiği geliri daha yüksek katma değerli ürünler üretilebilmesi için teknolojiye yatıran ülkeler olarak başarılı örneklerdir. Sermaye yatırımlarının ve dışa açıklığın GSYİH' ya oranı referans olarak kabul edilirse Finlandiya ve Güney Kore, Türkiye için son derece önemli bir hedef konumunda bulunmaktadır. Bu ülkelerin yapmış olduğu atılımların ülkenin özgün koşullarına uyum sağlayarak yapılabilmesi son derece önemlidir (Uyanık, 2015).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜME TEORİLERİ, TÜRKİYE EKONOMİSİ VE ORTA GELİR TUZAĞI İLİŞKİSİ

Çalışmamızın bu bölümünde Büyüme Teorilerinden kısaca bahsederek Türkiye Ekonomisinde büyüme ve büyümenin kaynaklarını belirtip, Türkiye'nin OGT' ye yakalanması ve orta gelir sürecinin nasıl gerçekleştiği, Türkiye ekonomisinin genel hatları ile bir incelenmesi yapılarak, ekonominin süreçte ne gibi aşamalardan geçtiğini ve hizmet, sanayi ve tarım sektörlerinin genel durumlarını araştırmaya çalışacağız.

4.1. İktisadi Büyüme ve Büyüme Teorileri

"İktisadi büyüme dediğimizde; genellikle GSYİH' da meydana gelen değişimlerin rakamsal olarak ifade edilmesi gösterilmektedir. Fakat bu değişimlerin ne oranda olduğunun yanı sıra meydana gelen olumlu veya olumsuz değişmelerin neden kaynaklandığı sorusu da son derece önemlidir. Bu değişimin kaynağı, ülkeler arasındaki temel farklılıkların belirleyicisi olan mikro ya da makro düzeydeki ekonomik ve yapısal göstergelere dayandırılmaktadır. Yine iktisadi büyüme ile ilgili ortaya çıkartılan sorunlar büyümenin neden olduğu ile hangi etmenlerin büyümeye etki ettiği üzerinedir. Ülkeler veya ülke içerisinde ki bölgelerin gelir farklılıklarının azaltılıp azaltılmaması ve düşük gelir gruplarının gelirlerinin arttırılması da en önemli hedefler arasındadır" (Taban Vd. 2013: 14).

Ünlü Amerikalı iktisatçı Paul Romer' in içsel büyüme teorisi modeli ile birlikte büyüme modelleri dünyada tekrardan ilgi uyandırmaya başlamıştır. Genelde nüfus büyümesi ile açıklanan durağan durumunun bahsedildiği neo-klasik modelin aksine uzun dönemli içsel büyüme modellerinden bahseden Romer ekonomide

bulunan düzenleyici araçların etkinliğinin ortaya konulduğu bir denge çıktısı yaratılmıştır.

Bu açıdan bakıldığında iktisadi büyüme açısından temel iki soru karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki ekonomik gelişimin nasıl sağlanacağı diğeri ise büyümenin nasıl bir yol izleyeceğidir.

Uzun dönemde büyüme performansları ülkeler arasında değişiklik göstermektedir. Uzun dönemi büyüme oranları arasında meydana gelen bu farklılıklar iktisadi büyümenin nasıl meydana geldiğini açıklamayanlar tarafından belirtilmektedir. Bunun yanı sıra farklı ülke ve ülke grupları açısından iktisadi büyümenin belirleyicileri incelenmekte ve söz konusu belirleyiciler büyümenin ne gibi şartlar altında etkilendiğini açıklamaya çalışmışlardır.

"Büyüme modelleri üzerine birçok teorik çalışma ve olabildiğince zengin bir kaynak ağı olmasına rağmen adından söz edilebilecek belli başlı büyüme modelleri bulunmaktadır. Klasik, sosyalist, Keynesyen, Harrod-Domar, Neo-klasik ve içsel büyüme teorileri bunların başlıcalarıdır. Klasik büyüme teorisi iktisat üzerine yapılan ilk değerlendirmelerden meydana gelmiş ve kapitalizmin temellerini atmıştır. Sosyalist büyüme modeli ise bu modelin eksik yanlarının belirtilerek daha emek yanlı bir sistem düşüncesi ile ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerden sonra ise dünya ekonomilerinin yaşadıkları dönemler itibari ile ise her olgu kendi büyüme teorisini oluşturmuş veya olan olgunun daha geniş kapsamlara ulaşmasını sağlamıştır. Keynes'in görüşleri sonrasında, bunu dinamik bir analize dönüştüren Harrod-Domar büyüme modeli şekillenmiştir. Ardından Solow' un katkısıyla Neo-klasik büyüme teorisi literatürde yerini alırken, kendinden önceki modellerden farklı şekilde nüfus ve teknolojik gelişmeyi iktisat içi faktörlerden kabul ederek iktisadi büyümeyi açıklamaya çalışan içsel büyüme teorileri ortaya çıkmıştır. Teori ve modellerin arasındaki farklılıklar, büyümenin kaynakları, varsayımlar ve ön kabuller gibi unsurların farklılığından doğmaktadır" (Taban Vd. 2013: 18).

4.1.1. Klasik Büyüme Teorisi

"Klasik büyüme teorisi Adam Smith'in görüşlerinin benimsenerek büyümenin nasıl sağlanması gerektiği üzerine yoğunlaşan bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır. İşbölümü sonucunda aynı sayıda kişinin iş miktarında sağlayabileceği büyük artışın; el yatkınlığının artırmasından, işin parçaları arasındaki vakitten tasarruf edilmesinden ve işi kolaylaştıran makinelerin icadından gerçekleşeceğini vurgulamıştır.

"Klasik büyüme teorisinin varsayımlarına göre;

- *Ekonomi tam rekabet ve tam istihdam koşullarındadır.*
- *Sermaye birikimini uyaran temel faktör kardır.*
- *Sanayi kesiminde teknik ilerleme hızlıdır.*
- *Tarım kesiminde teknik ilerleme yavaştır.*
- *Üretim fonksiyonu veridir.*
- *Ücretler kısa dönemde arz ve taleple belirlenirken, uzun dönemde asgari ücret düzeyinde sabit kalma eğilimindedir"* (Mızrak, 1997).

Smith'in yanı sıra Ricardo' da teoriye katkı sağlayarak azalan verimler yasası nedeniyle tarımda meydana gelen verimsizliği büyüme için sıkıntı olarak vurgulamış ve büyümenin başlıca kaynağının artık değer yaratmak olması gerektiğini söylemiştir. Elde edilen artık değerin verimli bir şekilde kullanılarak yeni yatırımlar yapılması gerektiği ve bu yatırımlarında büyümenin itici gücü olarak ekonomiyi harekete geçireceğinden bahsetmiştir.

Söz konusu modelde büyümenin önder gücü yatırımlar olsa da klasik teori hemen hemen her zaman karamsar bir tablo çizmektedir. Bunun en büyük nedeni klasiklerin kapitalizmin içsel yapısı ile ekonominin kendi imkânları ile büyüyeceğini düşünmüşlerdir. Fakat bu şekilde bir büyüme belirli bir noktaya kadar devam edeceğini ve o noktadan sonra durgunluğun meydana geleceğini belirtmişlerdir. Buna

göre, ekonomi belirli bir gelişmenin ardından azalanlar verimler kanununda gereçli olması ile dolaylı olarak durgunluk dönemine girecektir (Berber, 2015).

4.1.2. Sosyalist Büyüme Teorisi

Sosyalist büyüme teorisinin temelleri Karl Marx ile atılmıştır. İlk başlarda kapitalist düşünce yapısının eleştirel bir bakış açısı olarak konumlandırılmışsa da geçen zaman içerisinde kendi ekonomik teorisini ve politikasını ortaya çıkarmıştır. Bu görüşe göre kapitalist sistemde meydana gelen çelişkiler devamlı olarak büyüme sağlayacak ama bu büyüme sürecinin sonunda çelişkilerin artması ile birlikte sistemin çökeceğini öngörmektedir. Dolayısıyla, büyüme süreci denge sorunu değil dengesizlik olarak görülmektedir (Berber, 2015).

"Sosyalist büyüme teorisi emek- değer teorisini ön plana çıkartmaktadır. Bu teoriye göre bir malın değeri o mal için üretilen emek ve zaman birimleri tarafından belirlenmelidir. Emeğin kullanılan değeri, satın alan değerinden fazla olduğu zaman sermaye sahibi açısından yeni bir emek kullanmak ek bir değer elde etmek anlamındadır" (Yeldan, 2010).

Diğer bir ifadeyle bu görüşte, sermayenin büyüdükçe daha az elde toplanacağı, geniş kitlelerin ürettiği artık değerin kapitalist sınıfın eline geçeceği, büyüyen işçi sınıfının emeğin sömürüsüne bir noktadan sonra katlanamayıp kapitalist sistemin son bulacağı öngörülmektedir.

"Marx için özellikle uzun dönem sürdürülebilir durağan hal dengesi kapitalist ekonominin gerçekçi bir tanımlanması olamazdı. Marx' ın azalan verimler düşüncesine saygısı yoktu. Ona göre kapitalizm bir kaotik genişleme sistemiydi; kapitalistler giderek daha çok sermaye biriktirmek için sürekli bir yarış içindeydi. Bunun sonunda üretimde ölçek ekonomisinin varlığından kaynaklandığı düşünüldü. İngiliz sermayesinin 19. yüzyıldaki giderek genişlemesi gözlemine dayanarak Marx

üretim ölçeği ne kadar büyükse kapitalist girişimin o kadar etkin olacağım ve böylece her bir kapitalistin işletmesinin sermaye stokunu genişleyen bir yatırını döngüsü ile artırmaya zorlandığını ileri sürdü. Marxist modeldeki diğer bir anahtar kavram, doğrudan emek değer teorisine dayanan bir değer sistemince belirlenen artık değer ve sömürü nosyonudur. Bunun altında yatan düşünce, herhangi bir toplumda işçilerin toplam ürününün geçimlerini sağlayacak tüketim düzeyini ve çalışmaları için gerekli araçları aştığında artığın ortaya çıkmasıdır" (Yeldan, 2010).

4.1.3. Keynes Büyüme Teorisi

"Keynes büyüme teorisi konusunda Marx ve Smith' den farklı olarak büyüme modeli ortaya koymak yerine durgunluktan büyümeye geçiş üzerine görüş bildirmiştir. Keynes genellikle toplam talepte meydana gelen değişmenin gelir ve istihdam hacmi üzerine etkisinden bahseder. Statik bir analiz olduğundan ekonomide meydana gelecek olan büyümenin ilk ivmeyi nereden alabileceği konusunda açıklamalarda bulunmuştur. Örneğin büyük buhran olarak kabul edilen 1929 ekonomik buhranı koşullarında klasik iktisat tarafından ihmal edilen eksik istihdam sorununa değişik bir bakış açısı getirerek oluşan talep yetersizliğiyle yatırımların tek başına istihdamı sağlayamadığından bahsetmiştir. Bu şartlar altında Keynes'in görüşleri klasiklerin aksine ekonominin genelde eksik istihdamda dengeye geldiği şeklinde belirmiştir" (Taban Vd. 2013: 73).

Keynes teoride her talep kendi arzını yaratmaktadır. Bu bakış açısı itibari ile bakıldığında asıl ilgilenilmesi gereken konu taleptir. Ekonominin canlandırılması veya denetlenmesi talep yönlü politik bakış açıları ile gerçekleştirilmeli diyerek toplam talebin artışı yoluyla otonom yatırımların artarak istihdamı azaltıcı bir etki ortaya çıkartacağını belirtmiştir.

Sonuç olarak Keynes'in iktisat teorisine getirdiği en önemli yenilik şu önermedir; kapitalist bir sistem, tam rekabet koşullarında bile kısa dönemde veri kaynakların tam istihdamını sağlayacak bir mekanizmaya sahip değildir.

4.1.4. Harrod-Domar Büyüme Modeli

Harrod- Domar büyüme modeli ise diğer büyüme modellerinin aksine fiyat istikrarını koruyarak büyümenin belirli şartlar altında olduğunu ve tam istihdamı koruyarak büyümenin fiili büyüme, gerekli büyüme ve doğal büyüme oranlarına bağlı olduğunu belirtilmiştir. Harrod-Domar büyüme modeli üç farklı büyüme oranından bahseder. Fiili, doğal ve gerekli büyüme oranı olarak bahsedilen bu oranlar ekonominin büyümesi için birbirlerine eşit olması gerekmektedir. Planlanan yatırımların planlanan tasarrufa eşit olması durumu gerekli büyüme oranı iken, ekonomide meydana gelen büyüme oranı ise fiili büyüme oranı olarak adlandırılır. Doğal büyüme oranı ise nüfus artışı, sermaye birikimi, teknolojik gelişme ve çalışma/boş zaman tercihi değişkenlerinin izin verdiği en yüksek büyüme oranı olarak tanımlamıştır (Berber, 2015).

Harrod-Domar modeli, Batılı kapitalist ekonomilerinin büyük bunalım sırasında yaşadığı üzücü deneyimden hemen sonra ortaya kondu. O deneyime dayanan model, dengeli büyüme koşullarının son derece katı olduğunu iddia etmekteydi. Söz konusu dengeli büyüme yolağı boyunca, tasarrufun sermaye hasılası katsayısına oranı olan **s/v,** büyümenin doğal oranına eşitlenmelidir. Yani emek gücünün büyüme oranı olan **w**' ye eşitlenmelidir. Eğer ekonomi bir şekilde bu yol üzerindeyse, o zaman tam istihdamlı, dengeli büyümeye sahip olduğu söylenir. Ama, bir nedenle, bu eşitlik bozulursa Harrod-Domar sisteminde orijinal patikanın kararlılığını devam ettirmenin bir yolu yoktur; bu nedenle de kaos ve daha fazla istikrarsızlık ve kalıcı işsizlik kaçınılmaz bir son olur" (Yeldan, 2010).

Modelde yatırımların sermaye birikimi üzerindeki etkisi dikkate alınarak; net yatırımın ikili etkisi vurgulanmaktadır. Net yatırım bir yandan üretime yönelik bir talep oluştururken (talep etkisi), bir yandan da ekonominin üretim kapasitesini (kapasite artırıcı etkisi) artırmaktadır. Ayrıca modelde tasarruf oranı, sermaye-çıktı oranı ve işgücü artış oranı gibi bazı değişkenlerin denge değerlerinde az da olsa sapma meydana gelmesi işsizliğe ya da enflasyona neden olmaktadır. Bu da büyümenin

kararsız bir dengeye sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Harrod' un bu sorunlara getirdiği çözüm ise; sermaye/hâsıla katsayısının sabit alınacak yerde, üretim faktörleri arasında ikameye olanak veren bir üretim fonksiyonun kullanılmasıdır" (Taban Vd. 2013: 85).

4.1.5. Neo-Klasik Büyüme Teorisi

Neo-klasik modelde ise kişi başına üretim veya tüketimin yine kişi başına sermaye ile beraber artış gösterdiği bir büyümeden bahsedilmektedir. Bu göstergeler denge durumuna geldiğinde kişi başına gelir ve tüketim artış oranı teknoloji gelişme hızına eşit hale gelmekte ve büyüme gerçekleşmektedir. Herhangi bir dışsal teknolojik gelişmenin varlığı büyüme üzerine olumsuz etki yaratacak olan sermayenin marjinal verimliğini azaltmaktadır. Fakat teoride bu etkiler kısmen telafi edilip pozitif bir hâsıla büyüme oranı elde edilebilmektedir. Diğer modellerden farklı olarak Neo-klasik modelin en önemli özelliği ise tasarruf oranındaki artışın ekonomik büyümede geçici bir etki yaratmasıdır. Aynı zamanda teknolojik gelişmeyi ekonomik büyümede sürekliliği sağlayan temel faktör olarak görmesidir (Berber, 2015).

Neo-klasik yaklaşımda ekonomik büyüme iki temel üretim faktörü (teknoloji ve emek ile toprak gibi geleneksel girdiler) arasındaki karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak açıklanmakta ve uzun dönem büyüme oranı tamamen dışsal bir faktör olan teknolojik ilerlemeye bağlı kabul edilmektedir. Ayrıca nüfus da kişi başına reel hasılanın asıl belirleyicilerindendir ve dışsal olarak belirlenen sabit bir hızda büyümektedir.

"Neo-klasik modelde üretim fonksiyonu zımnen işgücü başına çıktı ve işgücü başına sermaye arasındaki basit bir ilişki üzerine kurulur. İşgücü başına çıktının miktarı, işgücü başına sermaye miktarına ya da aynı şeyi ifade eden sermaye-işgücü oranına bağlıdır. Üretim fonksiyonuna göre işgücü başına sermaye arttığı zaman işgücü başına çıktı da artmaktadır. Ancak, işgücü başına sermaye oranı artarken azalan verimler nedeniyle işgücü başına çıktı azalan oranlarda artmaktadır. Devletin olmadığı

ve ekonominin kapalı olduğu varsayımları altında, Neo-klasik büyüme modelinde çıktı, aileler-tüketiciler tarafından tüketim ve yatırım amacıyla kullanılır. Yani işgücü başına çıktı, işgücü başına tüketim ile işgücü başına yatırımın toplamına eşittir. İşgücü başına tüketim, işgücü başına çıktıya bağlı olarak değişmektedir. İşgücü başına yatırım ise tasarruf oranı ile işgücü başına çıktının çarpımına eşittir. Dolayısıyla da tasarruf oranı veri iken işgücü başına yatırım, işgücü başına çıktının bir fonksiyonudur. Neo-klasik modelde işgücü başına sermayenin büyüme hızı, sermayenin büyüme hızı ile işgücü büyüme hızı arasındaki farka eşittir. İşgücü başına sermayedeki değişme, işgücü başına tasarrufa, aşınmaya ve nüfus artışına bağlıdır. Modelde tasarruflar otomatik olarak yatırıma eşittir. Aşınma (yıpranma) ve nüfus büyümesi sermaye birikimini azaltırken işgücü başına yatırım ise sermaye birikimini artırmaktadır“ (Kibritçioğlu, 1998).

4.1.6. İçsel Büyüme Teorisi

İçsel büyüme modeli Solow tarafından geliştirilmiş olan neo-klasik görüşün büyüme oranının artması için teknolojik gelişmenin nasıl olması gerektiği konusuna herhangi bir açıklama getirmediği için ortaya çıkmıştır. Modele göre dışsal modellerin büyümeyi iktisat dışı faktörlere bağlamasının aksine büyümeyi iktisat içi faktörlere bağlayarak içsel faktörler ile sonuç alma amacına yönelmiştir.

İçsel büyüme modeli daha önceki büyüme modellerinde dikkate alınmayan veya dışsal sayılan bilgi, beşeri sermaye ve teknolojik gelişmenin tıpkı emek ve sermaye faktörleri gibi içselleştirildiği bir modeldir. İçsel büyüme teorileri, eksik rekabet koşullarını, sermayenin getirisinin azalan olmadığı, teknolojik gelişmenin içsel olduğu, beşeri sermayenin önemli olduğu varsayımlarına dayanmaktadırlar. İçsel büyümenin kaynağı, Romer’ de bilgi birikimi, Barro’ da kamusal altyapı harcamaları, Lucas’ ta ise beşeri sermaye ve Ar-Ge harcamalarıdır (Berber, 2015).

İçsel büyüme modellerine göre büyümenin itici gücü faktörlere göre bakıldığında üç ana grupta ele alınmıştır. İlk olarak Nüfus artışı ve beşeri sermaye

birikimini içsel büyüme modeli için önemli birer karar değişkeni olduğu için ele alanlar vardır. Kamunun rolünün bağımsız bir değişken olarak kabul edildiği bir sistemi ele alanlar ve son olarak ta teknolojik değişme ile dışsal ve otonom bilimsel buluşlar yerine piyasa güçleri tarafından yönlendirilen girişimci kararlarına bağlayanlar diyerek ayrılmışlardır.

> *AK modeli ise içsel büyüme modelleri içinde sermayenin marjinal getirisi varsayımını kaldırarak dışsal teknolojik gelişmenin var olmadığı durumda bile uzun dönemde kişi başına büyümenin sürdürülebileceğini en basit bir biçimde göstermektedir. Sergio Rebelo (1991) tarafından geliştirilen model, Romer (1981) ve Lucas (1988) tarafından da benimsenmiştir. Modelde standart neo-klasik üretim fonksiyonunun dışsal varsaydığı teknolojik gelişme model içinde açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu husus, modelin temel özelliğini oluşturmaktadır* (Taban, 2010).

"İçsel büyüme modelleri neo-klasik görüşün aksine sermaye için artan verimler ilkesini benimsemiştir. Sermaye stokunun yükselmesi ve gelirlerin düşmemesi sayesinde artan verimler yasasının bir sonucu olarak yatırımlar devam etmekte ve büyümenin artışı sürdürülebilir bir hale gelmektedir. Özellikle de farklı gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler arasında belirli bir entegrasyonun ne gibi sonuçlar doğuracağı önceden bilinemezken; birbirine yakın gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler de mal ve hizmetlerin bilgi akışı daha etkin bir biçimde gerçekleşmekte ve buda ülkelerde ölçeğe göre artan getirinin artmasına neden olmaktadır" (Acar, 2002).

Lucas' ın beşeri sermaye tanımı ise, işgücünün eğitim düzeyiyle ilgilidir. Lucas' a göre beşeri sermaye yatırımları formal eğitime ve işyerinde yetiştirme alanlarına yapılan yatırımlar olarak ifade edilmektedir. Lucas (1988) "Ekonomik Kalkınmanın Mekanikleri Üzerine" isimli öncü çalışmasında uzun dönemli iktisadi büyümenin kaynağı olarak beşeri sermayeyi almıştır. Lucas modeline göre, uzun

dönemde beşeri sermaye sınırsız bir şekilde arttırılabildiği sürece, sürdürülebilir büyüme mümkün olacaktır.

İçsel büyüme modellerinin ortak özelliği, teknolojik gelişmenin ayrı bir sektör tarafından doğrudan bu tür faaliyetlere yapılacak yatırımlarla sağlanabileceği fikrine dayanması ve rekabetçi olmayan piyasa koşullarını esas almalarıdır. Bilginin, tesadüfi olarak değil de bilinçli bir süreç sonucunda ortaya çıkması Ar-Ge modelinin en önemli özelliğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Ar-Ge modeli, teknolojinin gelişmesine dolaylı katkıda bulunan ve rekabetçi piyasa koşullarını esas alan yukarıda ele aldığımız bilgi üretimi ve taşmalar ve beşeri sermaye modellerinden farklılık arz etmektedir (Taban, 2010).

"Arrow' a göre firmalar, Ar-Ge'ye yoğun bir yatırım yapmayacaklardır. Çünkü bilgi kamusal bir maldır ve tam rekabet piyasasında bilgiye yapılan yatırım firmaya piyasanın ortalama karlılığının üzerinde bir kar getirmeyecektir. Romer (1994), bilginin mükemmel olarak paketlenemeyeceği veya saklanamayacağı için bir firma tarafından yeni bilginin üretiminin diğer firmaların üretim olanakları üzerinde pozitif dışsallık yaratacağı varsayılmıştır" (Yeldan, 2012).

4.2. Türkiye Ekonomisinde Büyüme ve Kalkınma

Türkiye ekonomisine genel olarak bakıldığında Cumhuriyet dönemi boyunca (1923-2011) yıllık yüzde 4,5 reel büyüme yaşadığı görülmektedir. Dönemi kabaca üç alt döneme ayırmak olasıdır. İlk olarak 2. Dünya savaşı öncesi ve sonrası olarak 1923-1960 arasında geçen süre. İkinci olarak yurt içindeki piyasaların korunması amacıyla ithal ikameci bir dönem ile planlı kalkınma dönemi 1961-1979 ve son olarak dışa açılma ve yapısal uyum dönemi 1980 ve sonrası. Türkiye ekonomisinin ortalama büyüme hızları bu üç dönemin ilkinde %4,6 ikincisinde %5,2 ve 1980 sonrasında ise %4,2 olmuştur.

Tablo 9: Türkiye Ekonomisinde Dönemler İtibariyle Büyüme Hızları, 1923-2012

DÖNEMİN YAPISAL NİTELİKLERİ	KAPSANAN YILLAR	YILLIK BÜYÜME
Tüm Cumhuriyet Sonrası Dönem	1923-2012	4,5
1. II. Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrası	1923-1960	4,6
2. Planlamacı ve İthal İkameci Sanayileşme	1961-1979	5,2
3. Dışa Açılım ve Yeniden Yapılanma	1980-2012	4,2
a. Özal'lı Yıllar	1980-1988	5,2
b. Finansal Serbestleştirme ve Denetimsiz Kamu Açıkları	1989-1997	4,8
c. IMF Yakından İzleme ve Sonrası	1998-2012	3,8
d. AKP dönemi	2003-2012 2011-2016	4,8 6,5

Kaynak: TÜİK, Hazine Müsteşarlığı

Tablo 9 söz konusu verileri sergilemektedir. Tablo, ayrıca son dönemi de kendi içinde dört alt döneme ayrıştırmaktadır: 1980-88 arası Özal' lı yıllar (%5,2); 1989-1997 denetimsiz finansal serbestleştirme; 1998¬2012 IMF yakından izleme (%3,8); ve onun bir alt-alt dönemi olan 2003 sonrası dönem (%4,8).

"Türkiye ekonomisinin yaklaşık 90 yıllık inişli çıkışlı büyüme serüveni Şekil-4'te daha açık olarak betimlenmektedir. Şekil Türkiye'nin yıllık reel büyüme oranlarını beşer yıllık ortalamalar halinde sunmakta ve yıllık bazdaki dalgalanmaların ortalamalarını izleyerek, "yumuşatmaktadır". Elde edilen ortalama eğilim, Türkiye ekonomisinde 1926- 1952 arasında derin çalkantıların ardından bir dizi iş çevrimiyle genel anlamda düşen bir büyüme trendine sahip olduğudur. 2002 sonrasında büyüme hızındaki yükselme 2008 kriziyle birlikte dengelenmiş ve büyüme hızının genel anlamda yavaşlaması süregelmiştir. Bu tespit, Türkiye'nin genel anlamda bir durgunluğa sürüklendiği ve OGT sarmalında olduğu anlamına gelir mi?" (Yeldan, 2008).

“Büyüme patikasına katkılar açısından tüm 1980-2010 boyunca sermaye yatırımlarının payının %58, emeğin payı ise %23 düzeyinde gerçekleştiğini hesaplamaktayız. Artık olarak hesaplanan TFÜ payı ise %18'de kalmaktadır. 2000-2010 arasında sermayenin büyümeye katkısı %66,6'dır. Toplam faktör üretkenliğinin payı %20,2; emeğin payı ise %13,1'e gerilemektedir. Kanımızca 2000 sonrası dönemin istihdam dostu olmayan ve aşırı sermaye yoğun niteliklerini sergilemesi bakımından bu bulgular önemlidir. Tablo 10 bu hesaplamaları göstermektedir” (Yeldan, 2008).

Tablo 10: Ortalama Büyüme Hızları ve Büyümeye Katkılar, Türkiye: 1980-2010

		Ortalama Büyüme Hızı %			GSYİH Büyümeye Katkı %		
DÖNEM	GSYİH	SERMAYE	EMEK	TFV	SERMAYE	EMEK	TFV
1980-1988	5,34	4,00	3,16	1,72	50,29	33,33	16,38
1990-1999	4,02	5,10	2,53	0,08	55,31	25,80	18,89
2000-2010	4,24	4,45	0,27	1,67	66,65	13,13	20,22
1980-2010	4,16	4,55	1,69	0,89	58,23	23,07	18,70

Kaynak: Yeldan, 2008

4.3. Türkiye Ekonomisinin Sektörel Dağılımı

Türkiye ekonomisine genel olarak bir göz gezdirildiğinde 2001 sonrası ekonomi alanında gerçekleştirmiş olduğu reformlar neticesinde enflasyon ve işsizlik konusunda önemli atılımlar gerçekleştirmiş, tek haneli enflasyon oranlarına ulaşmıştır. Kamu maliyesi ve bankacılık konusunda yapmış olduğu atılımlar neticesinde 2008 yılında başlayıp tüm dünyayı etkileyen 2009 krizinden diğer pek çok ülkeye kıyasla daha az etkilenmesini sağlamıştır. Krizinde etkisiyle daha sağlam kamu maliyesi programları uygulayan Türkiye kriz sonrası dönemi en az hasarla atlatmış ve gelişmekte olan ülkeler arasında güçlü ekonomisiyle öne çıkmıştır (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi, 2015).

Bu ekonomik yapı içerisinde ana faaliyet kollarına göre bakıldığında 2014 verilerine göre GSYİH içerisinde tarım sektörünün payı 8,8, sanayi sektörü 32,9 ve hizmetler sektörü ise 59,1 olarak gözükmektedir. Tablo 11’de de gözüktüğü üzere

hizmetler sektörünün payı diğer sektörlere oranlar daha fazla artış göstermektedir. Tarım sektöründe azalma ve Sanayi sektöründe meydana gelen kademeli artma ise uzun dönemli ve büyük oranlı sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması açısından önemli bir noktada bulunmaktadır (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi, 2015).

Tablo 11: Ana Faaliyet Kolları Sektör Payları (1998 Yılı-Sabit Fiyatlarla) (%)

YIL	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER
2002	12,2	30,3	54,8
2003	11,4	31	54,2
2004	10,7	31,7	54,5
2005	10,6	31,8	54,6
2006	10	32,8	54,7
2007	8,9	33,1	55,6
2008	9,3	32,5	56,5
2009	10,1	32,9	58,3
2010	9,4	32,8	57,5
2011	9,2	32,9	57,4
2012	9,3	32,8	57,7
2013	9,2	32,7	58,4
2014	6,6	20,1	53,6
2015	6,9	19,8	53,2
2016	6,1	19,7	53,5

Kaynak: 2002-2013 yılları aralığı Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi, 2015. (2014-2016 yılları aralığı: TÜİK 2009 Yılı-Sabit Fiyatlarla)(Cari Fiyatlarla 2009=100 %) NOT: Hizmetler Sektörü Hizmetler ve Bilgi ve iletişim, finans ve sigorta faaliyetleri, gayrimenkul faaliyetleri, mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri, kamu yön., eğitim, insan sağlığı ve sos. hizm. faal., diğer hizmet faaliyetlerini içerir. Ayrıca sırasıyla 2014-2015-2016 Vergi ve Sübvansiyon 11,6-11,9-11,9'dır.

4.3.1. Sanayi

Gelişmekte olan ülkeler açısından sanayi sektörü, büyümede çok önemli bir rol oynamakta ve tarım ve hizmet sektörüne de pozitif anlamda katkı sağlayarak bir lokomotif görevi görmektedir. Milli gelir içerisinde önemli bir paya sahip olan sanayi

sektörü tarım ve hizmet sektörlerine nazaran çok daha fazla katma değer üretmekte ve istihdam oluşturmaktadır. Sadece kendi sektörü için olumlu katkılar değil hizmet sektörünün gelişimi içinde olumlu yönleri bulunmaktadır. Hizmet sektörüne yardımlarının yanı sıra yapılan Ar-Ge ve inovasyonlar sayesinde tarım sektörünün de gelişmesine ve tarımsal faaliyetlerin daha verimli kullanılmasına yardımı bulunmaktadır. Sağlamış olduğu tüm bu pozitif dışsallıklar ile birlikte getirisinin diğer sektörlere oranla fazla olması da sanayi sektörünün gelişme açısından ne kadar önemli bir noktada olduğunu ve uluslararası alanda ülkelere ne kadar katkı yaptığının açık bir göstergesidir.

Türkiye'de sanayi sektörü 1980 yılına kadar ithal ikameci bir strateji belirleyerek koruma altına alınmış ve dışarıdan ithal edilebilecek ürünlerin ülke içinde üretimi sağlanmaya çalışılmıştır. Üretimi nispeten daha kolay olan katma değeri az olan ürünler, ülke içinde tedarik edilirken ithal ikameci program kısmen başarılı sayılmıştır. Korumanın çok yüksek seviyede olmadığı bu ilk aşamanın ardından ara malı ve yatırım malları olarak adlandırılan malların üretimine gelinen ikinci aşamada ise ilk seviye kadar kolay yol alınamamıştır. Bunun en büyük nedenlerinden bir tanesi bu tarz yatırımların çok büyük sermaye ve vasıflı işgücü talep etmesidir. Sermaye ve işgücü yanında ise yüksek teknoloji gerektiren malların ülkeden sağlanamaması diğer bir sorunu beraberinde getirmiştir. Genel olarak gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından olan sermaye yetersizliği Türkiye'de de kendini göstermiştir. Teknolojinin düşük olması ve ulusal pazarında yetersizliği ithal ikameci stratejinin uluslararası piyasada yetersiz kalmasına neden olmuştur.

"1980 yılına gelindiğinde 24 Ocak Kararlarıyla ihracata yönelik sanayileşme stratejisi benimsenerek gümrük duvarları yıkılmış ve ekonomide serbesti getirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda sanayiyi arttırmak amacıyla,

- İmalatçı sanayicilere gümrük girdilerinde kolaylıklar sağlanmış,
- Yurtdışı müteahhitlik desteklenerek ithalat kademeli olarak liberal hale getirilmiş ve sanayi sektöründeki girdilerin ulaşımına kolaylık sağlanmıştır,

- Kurlarda oynamalara gidilerek TL'nin değeri düşülmüş ve ihracat teşvik edilmiş,
- Enerji yatırımlarına sübvansiyonlar verilerek bu alanların gelişimine yardımcı olunmuş,
- İhracat kredileri genişletilmiş ve ihracatta vergi iadesi sağlanmış" (Filizler, 2013:96,99).

"Yukarı da belirttiğimiz bazı kriterlerle ihracat 1980 yılında 1 milyar $' ını sanayi kolu gerçekleştirirken 1991 yılına gelindiğinde 10 milyar $' lık kısmını sanayi kesimi oluşturarak 9 milyar $' lık bir artış sağlanmıştır" (Filizler 2013:102).

1995 yılına gelindiğinde ise uluslararası piyasada söz sahibi olmak isteyen Türkiye, Dünya Ticaret Örgütüne üye olarak uzun yıllar girmeye çalıştığı Avrupa Birliği için bir adım atmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri ile tekstil ve petrol üzerindeki tarifeleri kaldırarak bir nevi serbest ticaret sağlanmış ve sanayi açısından teşvik niteliği olan bir hamle yapılmıştır. Piyasalarda rekabetin önü açılarak daha piyasanın genişlemesi ve daha fazla girdi elde edilmesi sağlanmıştır. Yavaş yavaş düzelen ekonomik göstergeler ise 1999 depremi ile özellikle sanayi faaliyetlerinin yoğun olduğu Marmara Bölgesini etkilemiş ve 2000 ile 2001 krizlerinin temelleri atılmış büyük bir daralmaya giren ekonomi 2003 yılında anca kendine gelebilmiş ve yukarı doğru bir ivme kazanmaya başlamıştır.

2005 yılı ve daha sonrası ise sanayi üretiminde meydana gelen artış önceki dönemlere kıyasla çok daha iyi seviyede ve dünya ekonomilerine kıyasla artış söz konusudur.

"2008 küresel kriz nedeniyle 2009 yılında bir önceki yıla nazaran ekim ve aralık ayları dışında düşüşler yaşanmıştır. 2010 yılına geçildiğin de ise artışlar devam ederek yükselmiştir. Üretimin daha fazla artması için aktif politikaların tutarlı hale getirilmesi gerekir. Sanayideki kapasite kullanım oranları artırılarak verimlilikte ve milli gelirde artışlar yaşanarak büyüme yaşanabilir. Özellikle AR-GE harcamaları ile

birlikte elde edilen yenilikler uluslararası alanda söz sahibi olma konusunda yardımcı olabilir. Teknolojilerin kırılma evrelerinin yakalanmasında kolaylık sağlanabilir" (Ceviz, 2016: 94).

4.3.2. Tarım

Cumhuriyet dönemi açısından gerek ilk yıllarda mecbur kalınması gerekse halkın çoğunluğunun köylerde yaşaması tarım sektörünü oransal olarak büyük bir yere koysa da zamanla azalma göstermiştir. Tarım sektörü gıda ihtiyacının sağlanmasının yanında sanayiye sağlamış olduğu işgücü ve hammadde temini içinde çok önemli bir konumdadır. Bu dışsallıklarının yanı sıra vasıfsız işçilerin işgücüne katılımları neticesinde işsizliğin belirli bir oranda azalmasına katkı sağlayarak da ekonomiye belirli ölçüde yardımı dokunmaktadır. Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında döviz sağlama ve ihracatın geliştirilmesi katkısını yapmış ve öncü sektör haline gelmiştir.

"Uygulanan politikalar ve yatırımların başka alanlara kaydırılması tarım sektöründe daralmalar meydana gelmesine neden olmuştur. 1980 yılında alınan 24 Ocak Kararları ile birlikte tarıma uygulanan fiyat programları, sübvansiyonlar geri çekilmiştir ve destekleme desteklemelerde kısıtlamalar gidilmiştir. Bununla birlikte tarım sektörü daha kırılgan bir hal almıştır. 1990 yılından sonra tarımın doğa şartlarından arındırılmasına çalışılmış, üretim ve kalitede artışları sağlamak hedef olarak alınmıştır fakat istenilen ölçüde verim sağlanamamıştır. Ayrıca 5 Nisan 1994 Kararları ile tarımın üzerinde bulunan devletin gölgesi en aza indirilmeye çalışılmış ve Merkez Bankasının sağladığı finansman kararları kaldırılmıştır" (Darıcı, 2008: 15-16).

Tarım sektöründe istihdam her zan dalgalı bir seyir izlemiştir. Bunun başlıca nedenleri yaşanan ekonomik krizler ve uygulanan politikalardır. Özellikle de 1990'lı yıllardan itibaren köylerden kentlere göçlerin artması ile hizmet ve sanayi sektörüne kayan işgücü tarım sektöründe çalışan kişilerin azalmasına neden olmuştur. Tarımda yaşanan makineleşme ile birlikte bu işgücü transferleri verimliliğin artmasının yanında işsizliğinde artmasına neden olmuştur.

2005 yılında ekonomik anlamda kazanılan ivme neticesinde tarım sektörüne de yatırımlar yapılmış özelliklede hayvancılık ve sübvansiyonlar ile arz açığını kapatacak ürünler desteklenerek tarım sektörünün zararı en alt seviyeye çekilmeye çalışılmıştır. Bunların yanı sıra hayvan ıslahı ve besicilik üzerine çalışmalar yapılarak et ve süt ürünlerinde hem daha verimli hem de daha ucuz besin kaynağı elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu yapılan iyileştirmeleri yanı sıra gıda ve bitkisel üretimde daha fazla artış sağlayabilmek için arazilerin sulama alanları daha fazla genişletilmeli, halk bu konuda bilinçlendirilmeli ve tohum ıslahında üst seviyelere geçilmelidir. Cumhuriyet tarihi boyunca son 10 yılda uygulanan projelerde başarı oranları yükselmiş ve verimlerde artışlar sağlanmıştır. Daha akılcı ve bilimsel projelerle tohum ve canlı hayvan ithalatından ziyade Türkiye potansiyelindeki varlıkların ıslah edilmesi yolu ile verimdeki artışlar da daha üst seviyelere ulaşılabilir. Bunun yanı sıra tarımda makineleşme ile birim başına düşen üretimde artışlar sağlanabilir. Çiftliklerin ve mandıraların geliştirilip teknolojilerle donatılması ile süt ve et üretimdeki artışlar teşvik edilmelidir.

4.3.3. Hizmet

Hizmet sektörü sanayi ve tarım sektörüne kıyasla daha fazla çeşitlilik ve daha fazla getiriye sahiptir. Genel olarak bakıldığında finans, eğitim, ulaşım, sağlık, reklam ve kişisel hizmetler gibi pek çok alanda hizmet veren bu sektörde çalışanlar sanayi sektöründeki kadar kalifiye olmasa bile tarım sektöründe ki kadarda vasıfsız değillerdir. Özellikle kaliteli işgücünün geliştirilmesi ve kamu hizmetleri açısından son derece önemli olan rekabetin arttırılması için hizmet sektörü çalışanları son derece önemlidir.

1970'li yıllara kadar tarım ve sanayi sektörlerinin gerisinde kalan hizmet sektörü son yıllarda özellikle ön plana çıkmaktadır. Diğer sektörler ile iletişim halinde olan sektör iktisadi büyüme açısından da son derece önemlidir.

"Ülkemizde de her geçen gün turizm (ülkemizin denizlere komşu olması, kış turizmine uygun dağlara sahip olması ve birçok kültür ve medeniyeti barındırması nedeniyle ilgi odağıdır.), finans, eğitim, sağlık, lojistik (özelliklede ülkemizin konumundan dolayı lojistik sektörü ve transit taşımacılık önemli yer almaktadır.)önemli bir paya sahiptir. Hizmet sektöründe meydana gelen rekabet ve kalite anlayışı geliştikçe diğer sektörlerde de tatminkarlık oranlarında ve kalite anlayışlarında yükselmeler meydana gelmektedir. Özellikle bankalar arasında meydana gelen rekabet, hizmetin sunulmasında yüksek kalitelere neden olmakla birlikte müşterinin tatmin seviyelerinde yükselmeler meydana getirmektedir" (Sarı, 2007:9).

"Özellikle konunun başında ki tablo 11'de de görüldüğü üzere hizmet sektörü son yıllarda büyük bir ivme yakalamıştır. Bu alanlarda daha fazla gelir etmek ve uluslararası alanda daha fazla rekabet edebilmek amacıyla hizmet sektörünün daha fazla gelişmesi bu gelişmenin de eğitim ve reklam alanlarında yapılacak olan çalışmalar ile arttırılması gerekmektedir. Tarım sektöründe meydana gelen atılım neticesinde işsizliğin azaltılması görevi çok rahat bir biçimde belirli bir eğitim ile hizmet sektörüne verilebilir. Bu sayede hem milli gelirde önemli ölçüde bir artma hem de kişi başına düşen gelir oranlarında bir artış gözlemlenebilir. Turizm gelirlerinin de hizmet sektörü ile yakın ilişki içerisinde olması ve Türkiye gibi turizm konusunda hassas bir noktada bulunan bir ülkede dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biri olmaktadır. Son yıllarda durağanlaşsa da genel olarak 1990'lardan itibaren artan turizm gelirleri ve ziyaretçi sayıları ülke ekonomisi açısından son derece olumlu veriler sunmaktadır" (Ceviz, 2016: 99).

4.4. Bölgeler Arası Farklılıkların Orta Gelir Tuzağı İle İlişkisi

Gelişme üzerine yapılan araştırmalarda son yıllarda ülkeler arasında meydana gelen farkları daha fazla gözler önüne sermektedir. Özellikle sermaye birikimi ve verimlilik farkları sadece ülkeler açısından değil aynı ülke içerisindeki bölgesel farklılıklar dolayısıyla bölgeler arası gelişmeyi de etkilemektedir. Verimlilik farkları

kısa dönemde çok fazla etkin değilse de uzun dönemde teknolojik değişim ve ekonominin yapısal dönüşümü ile ilişkili olup daha yüksek katma değerli ürün ve hizmet üretme noktasında kullanılmaktadır.

Ülkelerarası gelişmişlik farklılıkları gibi Türkiye'de de bölgelerarası gelişmişlik farkı oldukça fazladır. Bu farklılıklar TÜİK verilerine göre yapılan analizlerde oldukça belirgin bir biçimde ortaya konmaktadır. 1987 -2001 yılları arasını kapsayan ve Gayri Safi Yurt İçi Hasılayı gösteren değerlere bakıldığında İzmit en yüksek değere sahip il olarak karşımıza çıkmaktadır. İzmit'in kişi başına düşen geliri 4.757 $'dan 6.165 $ seviyelerine çıkartarak 1990 sonrası yapılan sanayi artışlarından en fazla etkilenen il konumuna gelmiştir. Söz konusu 14 yıllık dönemde İzmit'in kişi başına düşen geliri neredeyse %30 oranında artmıştır. Fakat aynı dönem itibariyle bakıldığında özellikle siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı Ağrı ve Muş gibi iller son sıralarda yer almıştır. 1990'larda 316 $ seviyelerinde seyreden Ağrı 14 yılın sonunda % 80 gibi bir artışla 568 $ seviyesine çıksa da Türkiye ortalamasının hayli altında kalmıştır. Zaten ortalama artış ise İzmit'te görüldüğü gibi %32 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Bu dönemde Türkiye'nin kişi başına düşen ortalama geliri Kocaeli'nin yüzde 35 - yüzde 45'i kadar bir değere sahip olmuştur. 1987 yılında Ağrı'nın kişi başına düşen geliri ülke ortalama gelirinin yüzde 20'si düzeyinde iken bu oran 2001 yılında yüzde 26'ya çıkmıştır. Kocaeli'nin kişi başına düşen geliri 1987 yılında Ağrı'nın 15 katı iken 2001 yılında 11 katı olmuştur. Bu itibarla, iller arasında göreli bir yakınsama olmakla birlikte mutlak yakınsama görülmemektedir. Dönem başında iki ilin geliri arasındaki fark 4.440 $, dönem sonunda ise yaklaşık 5.600 $ olmuştur.

Bölgesel gelişme konusunda önemli bir yer kaplayan içsel büyüme teorisine göre bölgeler arasında mutlak yakınsama mümkün değildir. Daha önceki bölümde de bahsettiğimiz üzere içsel büyüme teorisine göre bilgi ve insan kaynakları ekonomik gelişme için olmazsa olmaz ve lokomotif konumundadır. Bilgi ve insan kaynaklarının yanı sıra bunları etkin kullanabilmek için yetişmiş insan ve bilgi birikimi destekleyici

ortamı sunmaktadır. Bu duruma benzer bir şekilde artan ölçek ekonomilerinin olabileceğini söyleyen yeni ekonomik coğrafya teorisi de iç pazarın oluştuğu tüketim merkezlerine yakın yerlerde yoğunlaşmıştır. Bu nedenledir ki İzmit gibi tüketime yakın illerde imalat sanayi gibi modeller çoğalırken nüfusun seyrek olduğu Ağrı gibi örneklerde büyük gelişmişlik farkları meydana gelmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK ANALİZLER İLE ORTA GELİR TUZAĞININ BELİRLENMESİ

OGT kavramının, birkaç üst orta gelir grubunda yer alan ülkeler üzerinde ekonometrik analizlerle karşılaştırıldığı bu bölümde uygulamanın amacı ve önemi hakkında bazı bilgiler verilmektedir. Ardından uygulamada kullanılan yöntemler hakkında bilgi verilerek, analizlerde kullanılan yöntemlere değinilmektedir. Analiz sonucu elde edilen sonuçlar ve çıktılar yorumlanarak, analiz çıktıları sunulmaktadır.

5.1. Uygulamanın Amacı ve Önemi

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri büyümeye devam ederken karşılaşabilecekleri OGT riskinin ülke ekonomileri üzerindeki öneminin ele alındığı bu çalışmanın amacı üst orta gelir ülke gruplarında yer alan ekonomilerin yüksek gelirli ülkeler kategorisine yaklaşıp yaklaşmadıklarının belirlenmesi ve bu süreçte etkili olabilecek kalkınma göstergelerinin belirlenmesidir.

Bu amaçla, belirlenen üst orta gelir düzeyinde yer alan ülkelerin gelir düzeylerinde, üst gelirli ülkelere bir yakınsama olup olmadığı birim kök testi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçların OGT sinyali olabileceğinden, OGT' ye düşmemeyi sağlayabilecek ekonomik ve sosyal göstergeler belirlenecektir. Çalışmanın bu bölümünde matematiksel ve ekonometrik yöntemlerle analizler yapılacaktır.

OGT' ye yakalanma riskinin en çok olduğu ülkelerin üst orta gelirli ülkeler olması nedeniyle çalışma sonucunda elde edilen sonuçların üst orta gelirli ülkelerin OGT' den kurtulmak için geliştirilecek büyüme programları ile belirlenecek ekonomik politikalar açısından önem taşımaktadır.

5.2. Matematiksel Olarak Orta Gelir Tuzağının Ölçülmesi

Tablo 12: 1980-2016 Arası Türkiye ve ABD'nin Kişi Başına Düşen Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla Değerleri (ABD $)

YILLAR	TÜRKİYE	ABD	% (TÜRKİYE/ABD)	YILLAR	TÜRKİYE	ABD	% (TÜRKİYE/ABD)
1980	1.564	12.598	12,4	1999	4.108	34.621	11,9
1981	1.579	13.993	11,3	2000	4.317	36.450	11,8
1982	1.402	14.439	9,7	2001	3.120	37.274	8,4
1983	1.310	15.561	8,4	2002	3.660	38.166	9,6
1984	1.247	17.134	7,3	2003	4.718	39.677	11,9
1985	1.368	18.269	7,5	2004	6.041	41.922	14,4
1986	1.511	19.115	7,9	2005	7.384	44.308	16,7
1987	1.706	20.101	8,5	2006	8.035	46.437	17,3
1988	1.745	21.483	8,1	2007	9.710	48.062	20,2
1989	2.022	22.922	8,8	2008	10.851	48.401	22,4
1990	2.794	23.954	11,7	2009	9.036	47.002	19,2
1991	2.736	24.405	11,2	2010	10.672	48.374	22,1
1992	2.842	25.493	11,1	2011	11.341	49.791	22,8
1993	3.180	26.465	12,0	2012	11.720	51.450	22,8
1994	2.270	27.777	8,2	2013	12.543	52.787	23,8
1995	2.898	28.782	10,1	2014	12.127	54.599	22,2
1996	3.054	30.068	10,2	2015	10.985	56.469	19,5
1997	3.144	31.573	10,0	2016	10.863	57.638	18,8
1998	4.497	32.949	13,6				

Kaynak: The World Bank, 2018

https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?contextual=default&end=2016&locations=TR-US&start=1980 (Erişim Tarihi: 11.02.2018)

Yukarıdaki tablo Türkiye ile ABD'nin kişi başı GSYİH değerleri ve Türkiye'nin 1980'den itibaren ABD'nin kişi başına gelirine ne kadar mesafede olduğunu gösteren oranlar yer almaktadır. Türkiye ve ABD verileri karşılaştırıldığında ve gözlenen veri analizi incelendiğinde 1980 yılından 1985 yılına kadar olan dönemde azalış göstermiştir. Bunun nedeni olarak 1980 darbesi sonrası yaşanan ekonomik sonuçlar olarak yorumlanabilir. 1989'dan 1990 yılına geçişte bir sıçrama görülmektedir. Bunun sebebi olarak da 1989 yılında alınan çıkarılan Türk Parası Kıymetini Koruma Kararı kabul edilebilir. Ardından 1994 ve 2001 kriz yıllarında

yaşanan belirgin düşüşler yaşanmıştır. İlk kez 2007 yılında Türkiye'nin kişi başına düşen GSYİH' si, ABD kişi başına düşen GSYİH' sinin %20'sini aşmıştır. 2008 yılına kadar istikrarlı bir biçimde artış yaşanmış ve 2008 yılında %22,4 oranı ile zirve noktasına yakın bir değere ulaşmıştır. 2001 ve 2008 yıllarında yaşanan ekonomik krizler ile kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasılada sert düşüşler yaşanmıştır. 2012 yılından beri oranın düşme eğilimi içerisinde olduğu dikkat çekmektedir. Ancak 37 yıllık veri seti göz önüne alındığında Türkiye'nin OGT' ye yakalandığını söyleyebiliriz.

5.3. Ekonometrik Olarak Orta Gelir Tuzağının Ölçülmesi

Çalışmanın analiz kısmında yakınsama ve panel veri analizleri kullanılmıştır. Yakınsama analizi, üst-orta gelir sınıfında yer alan ülkeler için OGT' ye mutlak β yakınsaması ve birim kök testleri ile gerçekleştirilmiştir. Panel veri analizinde ise OGT' den kaçınmada hangi değişkenlerin etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yakınsama analizi, EKK tahmin yöntemine bağlı olarak β yakınsaması ve birim kök testleriyle yapılmıştır. Bu analizdeki amaç OGT göstergesi olan gelir yakınsaması ya da ıraksamasını tespit etmektir.

Yakınsama analizi için temel alınan model Barro ve Sala-i tarafından geliştirilen modeldir.

$$\frac{1}{T} x log\left(\frac{y_{i,t_0+T}}{y_{i,t_0}}\right) = \beta - log\left(\frac{1-e^{-\beta T}}{T}\right) \log\left(y_{i,t_0}\right) + u_{i,t_0,t_0+T}$$

Yukarıdaki modelde;

- T, zaman aralığını
- y_{i,t_0+T}, i ülkesinde t yılında kişi başına düşen geliri

- y_{i,t_0}, i ülkesinin başlangıç yılına ait kişi başına düşen geliri
- u_{i,t_0,t_0+T}, hata terimini göstermektedir.
- β ise mutlak yakınsama katsayısıdır. β <0 durumunda mutlak yakınsamanın varlığı, β>0 veya β=0 durumlarında ise mutlak yakınsamanın olmadığı sonucu çıkmaktadır.

Çalışmamızda panel veri analizinin kullanılmasının nedeni, panel verilere dayalı değişkenler kullanarak OGT ve OGT' den kaçınmada hangi değişkenlerin etkili olduğunun ekonometrik analizlerle tespit edilmesidir. Panel veri analizi, zaman serilerini ve yatay kesit verilerini bir arada kullanmaya imkân veren, daha geniş veri setlerinin kullanımına uygun olduğundan daha etkin tahmin yapılmasına olanak sağlamaktadır (Cheng, 2003: 3).

Homojenlik, yatay kesit bağımlılığı, panel birim kök ve eş-bütünleşme testleri ve eş-bütünleşme katsayılarının tahmini için aşağıdaki regresyon modeli kullanılmıştır.

$$Y_{it} = \alpha_1 + \beta_2 DEP_{it} + \beta_3 INF_{it} + \beta_4 ENR_{it} + \beta_5 OPN_{it} + \beta_6 FRE_{it} + \beta_7 SAV_{it} + \beta_8 PHO_{it}$$

Modelde yer alan;

- Y, kişi başına düşen GSYİH
- DEP, çalışma çağı dışındaki nüfusun (0-14 ve 65+ yaş), çalışma çağındaki nüfusa oranı
- INF, tüketici fiyatları endeksi
- ENR, beşeri sermayeyi temsilen ilköğretimde okullaşma oranı
- OPN, yüksek teknolojili ürün ihracatının göstergesi olarak dışa açıklık oranı,
- FRE, Freedom House tarafından hazırlanan özgürlük endeksi
- SAV, Yurtiçi tasarrufların GSYİH içindeki oranı
- PHO, 100 kişiye düşen sabit telefon sayısını göstermektedir.

OGT ve OGT' yi etkileyen faktörlerin incelenmesi için ele alınan verilerin tamamı, yatay kesit ve zaman serisi verilerinin birleştirilmesi ile oluşan panel verileri içermekte ve panel veri setinin her bir yatay kesiti için eşit uzunlukta zaman serisi bulunmaktadır. Çalışmada kullanılan panelin zaman boyutu T=37, yatay kesit boyutu N=19'dan büyük olduğundan T>N durumuna uyan dengeli panel veri analizi kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan değişkenler kişi başına düşen GSYİH, yurtiçi tasarruf/GSYİH, enflasyon oranı, dışa açıklık oranı, bağımlılık oranı, ilköğretimde okullaşma oranı, telefon ağı ve özgürlük endeksi verileridir. Bu verilerin tamamı Dünya Bankası verileridir.

Bağımlı değişken olarak, kişi başına düşen GSYİH verileri belirlenmiştir. Bağımsız değişkenler ekonomik ve sosyo-politik göstergelerden oluşmaktadır. Verilere ulaşmada yaşanan bazı problemler nedeniyle "Dünya Bankası 2018 Country and Lending Groups" tablolarında üst-orta gelir grubunda yer alan 56 ülkeden 19 ülke verisi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan değişkenler ve ülkeler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 13: Çalışma Kapsamındaki Ülkeler

ÜLKELER		
Arjantin/ARJ	Güney Afrika/GAF	Panama/PAN
Brezilya/BRE	İran/IRA	Peru/PER
Cezayir/CEZ	Jamaika/JAM	Tayland/TAY
Çin/CIN	Kolombiya/KOL	Türkiye/TUR
Dominik Cumhuriyeti/DOC	Kosta Rika/KOS	Venezuela/VEN
Ekvator/EKV	Malezya/MAL	
Gabon/GAB	Meksika/MEK	

Tablo 14: Analizde Kullanılan Değişkenler

	Değişken Adı	**Kısaltma**
Bağımlı Değişken	Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla	Y
Bağımsız Değişkenler	Bağımlılık Oranı	DEP
	Enflasyon Oranı	INF
	İlköğretimde Okullaşma Oranı	ENR
	Dışa Açıklık Oranı	OPN
	Özgürlük Endeksi	FRE
	Yurt İçi Tasarruf Oranı / GSYİH	SAV
	Telefon Ağı (100 Kişiye Düşen)	PHO

Öncelikle analizde kullanılacak modellerin oluşturulması için kullanılacak temel ve betimleyici istatistikler incelenmiştir.

Tablo 15: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

DEĞİŞKEN	**ORTALAMA**	**STANDART HATA**	**MİN**	**MAX**
Y	4.165,00	2.936,73	195,00	15.692,00
DEP	63,70	13,60	35,60	98,90
INF	60,80	384,17	-11,70	7.481,70
ENR	108,50	11,70	78,10	165,60
OPN	63,10	38,51	11,50	220,40
FRE	3,50	1,58	1,00	7,00
SAV	24,10	10,24	0,40	57,50
PHO	11,00	7,78	0,20	38,30

Tablo 15'te 1980-2016 dönemi için 19 üst orta gelirli ülkede ortalama kişi başına GSYİH' nin değeri (4.565) olarak görülmektedir. DEP, INF, FRE, SAV ve PHO şeklindeki değişkenler değerlendirildiğinde, ortalama olarak sırasıyla; (%61), (%63), (3,5), (%25) ve (%12) gibi değerlerin olması, ülkelerin bu göstergeler açısından iyi bir performans sergileyemediklerini göstermektedir. Ülkeler ENR ve OPN şeklindeki değişkenler açısından değerlendirildiğinde, ortalama olarak sırasıyla; (%109) ve (%65) gibi değerlerin gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Bu değerler ele

alınan ülkelerde ilköğretimde okullaşma oranının ve dışa açıklık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

β yakınsaması ve birim kök testleri ile gerçekleştirilen yakınsama analizleri OGT göstergesi olan gelir yakınsaması ya da ıraksamasının tespiti için kullanılmış, analiz sonuçları tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16: β yakınsaması modeli sonuçları

Değişken	**Katsayı**	**Test İstatistiği**	**Olasılık Değeri**
C	0,189	8,627	0,000
X	-0,021	-7,623	0,000
R^2=0,691	Adj R^2=0,679	F value=58,216	DW=2,039

Tahmin sonuçlarına bakıldığında, β katsayısını ifade eden X değişkeni negatif işaretlidir. X değişkeninin katsayısı %1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Yine %1 anlam düzeyinde model istatistiki açından anlamlıdır. Tablonun altında yer alan ve 0,69 olarak elde edilen R^2 değeri ise modelin yüksek bir açıklama gücü olduğunu göstermektedir.

Tablo 16'daki sonuçlara göre β katsayısı -0,021'dir. β değerinin sıfırdan küçük olması, mutlak yakınsamanın varlığını gösterir. Bu da incelenen 19 ülkede gelir yakınsamasının olduğunu göstermektedir. Bu sonuç gelir düzeyinin arttıkça büyümenin de artacağını işaret etmektedir.

İncelenen ülkelerin tümü için elde edilen yakınsama katsayısı, ülkelerin her biri için yüksek gelirli ülkelere yakınsama olup olmadığı analizinin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bunun için kişi başına düşen gelir verilerinin durağan olup olmamasına göre yakınsama durumunun araştırması yapılacaktır. Veri setinin birim kök içermesi ıraksamaya, birim kök içermemesi ise yakınsamaya işaret etmektedir.

Tablo 17: Birim Kök Testine Dayalı Yakınsama Analizi Sonuçları

Ülke	İstatistik	Gecikme Derecesi	Karar
Arjantin	**-3,82[c]**	2	Yakınsama
Brezilya	-3,28	2	Iraksama
Cezayir	-2,53	2	Iraksama
Çin	**-3,63[c]**	2	Yakınsama
Dominik Cumhuriyeti	**-3,78[c]**	2	Yakınsama
Ekvator	**-4,62[b]**	2	Yakınsama
Gabon	-2,51	2	Iraksama
Güney Afrika	-3,45	2	Iraksama
İran	-3,3	2	Iraksama
Jamaika	-2,15	2	Iraksama
Kolombiya	-2,63	2	Iraksama
Kosta Rika	**-5,77[a]**	2	Yakınsama
Malezya	**-3,68[c]**	2	Yakınsama
Meksika	**-3,57[c]**	2	Yakınsama
Panama	**-3,97[b]**	2	Yakınsama
Peru	-3,17	3	Iraksama
Tayland	-2,41	2	Iraksama
Türkiye	**-4,93[a]**	2	Yakınsama
Venezuela	**-6,79[a]**	2	Yakınsama
CIPS: -3,571[a]			
CADF KD**		CIPS KD**	
%1 (-4,69)		%1 (-2,81)	
%5 (-3,88)		%5 (-2,66)	
%10 (-3,49)		%10 (-2,58)	

**KD: CADF ve CIPS kritik değerleri, Pesaran tablo değerleridir.

Çalışmada homojenlik ve yatay kesit bağımlılık testleri yapılmıştır. Bu testlerinin yapılmasının nedeni birim kök ve eş-bütünleşme testlerinden hangisinin kullanılacağına karar vermektir. Test sonuçlar tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18: Homojenlik Testi Sonuçları

Test	Test istatistiği	Olasılık Değeri
$\tilde{\Delta}$	22,1	0,0
$\tilde{\Delta}_{adj}$	26,7	0,0

Homojenlik testi sonucunda elde edilen sonuçlar %1 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Bu, "H_0= Eğim katsayıları homojendir" hipotezinin reddedilmesi anlamına gelmektedir. Yani eğim katsayıları heterojendir. Bu da her kesit için yapılacak eş-bütünleşme testinin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 19: Değişken Düzeyinde Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

	Y	**DEP**	**INF**	**ENR**	**OPN**	**FRE**	**SAV**	**PHO**
Sabitli	p	p	p	p	p	p	p	p
CD_{LM1}	507,828 (0,000)	495,275 (0,000)	608,583 (0,000)	434,869 (0,023)	485,651 (0,003)	621,171 (0,000)	494,107 (0,000)	489,576 (0,000)
CD_{LM}	-2,316 (0,001)	-3,082 (0,001)	6,654 (0,000)	-2,421 (0,008)	-3,410 (0,000)	-2,77 (0,003)	-2,889 (0,000)	-3,179 (0,001)
CD_{LM2}	4,722 (0,000)	4,265 (0,000)	8,386 (0,000)	2,068 (0,019)	2,933 (0,002)	8,844 (0,000)	4,223 (0,000)	4,058 (0,000)
CD_{LMadj}	-0,128 (0,551)	1,623 (0,052)	-1,727 (0,958)	4,378 (1,000)	3,394 (0,000)	-2,622 (0,996)	3,384 (0,000)	6,084 (0,000)
	Y	**DEP**	**INF**	**ENR**	**OPN**	**FRE**	**SAV**	**PHO**
Sabitli / Trendli	p	p	p	p	p	p	p	p
CD_{LM1}	495,983 (0,000)	525,086 (0,000)	625,120 (0,000)	449,319 (0,007)	490,314 (0,000)	645,108 (0,000)	532,167 (0,000)	561,349 (0,000)
CD_{LM}	-2,545 (0,005)	-3,022 (0,001)	6,690 (0,000)	-2,214 (0,013)	-3,303 (0,000)	-2,860 (0,002)	-2,775 (0,000)	-3,040 (0,001)
CD_{LM2}	4,291 (0,000)	5,349 (0,000)	8,988 (0,000)	2,594 (0,005)	4,085 (0,000)	9,715 (0,000)	5,607 (0,000)	6,668 (0,000)
CD_{LMadj}	0,368 (0,368)	1,577 (0,057)	-1,665 (0,952)	-4,203 (1,000)	2,800 (0,003)	-3,021 (0,999)	3,248 (0,001)	6,322 (0,000)

Tablo 20: Model Düzeyinde Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Test	**İstatistik**	**Olasılık Değeri**
CD_{LM1}	640,44	0,00
CD_{LM}	11,05	0,00
CD_{LM2}	9,55	0,00
CD_{LMadj}	9,34	0,00

Çalışmada ele alınan her bir değişken için yapılan yatay kesit sonuçlarına göre T>N durumuna uyan $\boldsymbol{CD_{LM1}}$ ile N>t ve T=N durumlarına uyan $\boldsymbol{CD_{LM}}$ ve $\boldsymbol{CD_{LM2}}$ testleri sonucunda "H_0= Birimler arasında yatay kesit bağımlılığı yoktur" hipotezi %1 ve %5 anlamlılık seviyelerinde sabitli ve sabitli-trendli modellerde reddedilmiştir. Yani birimler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır. T>N durumuna uyan $\boldsymbol{CD_{LMadj}}$ testinin sonuçları bazı değişkenler için H_0 hipotezinin reddedildiğini, bazı değişkenler içinse kabul edildiğini göstermektedir.

$\boldsymbol{CD_{LMadj}}$ testinde bazı değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı tespit edildiğinden modelin tamamı için yatay kesit bağımlılığı testi yapılmış sonuçları ise tablo 21'de gösterilmiştir. Tablo sonuçlarına göre bütün testlerde "H_0= Birimler arasında yatay kesit bağımlılığı yoktur" hipotezi reddedilmiş, %1 anlam düzeyinde birimler arasında yatay kesit bağımlılığı olduğu kabul edilmiştir. Bu da ülke grupları içindeki yer alan herhangi bir ülkede meydana gelebilecek beklenmeyen bir durumun diğer ülkeleri etkileyebileceği anlamına gelmektedir.

1. nesil kök testinde INF değişkeninin birim kök içermediği tespit edildiğinden 2. nesil kök testi uygulanmış ve bütün değişkelerin durağan hale geldiği görülmüştür. Bu nedenle CADF-CIPS testleri değişkenlerin farkları alınarak tekrarlanmıştır.

Tablo 21: CADF-CIPS Birim Kök Testi Fark Sonuçları

	Y		DEP		ENR		OPN		FRE		SAV		PHO	
ÜLKE	**İstatistik**	**G.D.**	**İstatistik**	**G.D.**	**İstatistik**	**G.D.**	**İstatistik**	**G.D.**	**İstatistik**	**G.D.**	**İstatistik**	**G.D.**	**İstatistik**	**G.D.**
ARJ	-1,67	2	**-4,88[a]**	2	**-4,15[b]**	2	-3,3	2	**-5,81[a]**	2	-3,37	2	**-4,11[b]**	2
BRE	-2,89	2	**-4,21[b]**	2	**-5,67[a]**	2	-2,97	2	**-4,36[b]**	2	**-3,51[c]**	2	-3,14	3
CEZ	-2,79	2	-2,36	2	-3,00	2	**-3,92[b]**	2	-3,05	4	-2,43	2	-2,98	3
CIN	-1,98	2	-1,61	3	-2,18	2	-1,89	2	-2,76	3	-2,64	2	-2,19	2
DOC	**-4,16[b]**	3	**-5,00[a]**	2	-2,49	2	**-7,09[a]**	2	**-4,53[b]**	2	**-3,82[c]**	2	-3,16	2
EKV	**-4,67[b]**	2	**-6,68[a]**	2	**-5,61[a]**	2	**-3,54[b]**	2	**-4,35[b]**	2	**-4,06[b]**	2	-3,03	2
GAB	**-3,91[b]**	2	**-5,00[a]**	2	**-4,61[b]**	2	-3,22	2	-3,15	2	-2,02	2	**-5,07[a]**	2
GAF	-3,34	2	-3,20	2	-3,37	2	-2,83	2	**-5,30[a]**	2	-2,67	2	**-5,17[a]**	2
IRA	-1,91	2	-2,08	2	-1,59	3	-2,14	3	**-4,05[b]**	2	-1,89	3	-2,45	2
JAM	-1,55	2	-2,98	2	-2,85	2	**-3,66[c]**	2	**-3,75[c]**	2	**-5,20[a]**	2	**-3,89[b]**	2
KOM	-2,25	4	**-5,52[a]**	2	-2,33	2	**-5,29[a]**	2	**-4,10[b]**	2	-3,01	2	**-4,80[a]**	2
KOS	**-6,18[a]**	2	**-6,14[a]**	2	-3,19	2	**-3,60[c]**	2	-4,90	2	**-3,65[c]**	2	-2,26	2
MAL	-3,50	2,	**-4,26[b]**	2	-3,04	3	**-3,93[b]**	2	-3,44	2	**-4,07[b]**	2	-2,36	2
MEK	-3,31	2	**-5,16[a]**	2	-2,85	2	**-4,62[b]**	2	**-3,87[c]**	2	**-3,68[c]**	2	-2,46	2
PAN	-3,47	2	**-8,59[a]**	2	-2,31	2	-2,84	2	-2,15	3	**-4,71[a]**	2	**-4,62[b]**	3
PER	-3,36	3	**-6,08[a]**	2	**-4,07[b]**	3	**-6,63[a]**	2	-2,56	3	**-7,68[a]**	2	**-3,80[c]**	2
TAY	-2,48	2	-2,72	3	**-4,29[b]**	2	**-4,61[b]**	2	**-4,44[b]**	2	**-3,91[b]**	2	**-4,65[b]**	2
TUN	-2,42	2	**-5,04[a]**	2	-3,12	2	**-3,56[c]**	2	-3,08	2	-2,53	2	**-4,45[b]**	2
TUR	**-3,90[b]**	2	**-5,20[a]**	2	-1,44	2	**-4,63[a]**	2	**-5,34[a]**	2	**-4,74[a]**	2	-2,67	2
VEN	**-6,53[a]**	2	**-6,42[a]**	2	-3,43	2	-3,38	2	**-4,10[b]**	2	-3,08	4	-2,87	2
CIPS	**-3,19***		**-4,11***		**-3,33***		**-3,80***		**-3,96***		**-3,93***		**-3,33***	

Tablo 21'de elde edilen sonuçlara bakıldığında 1980-2016 yılları için incelenen değişkenlerin tamamının birinci farkları ile [I(1)] birim kök içermedikleri tespit edilmiştir.

Çalışmada yapılan homojenlik, yatay kesit ve birim kök testi sonuçları, veri setlerinin heterojen olduğuna, yatay kesit bağımlılık içerdiğine ve birinci farklara göre durağan olduklarını göstermektedir. Bu durum çalışmada hangi panel eş-bütünleşme testinin kullanılacağına karar verilmesini gerektirmektedir. Bu duruma uyan eş-bütünleşme testi ise Durbin-Hausmann Eş-Bütünleşme Testi' dir.

Tablo 22: Durbin-Hausmann Test Sonuçları

Test	İstatistik	Olasılık Değeri
DH_g	2,4	0,03
DH_p	2,2	0,04

Durbin-Hausmann test sonuçlarına göre, hem grup hem de panel istatistikleri %5 anlam düzeyinde anlamlıdır. Yani "H_0= Eş bütünleşme yoktur" hipotezi reddedilir. Bu durum panelde yer alan bütün kesitler için eş-bütünleşmenin olduğunu gösterir. Bu da üst-orta gelir grubunda yer alan 19 ülkenin GSYİH' si ile bağımsız değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 23: CCE Tahmincisinin Yatay Kesit Birimlerde Hesaplanan Regresyon Katsayıları

	DEP		INF		ENR		OPN		FRE		SAV		PHO	
Yatay Kesit	**Katsayı**	**İstatistik**	**Katsayı**	**İstatistik**	**Katsayı**	**İstatistik**	**Katsayı**	**İstatistik**	**Katsayı**	**İstatistik**	**Katsayı**	**İstatistik**	**Katsayı**	**İstatistik**
ARJ	299,08	**-1,45^{c}**	-0,22	**-1,41^{c}**	-47,63	**-1,32^{c}**	-64,55	**-1,36^{c}**	66,55	0,47	-143,64	**-1,88^{b}**	41,86	0,48
BRE	-133,94	**-2,06^{b}**	-0,07	**-1,57^{c}**	-2,49	**-1,40^{c}**	-39,99	**-4,37^{a}**	-23,51	-0,30	52,15	**5,37^{a}**	27,44	**2,08^{b}**
CEZ	-58,57	**-2,85^{a}**	-3,89	**-2,46^{a}**	0,86	0,00	6,34	1,17	1,11	0,05	-1,87	-0,27	84,41	0,92
CIN	93,63	**14,97^{a}**	-2,45	**-1,66^{b}**	9,98	**6,45^{a}**	-8,36	**-6,05^{a}**	-33,30	**-2,50^{a}**	-14,06	**-7,54^{a}**	24,54	**10,13^{a}**
DOC	-371,07	**-5,51^{a}**	-0,61	**-1,54^{c}**	10,81	**3,04^{a}**	-2,63	-1,23	-296,05	**-7,58^{a}**	26,19	**3,16^{a}**	-103,90	**-3,46^{a}**
EKV	-36,57	**-3,01^{a}**	-1,55	**-2,86^{a}**	-2,94	**-1,32^{c}**	-13,56	**-6,34^{a}**	12,31	0,26	-4,57	**-1,65^{b}**	11,88	0,73
GAB	137,65	**3,14^{a}**	-14,28	**-3,07^{a}**	-9,69	**-1,34^{b}**	7,15	0,98	302,67	**2,12^{b}**	-27,03	**-2,06^{b}**	2,78	0,02
GAF	14,27	0,15	-14,70	**-1,90^{b}**	-3,01	-0,80	0,35	0,02	-55,68	**-3,94^{a}**	10,46	0,78	-140,61	**-3,46^{a}**
IRA	-25,92	**-2,11^{b}**	-4,44	**-4,76^{a}**	-16,64	**-1,46^{c}**	5,39	**1,45^{c}**	68,00	**1,55^{c}**	3,27	0,87	2,98	0,32
JAM	-158,14	**-5,94^{a}**	-6,07	**-1,54^{c}**	60,51	**6,97^{a}**	-5,79	**-3,57^{a}**	377,21	**2,99^{a}**	-40,93	**-3,34^{a}**	-20,18	-0,78
KOL	-190,64	**-12,77^{a}**	-6,01	**-6,36^{a}**	15,32	**5,28^{a}**	24,83	**6,35^{a}**	13,59	0,56	0,97	0,00	-83,34	**-5,70^{a}**
KOS	11,26	0,82	-4,59	**-3,47^{a}**	30,96	**2,84^{a}**	3,79	1,05	78,99	**1,36^{c}**	2,97	0,26	-4,61	-0,62
MAL	-128,57	**-1,69^{b}**	-7,18	**-2,30^{b}**	55,02	**2,49^{a}**	-1,71	-1,05	-160,70	**-2,51^{a}**	-19,00	**-2,08^{b}**	155,00	**7,46^{a}**
MEK	40,90	**1,86^{b}**	-1,70	**-1,36^{c}**	10,72	0,21	-26,28	**-2,02^{b}**	-20,87	-0,18	-7,30	-0,28	-14,65	-0,13
PER	67,85	**1,70^{b}**	-0,19	**-3,56^{a}**	11,85	0,73	-37,37	**-7,15^{a}**	-114,11	**-4,02^{a}**	-29,61	**-2,03^{b}**	-11,71	-0,51
TAY	6,70	0,50	-34,31	**-2,89^{a}**	-35,10	**-2,66^{a}**	22,47	**4,38^{a}**	-27,48	**-2,25^{b}**	75,83	**5,09^{a}**	129,30	**3,26^{a}**
TUR	154,96	1,08	-1,42	**-1,29^{c}**	-20,55	**-1,42^{c}**	16,55	**3,20^{a}**	-23,23	-0,25	-19,54	**-1,97^{b}**	112,26	**1,33^{c}**
VEN	666	**2,18^{b}**	-7,37	**-3,42^{a}**	-40,75	**-3,77^{a}**	19,74	**2,46^{a}**	48,43	0,51	10,08	0,47	214,23	**4,15^{a}**

Tablo 23'te elde edilen sonuçlara bakıldığında DEP değişkeninin GSYİH üzerindeki etkisi genel olarak anlamlı ve negatiftir. Anlamlı ve pozitif olduğu ülkeler Çin, Gabon, Meksika ve Venezuela'dır. Üst orta gelir düzeyinde bulunan ülkelerin OGT' den kaçınmak ya da OGT' den kurtulmak için bağımlılık oranının; kamu harcamalarını artırma, işsizlik oranlarını yükseltme ve yurtiçi tasarrufları azaltma gibi büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaları gerekmektedir.

Modelde yer alan INF değişkeninin GSYİH' ye etkisi negatif ve anlamlıdır. OGT' ye yakalanmanın sebeplerinden biri olan enflasyonun büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için; üretimde girdi maliyetlerinin düşürülmesi, bütçe açıklarının azaltılması, ihracattan elde edilen gelirlerin artırılması gibi politikalar üretmek gerekmektedir.

Modelde, beşeri sermayenin göstergesi olarak kullanılan ENR değişkeninin büyüme üzerindeki etkisi Çin, Dominik Cumhuriyeti, Kosta Rika ve Malezya için anlamlıdır ve pozitiftir. Brezilya, Gabon, İran ve Tayland için negatif ve anlamlıdır. Beşeri sermayenin GSYİH üzerindeki etkisi Arjantin, Ekvator, Türkiye ve Venezuela için negatiftir. OGT' den kurtulmanın gerek koşullarından biri, donanımlı bireylerin yetiştirilerek yüksek gelirli ülkelerle rekabete imkân sağlayacak eğitim sisteminin oluşturulmasıdır.

Yüksek teknolojili ürün ihracatının temsilcisi olarak belirlenen dışa açıklığı gösteren OPN değişkeninin büyüme üzerindeki etkisi istatistiksel açıdan anlamlıdır. Türkiye ve Venezuela gibi ülkelerde dışa açıklığın etkisi pozitif yönlüdür. Bu ülkeler yapısal dönüşüm konusunda gerekli adımları atamayarak geride kalırlarsa OGT' ye yakalanacaklardır. Bunu önlemek için, verimliliği artırma, ihracatın içeriğini değiştirme, dış etkilere karşı dayanıklılık ve rekabet gibi konularda gerekli planlamaların yapılması gerekmektedir.

Özgürlük endeksini ortaya koyan FRE değişkeninin GSYİH üzerindeki etkisine bakıldığında ülkelerin bu konuda başarısız oldukları görülmektedir. OGT' ye

yakalanmamak ya da kurtulmak için gereken en önemli koşullardan biri ekonomik büyümeyi teşvik edecek, ekonomiye güven verecek özgürlüklerin geliştirilmesi ve toplumda hâkim kılınmasıdır. Bu sayede üretim faktörlerinin üretkenliğinin artacağı, kaynak dağılımında adaletin sağlanacağı, rüşvet ve yolsuzlukların azalacağı, işsizlik oranlarının düşeceği uzun dönemli büyüme teşvik edilecektir.

Tasarruf oranlarını gösteren SAV' ın GSYİH üzerinde Brezilya, Dominik Cumhuriyeti ve Tayland için anlamlı ve pozitiftir. Fakat Türkiye ve benzeri ülkelerin içerisinde bulunduğu diğer ülkeler için ise negatif yönlü ve anlamlıdır. Bu açıdan bakıldığın da genel olarak SAV verilerinin negatif olması, yurtiçi tasarruf düzeyinin düşük olduğunun göstergesidir ki, bu da yatırımların finansmanı açısından son derece önemlidir. OGT içerisinde bulunmamak veya OGT' den çıkabilmek için tasarruflar kesinle arttırılmalıdır. Ekonomik olarak güçlü bir altyapıya sahip olmak ve ekonomik kırılganlıkları asgari düzeye çekmek gerekmektedir. Bunun içinse başarılı bir finansal sistem meydana getirilmelidir.

Diğer bir gösterge ise iletişim sektörünün yoğun olarak ele alındığı ve bilgiye ulaşmanın en kolay yolu olarak gösterilen telefon ağıdır. Özellikle OGT' ye yakalanma riski yüksek olan ülkeler açısından telefon ağı son derece önemlidir. Bunun en önemli nedeni ise bilgilerin aktarılmasında uluslararası rekabet gereği işlem maliyetleri minimum düzeyde olmalıdır. Bilgi ve iletişim teknolojileri piyasada meydana gelen bilgilerin yayılmalarına katkı sağlayarak ticareti ve ekonomik büyümeyi olumlu anlamda etkilemektedir. Hizmet ve bilgi açısından son derece önemli olan bilgi ve teknolojik alt yapılarını tamamlayamayan ülkelerin OGT' ye yakalanma olasılıkları son derece yüksektir. OGT' den kurtulma şansları ise son derece zor olmakta ve uzun sürebilmektedir.

Kısaca açıklanacak olursa; OGT' yi etkileyen 7 bağımsız değişkene göre yapılan analizler sonucunda, OGT' ye düşebilecek kategoride olabilecek ülkelerin yüksek gelirli ülkelerden ıraksayan ülkeler olduğu; hızlı büyüme oranları yakalayarak yapısal reformları uygulamayarak reformları hayata geçiremedikleri takdirde yüksek

gelirli ülkelere yakınsayan ülkelerin de OGT' ye düşecekleri tespit edilmiştir. Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu yakınsayan üst orta gelirli ülke grubunda, OGT' yi etkileyen faktörlere yönelik yapısal dönüşümlerin tam olarak gerçekleştirilmemesi ve dolayısıyla hızlı büyüme oranlarının yavaşlaması bu ülkeler için OGT' ye düşme riskinin devam ettiğine işaret etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yapmış olduğumuz bu çalışmada OGT' nin tanımı, kapsamı ve teorik temelleri incelenmiştir. Özellikle 2007 yılında Dünya Bankası tarafından yayınlanan raporda söz edilen ve gelişmekte olan ülkeler için son derece önemli bir sorun oluşturan OGT, düşük ücret ve kısıtlı doğal kaynaklara dayanan bir büyüme sistemi ile ilgilidir. Gelir düzeyi yükselen ve orta gelir seviyesine ulaşan gelişmekte olan ülkeler konunun ana öğeleri konumundadır. Söz konusu ülkelerin gelişimlerini daha yavaş tamamlayan ülkelere nazaran imalat sanayi için gerekli olan üretim düzeyleri daha azdır. Bunun yanı sıra teknolojik ürünler üretmekte ve ileri teknoloji ürünlerine de geçiş yapamadıklarından zengin ülkeler ile de rekabet edememektedir. Bu durum hızlı bir şekilde ulaşılan orta gelir düzeyinde kalmaları ve ilerleyememeleri sonucunu doğurmuştur.

En genel tanımı ile OGT olarak ifade edilse de, kimi zaman büyüme yorgunluğu, büyüme yavaşlaması veya büyüme de durgunluk olarak ifade edilmektedir. Kişi başına düşen gelir 10.000 dolar ve altında kalan ülkelerin büyüme yorgunluğu olarak ifade edilen sürece girdiği kabul edilir. Büyüme yavaşlaması ölçütü ise ülkelerin orta gelir grubunda kaç yıl kaldıkları ile ilgilidir. Buna göre üst orta gelir seviyesinde 14 yıl ve daha fazla kalan ülkelerde üst orta gelir tuzağına takılmış ülke ve alt orta gelir seviyesinde 28 yıl ve daha fazla kalan ülkelere ise üst orta gelir tuzağına takılmış ülke denilmektedir.

OGT iktisadi çalışmalarda yakın zamana kadar pek bilinmeyen bir kavramken son yıllarda önemi kavranmaya başlanılmıştır. Özellikle Dünya Bankasının yaptığı çalışmalarda, hem tek tek ülkeler; hem de genel olarak ülkelerin karşılaştırılması yapılmıştır. Bu çalışmalar ise genellikle sözel betimleyici analizlerden oluşmaktadır. Ekonometrik yöntemlerle oluşturulan analitik çalışmalar diğer analizlere oranla çok daha azdır.

Yaptığımız bu çalışmada ise hem betimleyici analizler hem de ampirik analizler yer almaktadır. Özellikle betimleyici analizlerde OGT' nin tarihçesi ve hangi

koşullar altında gerçekleştiği belirtilmiş ve birçok ülke karşılaştırılarak hangilerinin OGT' ye yakalanıp hangi ülkelerin bu durum karşısında ne gibi tedbirler aldığından bahsedilmiştir. Türkiye açısından OGT detaylı olarak incelenmiş ve yüksek gelirli ülke seviyesine çıkmasının oldukça güç olduğu ortaya konulmuştur. OGT' ye yakalanan bir grup ülkenin üst orta gelir grubunda belirli bir süre bekledikten sonra yüksek gelirli ülkeler kategorisine geçmesine karşın Türkiye gibi üst orta gelir tuzağına yakalanan ülkeler incelenmiştir.

Çalışma kapsamında Dünya Bankasının yaptığı sınıflamada içinde Türkiye'nin de bulunduğu 19 üst-orta gelirli ülkede OGT ve OGT' ye etki eden değişkenlerin analizi için yakınsama ve panel veri analizleri kullanılmıştır. Analizi yaparken belirlenen ülkeler için GSYİH, enflasyon oranı, bağımlılık oranı, dışa açıklık oranı, özgürlük endeksi, ilköğretimde okullaşma oranı, yurtiçi tasarrufların yurtiçi milli hasılaya oranı, 100 kişiye düşen sabit telefon sayısı verileri kullanılmıştır.

Analizde yer alan ülkeler üzerinde yapılan mutlak β yakınsaması analizinde gelir yakınsamasının olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit analizde yer alan ülkelerin gelirlerinin yıllar içinde arttığını göstermektedir. Yapılan birim kök testinde 19 ülkeden 10'unun yüksek gelirli ülkelere yaklaştığını, kalan 9'unun ise uzaklaştığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç yüksek gelirli ülkelerden uzaklaşan ülkelerin OGT ile karşı karşıya kalabileceklerini göstermektedir. Diğer ülkelerin ise yeni üretim şekillerine ve teknolojilere adapte olmaları durumunda OGT' ye düşmeyebileceklerini göstermektedir. Panel veri analiziyle bağımlı değişken olarak belirlenen GSYİH ile diğer 7 bağımsız değişkenin arasındaki ilişkiden OGT' ye yakalanma riski belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan analizler sonucu elde edilen tahminler bağımsız değişkenlerin tamamının belirlenen ülkelerde ekonomik büyümeyi etkilediğini ortaya koymuştur. Yüksek gelirli ülkelerden uzaklaşan ülkelerin OGT' ye yakalanma riskinin yüksek olduğu, yaklaşan ülkelerin ise gerekli ekonomik reformları yapmaları durumunda OGT' den kurtulabilecekleri, aksi taktirde OGT' ye yakalanma risklerinin olduğu tespit edilmiştir. Ülkelerin OGT' den kurtulmaları için gelir düzeylerini hızlı bir biçimde artırmaktan ziyade, tasarruf oranlarının artırılması, beşeri sermayenin

güçlendirilmesi, dışa açıklık, özgürlük gibi temel ekonomik göstergeleri iyileştirecek yapısal reformları gerçekleştirmeleri daha büyük önem arz etmektedir.

Literatürde yer alan bilgilerle birlikte, bu çalışma sonucunda elde edilen veriler ışığında OGT riskinden kaçınmada yapılması gerekenler şöyle sıralanabilir:

- Eğitim, özellikle de nitelikli personel yetiştirme, OGT' ye yakalanma konusunda ülkeler arasında belirgin bir fark yaratmaktadır. Yüksek gelirli ülkeleri diğer ülkelerden ayıran en önemli unsurlardan biri yeni teknolojiler üretmektir. Bu da eğitim ile mümkün olmaktadır. Özellikle Türkiye gibi eğitim sisteminde uluslararası arenada her geçen gün daha gerilere düşen ülkelerde yeni gelişmeler meydana gelmediği için yüksek gelirli ülkeler ile rekabet neredeyse imkânsızdır.

- Orta gelir tuzağına takılmadan yüksek gelirli ülke düzeyine ulaşabilmek için yapılması gerekenlerin başında yüksek katma değerli ürünlerin üretimi gelmektedir.

- Yurtiçi tasarruf oranları olabildiğince arttırılmalıdır. Çünkü tasarruf oranlarının arttırılması, kalkınma için son derece önemlidir. Kalkınma konusunda sadece dış tasarruflara göre hareket eden ekonomiler son derece kırılgan bir yapıda olmaktadır. Bu nedenle yurt içi tasarrufların arttırılması ve ekonominin daha sağlam bir hale gelmesi temel hedeflerden biri olmalıdır.

- Eğitim ve nitelikli eleman yetiştirme OGT' den kaçınmak için tek başlarına yeterli değildir. Kaynakların etkin kullanılması da OGT' ye yakalanmama konusunda oldukça önemlidir. Bunun için rant ekonomisinden uzaklaşmak gerekmektedir.

- Türkiye özelinde bakıldığında orta gelir tuzağına takılmamak için en önemli konulardan birisi de bölgeler arasında meydana gelmiş olan gelişmişlik farklarının en aza indirilmesidir. Kaynakların ülke içerisinde dağıtılarak hem sosyal bir sorun haline gelen gelişmiş bölgelere göçün önüne geçilmeli hem de tüm bölgelerin ekonomik açıdan birbirine yaklaşmaları sağlanmalıdır. Büyümenin sürdürülebilmesi ve ekonominin daha rekabetçi bir hale gelebilmesi bu eşitsizliklerin azaltılması ile sağlanabilmektedir.

- Bölgesel gelişmişliklerin dengelenmesinin yanı sıra ülke içinde ki kaynakların üretimi arttıracak şekilde dağıtılması gerekmektedir. Ekonomik yapının güçlü olması ve yurtdışından yatırım çekilebilmesi için şeffaf, hesap verilebilir, hukukun üstün olduğu ve demokrasinin tüm kurumları ile işlerliğinin olduğu bir ekonomi yaratılmalıdır. Bu tür ekonomiler diğer ülkelere her zaman daha fazla yatırım çekmektedirler. Elde edilen bu kaynak fazlası da ülke içinde daha fazla yatırıma harcanarak üretimin arttırılmasında kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

Acar, Yalçın; "İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri", Dora Yayınevi, 2008 sf.11-21.

Agénor, Pierre-Richard ve Otaviano, Canuto; "Middle-Income Growth Traps", Policy Research Working Paper (6210), 2012, The World Bank.

Ağayev, Seymur; "Geçiş Ekonomilerinde Finansal Gelişme Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", 2010, sf.162.

"An East Asian Renaissance Ideas For Economic Growth", Dünya Bankası, 2007.

Baydaliev, Bakit; "Geçiş Ekonomileri ve Rusya'nın Yapısal Değişim Çabaları Üzerine Bir Değerlendirme", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, sf.60-62.

Berber M., "İktisadi Büyüme ve Kalkınma", Derya Kitabevi, Trabzon, 2015

Berk, Metin - Görün, Fikret ve İlkin, Selim; "İktisadi Kalkınma Seçme Yazılar", Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara 1966, sf.194.

Bozkurt, Hilal; "Zaman Serileri Analizi", Ekin Kitabevi, 2007, Ankara.

Caşkurlu, Eren ve Arslan, Cem Barlas; "Orta Gelir Tuzağından Çıkışa Odaklanma: Ürün Tuzağı (Ürün Boşluğu) ve Demiryolu Taşımacılık Sektörü", Maliye Dergisi, 2014 sf.74-75.

Cheng Hsiao; "Analysis of Panel Data, Econometric Society Mnograps", Second Edition, Cambridge University Press, Cambridge 2003, sf.3.

Ceviz, Oğuz Samet; "Gelişmekte Olan Bazı Ülkelerde Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye için Ampirik Bir Uygulama", Cumhuriyet Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, 2016 sf.38.

China 2030; "China 2030: Building a Modern, Harmonious and Creative Society", Washington DC: World Bank Development Research Center of the State Council. 2013.

Chen, C. ve Dai, L. (2014), "The Middle Income Trap, Branching Deregulation, and Political Influence", 26 Eylül, New Jersey, http://www.princeton.edu Aktaran: Emrah Koçak, Ümit Bulut, 2014, Maliye Dergisi Sayı:167, Orta Gelir Tuzağı Teorik Çerçeve, Ampirik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama.

Chodiev, İlkham; "Rusya Dış Ticaretindeki Yeni Eğilimlerin Ekonomi Politiği", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, sf.24-30.

Çetinkaya Şahin, "Orta Gelir Tuzağı Tehlikesi Ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Analiz", 2016.

Çokünlü (Güler), Esra; "Geçiş Ekonomilerinde Makro Ekonomik İstikrar Sorunları: Rusya Örneği", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2007, sf.270-271-307.

Dowrick, Steve; "Errors In The Penn World Table Demographic Data", Economics Letters, 2005 sf.86, 243-248.

Erdem, Havvanur Feyza; "Türkiye Ve Brezilya Ekonomileri: 1987-2009 Döneminin Analitik Karşılaştırılması", Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011 Yüksek Lisans Tezi, sf.19-27-28-39.

Gülseven, N. Nur; "Gelişmekte Olan Ülkelerde Sermaye Piyasaları: Türkiye - Arjantin Karşılaştırması", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, sf. 91-92.

Darıcı, Bülent; "Türk Tarım Politikasının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Kriterlerine Uyumu ve Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türk Tarımında Yaşanabilecek Sorunlar", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008, sf.15-16-20.

Dündar, Onur; "Orta Gelir Tuzağı Türkiye Ekonomisi İçin Riskler Ve Sakınma Stratejiler", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2013, sf. 24-52-53.

Eichengreen, Barry Vd; "When Fast Growing Economies Slow Down: International Evidence and Implications for the People's Republic of China", ADB Economics Working Paper Series", 2011.

Egawa, Akio; "Will Income Inequality Cause a Middle Income Trap in Asia?", Bruegel Working Paper, No: 2013, sf.5-6.

Erbay, Recep; "Ekonomik Kalkınmada Tarımın Rolü: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", 2013, sf.4.

Felipe, Jesus; "Tracking the Middle-income Trap: What Is It, Who Is in It, and Why? Part 1", ADB Economics Working Paper Series No: 306, 2012, sf.18-26

Felipe, Jesus - Abdon, A. ve Kumar, U. (2012), "Tracking the Middle Income Trap: What is It, Who is in It and Why? Part 2", Levy Economics Institue, sf.1-59.

Filizer, Rıfai; "Türkiye'de Neo-Liberal Dönüşüm: 24 Ocak 1980 istikrar Programı Kararları Ve Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013, sf.96-99-102-118.

Flaen, A., Ghani, E. ve Mishra, S. "How to Avoid Middle Income Traps? Evidence from Malaysia", The World Bank, 2013, 1-53.

Gönel, Ferdi Doğaner; "Kalkınma Ekonomisi", Efil Yayınevi, Ankara 2010, sf.82-83.

Gujaratı, D.N.; "*Temel Ekonometri,* Çeviren Ü. Şenesen & G.G. Şenesen", Literatür Yayınları, İstanbul, 1999.

Gürsel, Seyfettin - Soybilen, Barış; "Türkiye Orta Gelir Tuzağının Eşiğinde", BETAM Araştırma Notu, No.13-154, 2013, sf.2-4.

Han, Ergül ve Kaya, Ayten Ayşen; "Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika", Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2012, sf.36-37-209-211.

Harvey Leibenstein; "Economic Backwardness and Economic Growth", Wiley Science Editions, 1963, Aktaran: Akın İlkin, Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, Elo Matbaacılık, 1976, sf.93.

Homi, Kharas and Harinder, Kohli; "What Is the Middle Income Trap, Why do Countries Fall İnto It, and How Can It Be Avoided? Global Journal of Emerging Market Economies" 2011, sf.280-281. Aktaran: Emrah Koçak, Ümit Bulut, 2014, Maliye Dergisi Sayı:167, Orta Gelir Tuzağı Teorik Çerçeve, Ampirik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama. sf.8

Indermit, Gill ve Kharas, Homi; "An East Asian Renaissance Ideas for Economic Growth", World Bank, Washington D.C., 2007, sf.17-18.

Jones, C. I.; "İktisadi Büyümeye Giriş", Çev. Sanlı Ateş ve İsmail Tuncer, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001.

Kaya, Zekayi - Tokucu, Erkan - Aykırı, Murat - Durmuş, Cahit "Türkiye Ekonomisinde Orta Gelir Tuzağı Ve Ödemeler Bilançosu Kısıtı", 2015.

Kazgan, Gülten; “İktisadi Düşünce”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010, sf.263.

Kıraçlar (Kaya), Fatma; "Ekonomik Büyüme Modellerinde Beşeri Sermaye: İçsel Büyüme Modelinin Analizi", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015, sf. 84- 99.

Kibritçioğlu, A; “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1998, sf.53 (1-4), 207-230.

Koçak, Emrah ve Bulut, Ümit; "Orta Gelir Tuzağı Teorik Çerçeve, Ampirik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama", Maliye Dergisi, 2014, sf.7-12.

Korkmaz, Süleyman; "Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye Ekonomisi", Kırıkkale Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2013, sf.24-52-53.

Macfarlane, Alan; “The Savage Wars of Peace, England, Japan and Malthusian Trap”.

Manisalı, Erol; “Gelişme Ekonomisi”, Elektronik Ofset, İstanbul 1975, sf.69.

Mızrak, Nihal Yıldırım; “Yeni Büyüme Teorileri Çerçevesinde İyi Bir Büyüme Tanımı Nasıl Yapılabilir? Niçin ve Kimin İçin Büyüme?: Türkiye Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma”, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Aralık, 1997, sf.21-33.

Öz, Sumru; "Küresel Rekabette Yeni Bir Güç: Hindistan", TÜSİAT, Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, 2007, sf.4-5.

Özçelik, Hicran; "Yakın Dönem Türkiye-Arjantin Krizleri", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004, sf.89-92.

Özel, Hasan Alp; "Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi:2012 - 64-67-68.

Özer, Mustafa ve Çiftçi, Necati; "Ar-Ge Tabanlı İçsel Büyüme Modelleri Ve Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi", SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2009, sf.224.

Pamuk, Şevket; "Dünyada ve Türkiye'de İktisadi Büyüme (1820- 2005)", Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları, 2007 Cilt:1, Sayı:2, sf.3-26.

Paus, Eva; "Confronting the Middle Income Trap: Insights from Small Latecomers", Springer Science, 2012, sf.115-139.

Rostow, Walt Whitman; "The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto", Cambridge University Press, Cambridge, 1960, sf.282.

Sarı, Kenan; "Hizmet Sektöründe Rekabet: Ticari Bankalarda Ürünlerin Karşılaştırılması", Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, sf.9.

Savaş, Vural F., "Keynesyen İktisat Yıkılırken", Beta basım Yayım Dağıtım AŞ, İkinci Baskı, 1986, İstanbul.

Smith, Adam; "Milletlerin Zenginliği, (Çev. :Haldun Derin)", Türkiye İş Bankası Yayınları, 2006, Sf.6-11

Snowdon, Brian ve Vane, Howard R.; "Modern Makro Ekonomi Temelleri, Gelişimi ve Bugünü", Elif Yayınevi, Çev. Barış Kaplamacı, 2012, sf.530-531-599-602.

Taban, Sami; Günsoy, Bülent; Günsoy, Güler; Erdinç Zeynep; Aktaş, M.Tuba; "İktisadi Büyüme", Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013, sf.7-8-14-18-73-85.

Tuncel, Cem Okan; "Orta Gelir Tuzağı ve İnovasyon Politikaları: Doğu Asya Deneyimi ve Türkiye İçin Dersler", Maliye Dergisi, 2014 sf.42,43.

Turanlı, Rona; "İktisadi Düşünce Tarihi", Bilim Teknik Yayınevi, 2000, sf.63-64-65.

Uyanık, Cemal Caner; Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye'nin konumu açısından bir değerlendirme, 2015 sf.182

Ünlü, Fatma - Yıldız, Rıfat "Orta Gelir Tuzağını Açıklayan Teorik Ve Ampirik Yaklaşımlar", 2017.

Ünsal, Erdal; "İktisadi Büyüme", İmaj Yayıncılık, 2007, 1.Basım, sf.53-59.

Woo, Wing Thye; "China Meets The Middle-İncome Trap: The Large Potholes In The Road To Catching-Up", Journal of Chinese Economic and Business Studies, 2012, sf.313-314-317-336.

Worldbank.org, 2015. htttp:// blogs. Worldbank.org/developmenttalk/how-avoid-middle-income-traps Aktaran: Prof. Dr. Zekayi Kaya Vd., 2015, Türkiye Ekonomisinde Orta Gelir Tuzağı ve Ödemeler Bilançosu Kısıtı, sf.834

Yaşar, Ercan- Gezer, Mesut Alper; " Türkiye'nin Orta Gelir Tuzağına Yakalanma Riski ve Bu Riskten Kurtulma Önerileri", Maliye Dergisi, Sayı 167, 2014

Yeldan, Erinç; "İktisadi Büyüme Ve Bölüşüm Teorileri", Efil Yayınevi, 2010, sf.104.

Yeldan, Erinç - Taşçı, Kamil - Voyvoda, Ebru - Özsan, Emin; "Dualite Tuzağından Çıkış: Türkiye İçin Bir Bölgesel Genel Denge Modeli", Europe and Global Economic Rebalancing", Gazi Üniversitesi İktisat Bölümü, 2013, sf.1-37-44-112-132.

Yeldan, Erinç - Taşçı, Kamil - Voyvoda, Ebru - Özsan, Emin; "Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye?", 2008, sf.41-45.

Yurdakul, Funda; "Yapısal Kırılmaların Varlığı Durumunda Geliştirilen Birim-Kök Testleri", Üniversitesi İİBF Dergisi, 2000, sf.21-34.

YARARLANILAN ELEKTRONİK ORTAMLAR

https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2017/73GKEkonomikRapor.pdf

http://www.tuik.gov.tr/Start.do

http://www.worldbank.org/tr/country/turkey

http://www.imf.org/external/index.htm

http://www.tcmb.gov.tr/

https://www.hazine.gov.tr/

https://dijitalbakanlik.sanayi.gov.tr/

http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/index.aspx

EKLER

EK 1. PESARAN (2007), KRİTİK DEĞERLER TABLOSU

Table I(b). Critical values of individual cross-sectionally augmented Dickey-Fuller distribution (Case II: intercept only)

T/N	10	15	20	30	50	70	100	200
1% *(CADFi)*								
10	-5.75	-5.73	-5.78	-5.73	-5.71	-5.72	-5.89	-5.72
15	-4.65	-4.65	-4.62	-4.68	-4.66	-4.64	-4.69	-4.61
20	-4.35	-4.34	-4.32	-4.35	-4.35	-4.33	-4.36	-4.34
30	-4.11	-4.12	-4.11	-4.12	-4.11	-4.12	-4.11	-4.09
50	-3.94	-4.00	-3.99	-3.97	-3.95	-3.99	-3.96	-3.96
70	-3.92	-3.90	-3.91	-3.92	-3.94	-3.93	-3.91	-3.94
100	-3.88	-3.86	-3.87	-3.90	-3.86	-3.85	-3.85	-3.89
200	-3.81	-3.83	-3.84	-3.84	-3.83	-3.85	-3.83	-3.84
5% *(CADFi)*								
10	-3.93	-3.96	-3.94	-3.97	-3.94	-3.93	-3.96	-3.99
15	-3.53	-3.57	-3.54	-3.55	-3.55	-3.55	-3.57	-3.55
20	-3.43	-3.43	-3.42	-3.43	-3.43	-3.42	-3.44	-3.43
30	-3.36	-3.36	-3.34	-3.34	-3.34	-3.34	-3.33	-3.34
50	-3.29	-3.30	-3.28	-3.27	-3.27	-3.28	-3.28	-3.28
70	-3.26	-3.26	-3.27	-3.27	-3.27	-3.28	-3.26	-3.29
100	-3.24	-3.25	-3.24	-3.27	-3.26	-3.24	-3.24	-3.24
200	-3.22	-3.23	-3.23	-3.24	-3.24	-3.23	-3.24	-3.22
10% *(CADFi)*								
10	-3.26	-3.27	-3.24	-3.26	-3.25	-3.25	-3.28	-3.27
15	-3.06	-3.08	-3.06	-3.07	-3.07	-3.07	-3.07	-3.06
20	-3.00	-3.02	-3.01	-3.01	-3.01	-3.00	-3.02	-3.01
30	-2.97	-2.98	-2.96	-2.97	-2.97	-2.97	-2.95	-2.97
50	-2.94	-2.95	-2.94	-2.93	-2.94	-2.94	-2.93	-2.94
70	-2.93	-2.94	-2.94	-2.94	-2.93	-2.94	-2.93	-2.94
100	-2.92	-2.92	-2.92	-2.93	-2.93	-2.92	-2.91	-2.92
200	-2.91	-2.92	-2.91	-2.92	-2.92	-2.91	-2.92	-2.91

EK 2. PESARAN (2007), KRİTİK DEĞERLER TABLOSU

Table II(a). Critical values of average of individual cross-sectionally augmented Dickey-Fuller distribution (Case I: no intercept and no trend)

T/N	10	15	20	30	50	70	100	200
1%(CADF)								
10	-2.97	-2.76	-2.64	-2.51	-2.41	-2.37	-2.33	-2.28
	(-2.85)	(-2.66)	(-2.56)	(-2.44)	(-2.36)	(-2.32)	(-2.29)	(-2.25)
15	-2.66	-2.52	-2.45	-2.34	-2.26	-2.23	-2.19	-2.16
20	-2.60	-2.47	-2.40	-2.32	-2.25	-2.20	-2.18	-2.14
30	-2.57	-2.45	-2.38	-2.30	-2.23	-2.19	-2.17	-2.14
50	-2.55	-2.44	-2.36	-2.30	-2.23	-2.20	-2.17	-2.14
70	-2.54	-2.43	-2.36	-2.30	-2.23	-2.20	-2.17	-2.14
100	-2.53	-2.42	-2.36	-2.30	-2.23	-2.20	-2.18	-2.15
200	-2.53	-2.43	-2.36	-2.30	-2.23	-2.21	-2.18	-2.15
5%(CADF)								
10	-2.52	-2.40	-2.33	-2.25	-2.19	-2.16	-2.14	-2.10
	(-2.47)	(-2.35)	(-2.29)	(-2.22)	(-2.16)	(-2.13)	(-2.11)	(-2.08)
15	-2.37	-2.28	-2.22	-2.17	-2.11	-2.09	-2.07	-2.04
20	-2.34	-2.26	-2.21	-2.15	-2.11	-2.08	-2.07	-2.04
30	-2.33	-2.25	-2.20	-2.15	-2.11	-2.08	-2.07	-2.05
50	-2.33	-2.25	-2.20	-2.16	-2.11	-2.10	-2.08	-2.06
70	-2.33	-2.25	-2.20	-2.15	-2.12	-2.10	-2.08	-2.06
100	-2.32	-2.25	-2.20	-2.16	-2.12	-2.10	-2.08	-2.07
200	-2.32	-2.25	-2.20	-2.16	-2.12	-2.10	-2.08	-2.07
10%(CADF)								
10	-2.31	-2.22	-2.18	-2.12	-2.07	-2.05	-2.03	-2.01
	(-2.28)	(-2.20)	(-2.15)	(-2.10)	(-2.05)	(-2.03)	(-2.01)	(-1.99)
15	-2.22	-2.16	-2.11	-2.07	-2.03	-2.01	-2.00	-1.98
20	-2.21	-2.14	-2.10	-2.07	-2.03	-2.01	-2.00	-1.99
30	-2.21	-2.14	-2.11	-2.07	-2.04	-2.02	-2.01	-2.00
50	-2.21	-2.14	-2.11	-2.08	-2.05	-2.03	-2.02	-2.01
70	-2.21	-2.15	-2.11	-2.08	-2.05	-2.03	-2.02	-2.01
100	-2.21	-2.15	-2.11	-2.08	-2.05	-2.03	-2.03	-2.02
200	-2.21	-2.15	-2.11	-2.08	-2.05	-2.04	-2.03	-2.02